

ΕΤΟΣ 69ο • Ιούλιος-Αύγουστος 2023 • Αρ. 658

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ

-
- ▶▶ «Καλὸ Καλοκαίρι»
 - ▶▶ «Ἡ γιορτὴ τῆς Παναγίας μας»
 - ▶▶ «Καύσωνας καὶ διατροφή»
 - ▶▶ «Ἐκατὸ χρόνια ἀπὸ τὴ Λωζάννη»

Περιεχόμενα

❖ Καλὸ καλοκαίρι... (ΝΑΥΣΙΚΑ ΙΕΣΣΑΙ ΚΑΣΙΜΑΤΗ)	121
❖ «Φῶς ἡ τεκοῦσα, Θεοτόκε, τὴν ψυχὴν μου φωταγώγησον» (ANNA K. ΚΟΡΝΑΡΟΥ-ΚΑΛΑΜΑΡΑ)	122
❖ Ἡ Μετάσταση τῆς Παναγίας (ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝ. ΣΑΝΤΑΡΜΗΣ)	126
❖ Ἡ γιορτὴ τῆς Παναγίας μας (ΑΝΘΟΥΛΑ ΝΑΟΥΜΗ)	127
❖ Σὲ μιὰν ἄκρη τῆς Τήνου. Ταπεινὸ ὁδοιπορικὸ (ΜΑΡΙΝΑ ΦΡΑΓΚΑΚΗ)	128
❖ Τὰ ξωκκλήσια (ΜΑΡΙΑ ΒΟΥΛΗ)	129
❖ Φῶς ἰήαρὸν (ΑΝΤΩΝΙΑ ΓΡΑΜΜΕΝΟΥ)	130
❖ Μιὰ ματιὰ ἀπὸ ψηλὰ (ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΧΙΝΤΖΟΓΛΟΥ-ΑΜΑΣΛΙΔΟΥ)	131
❖ Ἡ Κυρὰ τῆς Λαπήθου, Εὐφροσύνη Προεστοῦ. Ἡ Μάνα τῆς Κύπρου (ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΟΡΦΟΠΟΥΛΟΥ-ΓΕΩΡΓΟΥΛΕΑ)	132
❖ Ἕνας στοργικὸς Ἁγιορείτης (ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΟΓΑΝΗ)	135
❖ Ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ (ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΚΑΒΟΥΛΗΣ)	136
❖ Καύσωνας καὶ διατροφή (ΖΩΗ ΡΙΖΟΚΩΣΤΑ-ΑΓΓΕΛΗ)	141
❖ Ἀφιέρωμα: 1923-2023. Ἐκατὸ χρόνια ἀπὸ τὴ Λωζάννη (ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΤΣΕΝΤΟΣ)	143
❖ Κάτι εἶδα... ἄκουσα... ἢ μοῦπαν... Τὸ τηλέφωνημα (ΛΙΤΣΑ ΑΠΑΛΑΚΗ)	155
❖ Τὰ μικρὰ τῆς ζωῆς μας. Δὲν ἐπιτρέπεται... (ΚΛΕΙΩ-ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΚΟΥΡΑΣΗ)	156
❖ Βιβλιοπαρουσίαση. Μερόπης Σπιροπούλου, Τὸ χαμόγελο. Ἄυλη γέφυρα καὶ διεθνὴς γλῶσσα (ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΚΑΒΟΥΛΗΣ)	157
❖ Εἰς μνημόσυνον. Κυριακὴ Ἀλεβίζου-Σκαλιτσῆ (ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΑΠΑΛΙΒΕΡΙΟΥ)	159
❖ Εἰς μνημόσυνον. Ἑλένη Ραβάνη-Χρυσάφη (Ε.Τ.)	160

Ο ΚΟΣΜΟΣ
ΤΗΣ **ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ**

Ἐκδότης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες»,
ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα
Τηλ. 210 3247294, 210 3235931

Τιμὴ τεύχους 2,5€.

Ἐτήσια Συνδρομὴ: Ἐσωτερικοῦ 15€.

Ἐξωτερικοῦ: 30€.

Κύπρου: 20€.

Κυκλοφορεῖ ἀνά δύο μῆνες
μέ 40 σελίδες.

• Διευθυντὴς Σύνταξης: Γιάννης Κ. Τσέντος,
Θεῖξιόνος 1, 166 74 Γλυφάδα
e-mail ἐπικοινωνίας: tsentosg@gmail.com

- Τόπος ἔκδοσης: Ἀθήνα
- Ἰούλιος - Αὐγούστος 2023
- Δημιουργικὸ - Ἐκτύπωση: «Λυχνία Α.Ε.»,
Ἀνδραβίδας 7, 136 71 Χαμόμυθο Ἀχαρνῶν,
Τηλ. 210 3410436, www.lyhnia.com

Παρακαλοῦμε, ἀποστείλετε τίς συνεργασίες σας στὴ διεύ-
θυνση Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα.

Διατηροῦμε τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύουμε ἢ νὰ συντέ-
μνουμε κατὰ τὴν κρίση μας ὅποιοδήποτε χειρόγραφο. Χειρό-
γραφα δημοσιευμένα ἢ μὴ δὲν ἐπιστρέφονται.

Καλὸ καλοκαίρι...

Καλοκαίρι καί... ἀλληλαγὴ σκηνικοῦ. Ποιὴ τὸ φῶς· καυτὸς ὁ ἥλιος· πεῦκα π' ἀναδίνουν ρετσίνοι· στάχια ποὺ χρυσίζουν στοὺς κάμπους· βαρκοῦλες π' ἀργοσαλεύουν ράθυμα, πάνω στὸ χλιαρὸ κῦμα.

Καλοκαίρι καί... φτάσαν οἱ διακοπές. Τ' ὄνειρο τοῦ χειμῶνα. Δρόμους θὰ πάρουμε καὶ δρόμους θ' ἀφήσουμε. Γιὰ βαθύσκιωτους τόπους. Θαλασσόδερτα νησιά. Κάποιοι ἀπὸ μᾶς, θ' ἀρπάξουν τὶς διακοπές,

Καλοκαίρι καί... ὅσο καὶ ἂν τὸ ἀπευχόμαστε, θὰ φτάσουν κι οἱ πυρκαγιές· τὸ κάψιμο τῶν δέντρων, τῆς ἀνάσας μας... Πρὶν ὅμως καεὶ τὸ δέντρο, ἔχει καεὶ ὁ κοινὸς νοῦς. Τὸ ἦθος· ἡ συναίσθηση εὐθύνης...

Εὐκολο καὶ γρήγορο τὸ ἄναμμα καὶ μιᾶς ἀλλῆλης φωτιάς. Ἀνάβει μ' ἓνα ἀγριεμένο βλέμμα. Ἐνα εἰρηνικὸ χαμόγελο. Ἐναν ἄστοχο λόγο. Μιὰ ἀσυγκράτητη κίνηση. Συχνά, παίρνει τρομακτικὲς διαστάσεις· καβουρνιάζει πολίτιμες, ἀνθρώπινες σχέσεις...

Καλοκαίρι καί... φτάσαν οἱ διακοπές. Τ' ὄνειρο τοῦ χειμῶνα. Δρόμους θὰ πάρουμε καὶ δρόμους θ' ἀφήσουμε. Γιὰ βαθύσκιωτους τόπους. Θαλασσόδερτα νησιά. Κάποιοι ἀπὸ μᾶς, θ' ἀρπάξουν τὶς διακοπές, γιὰ μιὰ πορεία στὴν ἐνδοχώρα τους... Γιὰ βουτιές στὸ μέσα τους πέλαγο...
Μὲ εἰδικὲς μάσκες, θὰ ψάξουν γιὰ τὸν χαμένο ἑαυτό. Κι ἴσως, οἱ διακοπές τους γίνουν σταθμός, γιὰ ἓνα καινούργιο ξεκίνημα...

γιὰ μιὰ πορεία στὴν ἐνδοχώρα τους... Γιὰ βουτιές στὸ μέσα τους πέλαγο... Μὲ εἰδικὲς μάσκες, θὰ ψάξουν γιὰ τὸν χαμένο ἑαυτό. Κι ἴσως, οἱ διακοπές τους γίνουν σταθμός, γιὰ ἓνα καινούργιο ξεκίνημα...

Ἀπὸ κοντὰ στὶς διακοπές καὶ ἡ μάνα Ἐκκλησία· μοιράζει εἰδικὰ γυαλιὰ καὶ μάσκες, γιὰ ὀρειβασίες καὶ καταδύσεις. Δίνει καὶ ὁδηγοὺς γιὰ τὰ δύσβατα μονοπάτια. Ἐμπειροὺς μπροστάρηδες· τοὺς πολυπληθεῖς ἀγίους τοῦ καλοκαιριοῦ. Μὰ μπρὸς ἀπ' ὄθλους, τὴν Παναγία, ποὺ «ἐν τῇ Κοιμήσει τὸν κόσμον οὐ κατέλιπε...».

Μέσ' στὸ καλοκαίρι κι ἡ ἀγωνία γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐξετάσεων. Ἄγχος, ἔνταση, σφιγμένα χεῖλη, κρυφὴ τρεμούλα, ἀλλὰ κι ἐλπίδα γιὰ μιὰ θέση στὸν κόσμο...

Ὅμως... πόσοι καὶ πόσο ἀγωνιοῦμε, γιὰ μιὰ θέση στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ;

Μὲ τὶς σκέψεις μου μαζί, ὀλιόκαρδη ἢ εὐχὴ, Καλὸ σας Καλοκαίρι...

ΝΑΥΣΙΚΑ ΙΕΣΣΑΙ ΚΑΣΙΜΑΤΗ

«Φῶς ἢ τεκοῦσα, Θεοτόκε, τὴν ψυχὴν μου φωταγώγησον»

Μὲ ἱερὸ ἐνθουσιασμὸ καὶ τόνους δοξαστικούς, κάθε χρόνο τὸν Δεκαπενταύγουστο γιορτάζουμε τὴν παγκόσμια πανήγυρη, τὴν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου, τὸ Πάσχα τοῦ καθολαίου! «*Nūn πάντα πεπλήρωται φωτός, οὐρανός τε*

στὰ δεξιὰ Σου, στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς πραγματικός «*θρόνος τοῦ Παμβασιλέως*», ἐκεῖ δηλαδή ποὺ στάθηκε ὁ Χριστός, στάθηκε ἡ Βασίλισσα μὲ ἔνδυμα ὀλόχρυσο, μέσα στὸ φῶς τῆς θείας δόξας, «*ἢ τεκοῦσα τὸ φῶς τὸ θεῖον τὸ προαιώνιον*», τὸν

Τὸ Φῶς, «*τὸ πῦρ τῆς θεότητος*», δέχθηκε στὰ ἄμωμα σπλάγχνα τῆς ἡ Κεχαριτωμένη Δέσποινα τοῦ κόσμου, χωρὶς νὰ καταφληχθεῖ. Τὸ Φῶς ἐνοίκησε στὴν ψυχὴ Της καὶ τῆς χάρισε λαμπρότητα. Κι ἔμεινε ἡ ἴδια φωτοφόρον παλάτιον, φωτὸς αἰδίου νεφέλη, φαινὴ καὶ φωτοδόχος λαμπάς (λαμπάδα) καὶ ἠυχνία, φωτὸς κατοικητήριον, γιὰ νὰ ἀκτινοβολεῖ τὸ φῶς τὸ ἄδυτον, γήλυκασμὸ στὸν κάθε σπαραγμὸ τῆς ψυχῆς μας.

καὶ γῆ καὶ τὰ καταθόνια», ὅπως καὶ στὴν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου μας, γιὰ τὴν ἡ Κοίμηση τῆς Θεομήτορος δὲν εἶναι θάνατος, εἶναι μετάσταση ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανό. Ἐκεῖ Τὴν εἶδε ὡς «Βασίλισσα» πρὶν ἀπὸ 1000 χρόνια π.Χ. ὁ προφητὰν Δαβὶδ: «*Παρέστη ἡ Βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἰματισμῶ διαχρύσω περιβεβλημένη πεποικιλμένη*» (Ψαλμ., ΜΔ΄ 10).

Ἰησοῦ Χριστοῦ, «*τὸν ἀρχηγὸν τῆς γαλήνης*», «*τὸν εὐσπλαγχνον καὶ Σωτῆρα πάντων*».

Φῶς ἀνεκλήλητο, ποὺ γήλυκαίνει τὴς πληγές, εἶναι ἡ Κοίμηση τῆς Θεοτόκου, τῆς Κυρίας τοῦ παντός. Γιὰ ἐκεῖ, στὸν οὐρανὸ «*τῆς θείας δόξης*», ἡ «*ἀγίων Ἀγγέλων ἀγιωτέρα*» δέχεται τὴς ἐκκλήσεις μας καὶ τὴς μεταφέρει στὸν Υἱὸ Της. Ἔτσι νιώθουμε πὺς ὅλα τὰ δειλινὰ τοῦ Δεκαπενταύγουστου χαρμόσυνες οἱ κωδωνοκρουσίες, σμίγοντας μὲ τὰ δροσερὰ μελτέμια, ἀφήνουν στὸν ἀπόνηχό τῆς τὴς παρακλητικὲς δεήσεις τῶν Χριστιανῶν νὰ ζωοποιήσουν τὴν κτίση καὶ νὰ δεισδύσουν στὰ οὐράνια δώματα. Μελωδικὲς ὕμνωδιες, ποὺ ἔρχονται ἀπ' τὴ Χριστιανικὴ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, αἰῶνες τώρα. Ποίημα τοῦ μοναχοῦ Θεοσπηρίτου ἡ Θεοφάνους ὁ Μικρὸς Παρακλητικὸς Κανὼνας καὶ ὁ Μέγας Παρακλητικὸς τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Νικαίας Θεοδώρου Β΄ τοῦ Λασκάρεως. Γενιὲς καὶ γενιὲς Χριστιανῶν ἐνστερνίστηκαν «*τὰ ἄνθη εὐλαθείας*» αὐτῶν τῶν ὕμνων κι ἔνωσαν τὰ σκιρτήματα τῆς καρδιᾶς τους μὲ τὴς κατανυκτικὲς ἐπικλήσεις πρὸς τὴ Δέσποινα τοῦ κόσμου. «*Λύτρωσαι ἡμᾶς ἐκ κινδύνων, Θεοτόκε, Ἀγνή*», «*Ἰασαι, Ἀγνή, τῶν παθῶν μου τὴν ἀσθένειαν*», «*Δέσποινα καὶ Μήτηρ τοῦ Λυτρωτοῦ, δέξαι παρακλήσεις ἀναξίων σῶν ἰκετῶν*»...

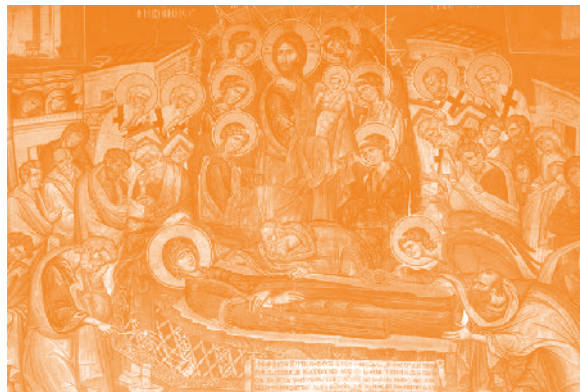
Ἐπικαλούμαστε ἐκ βάθους ψυχῆς τὴν Πανάμω-

μη Θεοτόκο, γιατί Ἐκείνη εἶναι «*ἡ γεννήσασα φῶς τὸ ἀπρόσιτον*». Ὁ Υἱὸς Της εἶναι «*ἡ πάντων χαρά, Χριστὸς ἡ ἀλήθεια, τὸ φῶς, ἡ ζωὴ, τοῦ κόσμου ἡ ἀνάστασις*». «*Φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ*» ὁμολογοῦμε τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ στο Σύμβολο τῆς Πίστεως. «*Ἡ γέννησίς σου, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἀνέτειλε τῷ κόσμῳ τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως*», ψάλλουμε τὰ Χριστούγεννα. Τὸν Ἥλιο τῆς Δικαιοσύνης προσκύνησαν οἱ τρεῖς Μάγοι. Τὰ Θεοφάνεια «*λαμποδοφέγγει πᾶσα ἡ κτίσις*». Σὰν ἥλιος ἄστραψε ὁ Ἰησοῦς στο ὄρος Θαβῶρ κατὰ τὴ Μεταμόρφωση. Νεφέλη φωτὸς συνόδευσε τὴν Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου μας. Τὸ φῶς τῆς λαμπροφύρου Ἀναστάσεως καταύγασε τὴν οἰκουμένην. Ὑμνοῦμε «*Χριστὸν ἐξαστράπτοντα*»!

«*Φῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ περιήστραψε*» (Πρ., θ' 3) τὸν Σαῦλο ἐγγίζοντα τὴ Δαμασκὸ, καὶ ἀπὸ διώκτης τῶν Χριστιανῶν μεταστράφηκε στὸν Ἀπόστολο τῶν Ἑθνῶν. «*Φῶς ἔλαμψε ἐν τῷ οἰκήματι*» τῆς φυλακῆς, ὅταν «*ἄγγελος Κυρίου ἐπέστη*» (Πρ., ιβ' 7) νὰ ἐλευθερώσει τὸν Πέτρο ἀπὸ τὰ δεσμὰ. Καὶ φῶς «*ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτός*» ἀναβλύζει κάθε χρόνο τὸ Μ. Σάββατο ἀπὸ τὸν Πανάγιο Τάφο, καὶ μᾶς καλοῦν οἱ ἱερεῖς αὐτὸ τὸ φῶς, τὸ ὑπερευλογημένο, νὰ λάβουμε μὲ τὶς λαμπάδες μας κατὰ μας κατὰ τὴ νύκτα τῆς Ἀναστάσεως: «*Δεῦτε λάβετε φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτός καὶ δοξάσατε Χριστὸν τὸν ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν*»! Ἡ πίστη μας τυλιγμένη μέσα στο «*φῶς*», ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς Δημιουργίας τοῦ κόσμου. Τότε, μὲ τὴν προσταγὴ τοῦ Θεοῦ «*Γενηθήτω φῶς... ἐγένετο φῶς*» καὶ διαλύθηκε «*τὸ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου*».

βιβλίῳ μὲ τὴ ρῆση: «*Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει (θὰ ἔχει) τὸ φῶς τῆς ζωῆς*» (Ἰω., η' 12). Ἀλλὰ καὶ «*Φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι*». Φωτίζει ἀκόμη καὶ τοὺς ἐθνικούς: «*Φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν*» (Λουκ., β' 32).

Αὐτὸ τὸ Φῶς, «*τὸ πῦρ τῆς θεότητος*», δέχθηκε στὰ ἄμωμα σπλάγχνα τῆς ἡ Κεχαριτωμένη Δέσποινα τοῦ κόσμου, χωρὶς νὰ καταφληχθεῖ. Τὸ Φῶς ἐνοίκησε στὴν ψυχὴ Της καὶ τῆς χάρισε λαμπρότητα. Κι ἔμεινε ἡ ἴδια φωτοφόρον παλιότιον, φωτὸς αἰδίου νεφέλη, φαινὴ καὶ φωτοδόχος λαμπάς (λαμπάδα) καὶ λυχνία, φωτὸς κατοικητήριον, γιὰ νὰ ἀκτινοβολεῖ τὸ φῶς τὸ ἄδυτον, γλυκασμὸ στὸν κάθε σπαραγμὸ τῆς ψυχῆς μας. Κι ἐνῶ μᾶς καλεῖ στὶς ἀκολουθίες ὁ ἱεροδιάκονος, «*Τὴν Θεοτόκον καὶ Μητέρα τοῦ Φωτός ἐν ὕμνοις τιμῶντες μεγαλύνωμεν*», ἀναηολογίζομασε πῶς κήρυξαν «*συμβολικῶς*»

Μὲ ἔρὸ ἐνθουσιασμὸ καὶ τόνους δοξαστικούς, κάθε χρόνο τὸν Δεκαπενταῦγουστο γιορτάζουμε τὴν παγκόσμια πανήγυρη, τὴν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου, τὸ Πάσχα τοῦ καλοκαιριοῦ! «*Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτός, οὐρανός τε καὶ γῆ καὶ τὰ καταθόνια*», ὅπως καὶ στὴν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου μας, γιὰ τὴν ἡ Κοίμηση τῆς Θεομήτορος δὲν εἶναι θάνατος, εἶναι μετάσταση ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανό.

«*Περὶ τοῦ φωτός*» μαρτυρεῖ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, καὶ ἀκοῦμε τὴ μαρτυρία του στο Εὐαγγέλιο τὴ νύκτα τῆς Ἀναστάσεως. Ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ «*ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον*». Καὶ μᾶς φωνάζει ὁ Κύριος, ἐμφανιζόμενος στὶς εἰκόνες, κυρίως στο τέμπλο τῶν ναῶν μας, κρατώντας ἀνοικτὸ τὸ

οἱ ἱερεῖς φωνὲς τῶν Προφητῶν τὴν Ἀειπάρθενο ὡς «*πύλην καὶ ὄρος καὶ σκηνήν, φωτὸς νεφέλην, ἐξ ἧς (ἀπ' τὴν Ὀποία) ἀνέτειλεν Ἥλιος, ὁ μόνος φωτοδότης*», γιὰ νὰ φωτίσει «*τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ καθημένους*». Ἀλλὰ καὶ μὲ τί μελωδικοὺς στίχους δοξολόγησαν ἀνὰ τοὺς αἰῶνες οἱ ὕμνογράφοι τὴ Μητροπάρθενο Θεοτόκο, καὶ οἱ Ἅγιοι Πατέρες τῆς

Ἐκκλησίας μας Τὴ μεγάλησαν μὲ πλῆθος ἐμπνευσμένων θεολογικῶν λόγων!

Σ' Αὐτὴ τὴ Μπτέρα τοῦ Φωτὸς προστρέχουμε ἰκετευτικὰ καὶ ἐπικαλούμαστε τὴν κραταιὰ σκέπη καὶ προστασία Της. Γιατὶ ἡ σκέπη Της εἶναι «*ἰατρεῖον πνευματικόν*». Ζητοῦμε τὴ μεσιτεία Της πρὸς τὸν

ψυχὴ μας νὰ Τῆς ἀπευθύνουμε ἰκεσίες τῆς καρδιάς μας προσευχόμενοι στὸν Ναὸ Της, ποὺ ἀστράφτει μέσα στὶς ἀκτίνες τοῦ νοητοῦ φωτὸς καὶ ἀγιάζει τοὺς πιστοὺς.

Παρακαλοῦμε, ὅπως Τὴν ἰκετεύει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκνός, «*ἀγίασε τὴν καρδιά μας κι*

Ἡ Πάναγνη Μπτέρα τοῦ Θεοῦ μᾶς σκεπάζει ὡς νεφέλη φωτὸς μὲ τὸ ὠμοφόριό Της. Μὲ τὴν ἔνδοξη Κοίμησή Της «*μετέστη πρὸς τὴν ζωὴν, Μήτηρ ὑπάρχουσα τῆς ζωῆς*», ἀλλὰ δὲν ἐγκατέλειψε τὸν κόσμον μας. Ζεῖ καὶ κινεῖται ἀνάμεσά μας. Εἶναι ἡ στοργικὴ Μάνα τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ὁδηγῆτρια καὶ παρηγορήτρια. Μᾶς ἐμπνέει καὶ μᾶς ζωοποιεῖ στὴν ἀληθινὴ ζωὴ. Ἄκτινοβολεῖ τὸ φῶς τῆς λαμπρότητάς Της καὶ φωταγωγώντας τὴν ψυχὴ μας μεταβάλλει τὸν ἐσωτερικὸν μας κόσμον. Μᾶς ἀναγεννᾷ πνευματικὰ καὶ μᾶς κατευθύνει στὸν Υἱὸ καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ, στὸ Φῶς τοῦ κόσμου.

Υἱόν Της. Μὲ τὶς φωτιστικὲς πρεσβεῖές Της νὰ διαλύσει μέσα στὴν καταχνιὰ τῶν καιρῶν μας τὴν ὀμίχλη καὶ «*τὰ νέφη τῶν λυπηρῶν*». Μὲ τὴ φωτεινὴ χάρι Της νὰ φωταγωγῆσει τὴν ψυχὴ μας, τὴ σκοτισμένη ἀπ' τὰ πάθη, τὰ πταίσματα καὶ τὶς κακίες τῆς καθημερινότητας. Μὲ τὸν φωτισμὸ τῆς λαμπρότητάς Της νὰ λάμπουν «*οἱ νοεροὶ ὀφθαλμοὶ τῆς καρδιάς*» μας. Μὲ τὶς ἀκτίνες τοῦ φωτὸς Της νὰ διώξει «*τὸ ζοφερὸν τῆς ἀγνοίας*», νὰ ξαναβροῦμε

ἀνάδειξε τὴ χώρα τῆς ψυχῆς ἄγονη γιὰ κάθε κακὸ μὲ τὴ Χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Κάμε νὰ μείνουμε στὸ φῶς «*γρηγοροῦντες καὶ προσευχόμενοι*». Γιατὶ εἴμαστε «*υἱοὶ φωτὸς καὶ υἱοὶ ἡμέρας*» (Α΄ Θεσσ., ε΄ 5). «*Οὕτω λαμπράτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων*», ζητοῦσε ὁ Κύριος ἀπ' τοὺς μαθητὲς Του, «*ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς*» (Ματθ., ε΄ 16). Νὰ μὴ μᾶς καταλάβει ἡ νύκτα τῆς ἀμαρτίας καὶ τὸ σκοτάδι τῆς ἀγνοίας.

«*Δύο εἰκόνες πρέπει νὰ ἔχουμε μονίμως στὸ μυαλό μας ταυτόχρονα*», μᾶς συμβουλεῖ ὁ Ἅγιος Πορφύριος. «*Ἀπὸ τὴ μιὰ τὸ βαθὺ σκότος τῆς ἀμαρτίας, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸ Ἄπλητο Φῶς τοῦ Θεοῦ μας. Κι ἔτσι θὰ καθαριστοῦμε ἀπὸ τὰ πάθη μας καὶ ἀπὸ τὶς ἀμαρτίες μας. Μᾶς τὸ εἶπε ὁ Κύριος: "Εκεῖνος ποὺ νομίζει ὅτι χρωστάει λίγο, λίγο ἀγαπᾷ" (Λουκ., ζ΄ 47). Ἐμεῖς τί σκεπτόμαστε; Ἡ "ἀμαρτωλὴ γυναῖκα" ἔβλεπε ἀπὸ ἀγάπη γιὰ τὸν Χριστό. Μετάνοισε βαθιά, καὶ πηγὲς δακρύων ὄρμησαν ἀπ' τὴν ψυχὴ της, καὶ στεναγμοὶ καὶ θρῆνοι καθάρισαν τὸν ρύπον τῶν ἀμαρτιῶν της. Ἐτσι βρῆκε τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου. Καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μᾶς προτρέπει: "Ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε" (Ἐφ., ε΄ 8), ἐνῶ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος μᾶς παρακινεῖ: "Ὀλόκληρη ἡ ὑπαρξὴ μας νὰ γίνῃ θεϊκὸ φῶς, σὰν νὰ γεννηθήκαμε ἀπὸ φῶς". Μπορεῖ ὁ καθένας μας νὰ γίνῃ "φῶς" καὶ νὰ καταξιώσει τὴν ἐσωτερικὴ ἐλευθερία του. Πῶς; Μέσω τῆς πίστεως! "Μεγάλα τὰ τῆς πίστεως κατορθώματα"».*

τὸν ἑαυτὸν μας καὶ τὶς αἰώνιες ἀξίες. Μὲ τὴ «*φωτιστικὴ αἴγλη*» Της νὰ μᾶς λυτρώσει ἀπ' τὸ σκοτάδι καὶ νὰ χειραγωγῆσει τὴ ζωὴν μας σὲ δρόμους σωτηρίας. «*Λάμπσον φῶς ἐλέους, ἐλπίς ἀπηλπισμένων*», «*λάμπσον μοι τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον*», «*Χαρᾶς μου τὴν καρδίαν πλήρωσον, Παρθένε*», ἀναφωνοῦν οἱ ποιητὲς τῶν παρακλητικῶν κανόνων, καὶ χαίρεται ἡ

Ὁ ναὸς τῆς Μεγαλόχαρης στὴν Τήνο κατέκτησε ἰδιαίτερη θέση στὴν καρδιά τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὴν εὔρεση τῆς ἱερῆς Εἰκόνας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου στὶς 30 Ἰανουαρίου τοῦ 1823. Ἐκείνους τοὺς δύσκολους καιροὺς τῶν ἀγώνων τοῦ Ἔθνους γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὸν ἐπονείδιστο τουρκικὸ ζυγὸ, τὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα τῆς Ἀειπαρθένου «*Εὐαγγελίζου χαρὰν μεγάλην*» ἀκούστηκε ὡς Εὐαγγελισμὸς ἐλευθερίας καὶ λύτρωσης. Ἡ προσταγὴ τῆς Κεχαριτωμένης Δέσποινας στὴ Μοναχὴ Πελαγία γιὰ τὴν ἀνεύρεση τῆς Εἰκόνας Της ἦταν ἡ σωτήρια Ἐντολὴ τοῦ Οὐρανοῦ στοὺς καταδυναστευόμενους καὶ εὐσεβεῖς προγόνους μας.

Μὲ τὴν πίστη ὁ Χριστιανοὶ προσδοκοῦμε τὸ Θαῦμα καὶ προστρέχουμε στοὺς ἱεροὺς ναοὺς, ὡς σὲ θεῖα καταφύγια, νὰ βροῦμε *“τὴν θεραπείαν, τὴν ἴασιν, τὴν ὑγείαν”*. Καὶ ὁ ναὸς τῆς Μεγαλόχαρης στὴν Τήνο κατέκτησε ἰδιαίτερη θέση στὴν καρδιά τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὴν εὔρεση τῆς ἱερῆς Εἰκόνας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου στὶς 30 Ἰανουαρίου τοῦ 1823. Ἐκείνους τοὺς δύσκολους καιροὺς τῶν ἀγώνων τοῦ Ἔθνους γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὸν ἐπονείδιστο τουρκικὸ ζυγὸ, τὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα τῆς Ἀειπαρθένου «*Εὐαγγελίζου χαρὰν μεγάλην*» ἀκούστηκε ὡς Εὐαγγελισμὸς ἐλευθερίας καὶ λύτρωσης. Ἡ προσταγὴ τῆς Κεχαριτωμένης Δέσποινας στὴ Μοναχὴ Πελαγία γιὰ τὴν ἀνεύρεση τῆς Εἰκόνας Της ἦταν ἡ σωτήρια Ἐντολὴ τοῦ Οὐρανοῦ στοὺς καταδυναστευόμενους καὶ εὐσεβεῖς προγόνους μας.

ας Παρουσία... Τότε ἀναβλύζουν κάθε φορὰ ἀπ’ τὰ ἔγκατα τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης μυστηριακὲς προσευχὲς κι ἔρχονται ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων οἱ στίχοι τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, *«Χαῖρε, πύρινε σπῆλλε ὀδηγῶν τοὺς ἐν σκότει, Χαῖρε, σκέπη τοῦ κόσμου πηλαυτέρα νεφέλης!»*

Ἐπὶ διακόσια χρόνια ἀπὸ τότε (1823-2023) ὁ θεῖος οἶκος τῆς Εὐαγγελίστριας, ἄρρηκτα συνδεδεμένος μὲ τὶς τύχες τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, γίνεται *«λύτρωτήριον καὶ θεραπευτήριον ψυχῶν τε καὶ σωμάτων»*. Ἡ θεῖα Χάρις *«ἡ τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσα»* θαυματουργεῖ μὲ τὶς πρεσβεῖες τῆς Θεογεννήτριας, ἐπιβραβεύοντας τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνες τῶν προσκυνητῶν, ποὺ δέονται μὲ συντριβὴ ψυχῆς καὶ κατάνυξης στὴ Μπέτρα τοῦ Φωτός. Ἐκεῖνες τὶς ἅγιες στιγμὲς εἶδαμε κατ’ ἐπανάληψη τὸ ἄκτιστο φῶς νὰ σελαγίζει στοὺς θόλους τοῦ ναοῦ, ἐπιβεβαιώνοντας τὴ θεῖ-

Ἡ Πάναγνη Μπέτρα τοῦ Θεοῦ μᾶς σκεπάζει ὡς νεφέλη φωτὸς μὲ τὸ ὠμοφόριό Της. Μὲ τὴν ἔνδοξη Κοίμησή Της *«μετέστη πρὸς τὴν ζωὴν, Μήτηρ ὑπάρχουσα τῆς ζωῆς»*, ἀλλὰ δὲν ἐγκατέλειψε τὸν κόσμον μας. Ζεῖ καὶ κινεῖται ἀνάμεσά μας. Εἶναι ἡ στοργικὴ Μάνα τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ὀδηγήτρια καὶ παρηγορήτρια. Μᾶς ἐμπνέει καὶ μᾶς ζωοποιεῖ στὴν ἀληθινὴ ζωὴ. Ἀκτινοβολεῖ τὸ φῶς τῆς λαμπρότητάς Της καὶ φωταγωγώντας τὴν ψυχὴ μας μεταβάλλει τὸν ἐσωτερικὸ μας κόσμον. Μᾶς ἀναγεννᾷ πνευματικὰ καὶ μᾶς κατευθύνει στὸν Υἱὸ καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ, στὸ Φῶς τοῦ κόσμου. Καὶ ὅπως τότε στοὺς *«διακόνους»* τοῦ ἐν Κανῶ γάμου, καὶ σήμερα ψιθυρίζει στὸν καθένα μας: *«Ὅ,τι ἂν ἴλεγγυ ὑμῖν (ὁ Ἰησοῦς) ποιήσατε»*. Τηρεῖτε τὶς ἐντολὲς τοῦ Υἱοῦ μου... Κι ἐμεῖς παρακαλοῦμε ἀπ’ τὴν καρδιά μας, σὰν τὸν Ἅγιο Γρηγόριο τὸν Παλαμᾶ, *«Φώτισόν μου τὸ σκότος, Θεοτόκε Παρθένε»*. Φώτιζε με, Παναγία μου...

A. K. ΚΟΡΝΑΡΟΥ-ΚΑΛΑΜΑΡΑ

Ἡ μετάσταση τῆς Παναγίας

Χτυπᾷ χαρμόсуна ἡ καμπάνα,
τὸν ἦχο τῆς ἡ αὐρ' ἀρπᾷ,
γιὰ ἐσέ, τρανὴ τοῦ κόσμου Μάνα,
στὴν οἰκουμένην τὸν σκορπᾷ.

Θανὴ δὲν εἶναι ἡ κοίμησή σου,
σάσιμ' αὐτὸ ψυχῆς καὶ νοῦ,
ἡ θύρ' ἀνοῖ τοῦ Παραδείσου,
τὸ σκῆνωμ' ἀνοῖ τ' οὐρανοῦ.

Γιὰ ἐσένα ἡ αὐτλαία, ᾧ Παναγία,
ἀπ' τ' Ἁγία τῶν Ἁγίων ἀνοῖ,
θριαμβευτικὴ εἴσοδος καὶ θεία
στὴν αἰθερόπλαστη σκηνῇ.

Τὴν εἴσοδο αὐτὴ τοῦ θριάμβου
ξανὰ τὴ ἴνεε καὶ ξανὰ
Ἄγγελοι μ' ἦχους διθυράμβου
καὶ μὲ γλυκόφωνα ὠσαννά.

Γιὰ τὴν κατάρα τὴν ἀρχαία,
γιὰ τῶν θνητῶν τὴν ἐνοχή,
πλήγωσε ὀλόπικρη ρομφαία
τὴν ἀγαθὴ σου τὴν ψυχὴ.

Κι ὑπέφερες, ἄχ, τί ὀδύνη,
τοῦ Γιοῦ σου τὴ φορικτὴ θανά,
μὰ τώρα πάει ἡ θλίψη ἐκείνη,
σὲ ὑποδέχονται οἱ οὐρανοί.

Γιὰ ἐσέ, Θεογεννήτρα, μένει
ἄκλειστος τ' οὐρανοῦ ὁ ναός,
πολύς, νὰ σὲ δεχθεῖ, προσμένει
ἴσαὸς Ἀγγέλων καὶ ἴσαὸς.

Μπαίνεις, βασιλικά τὰ τόξα,
καὶ σὰν βασίλισσα περνᾷς,
μὲ τοῦ Ἄμνου τὴ θεία τὴ δόξα
κι ἐσὺ στολίζεσαι ἡ Ἄμνάς.

Τὸ τέκνο σου εἶδες σταυρωμένο
ἀπ' τὰ καρφιά νὰ αἱμορραγεῖ,
τώρα, τὸ φῶς τριγυρισμένο
τὸ λούζει κι ἡ μαρμαρυγή.

Τ' ὀλάγριο τῶν ἀπίστων σπῆθος
τὸν περιφρόναγε πικρά,
τώρα, σ' Ἀγγέλων μέσα πλῆθος
ἡ ἀθῶα ματιὰ σου τὸν θωρᾷ.

Ἄκου, Θεονύμφη, ἄκου, Μητέρα,
ἄκου, μ' αἴνους κι ἱερὰς ἰαχῆς
κι ἐσὲ στὰ οὐράνια πέρα ὡς πέρα
δορυφοροῦν Ἄγγελοι, Ἀρχεῖς.

Ἐσὺ, ναί, σύντριψες τὸ φίδι
τοῦ δράκου, ὄχι ἄλλῃσ κανεῖς,
ἐσὺ 'σαι τὸ διαμαντοκλεῖδι,
ποῦ τὸν Παράδεισον ἀνοῖς.

Τὸν κόσμον δὲν ἐγκαταλείπεις
τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ τοῦ ὑλικοῦ,
ἡ ἀποδιώχτρα εἶσαι τῆς λύπης
κι ἡ καταλύτρα τοῦ κακοῦ.

Σὲ κάθε δάκρυ μας ποῦ σάζει,
νὰ μᾶς κοιτάξεις, Κόρη ἀγνή,
ἀλλήλως μᾶς βόσκει τὸ μαράζι,
πόνος μᾶς τρώει, μᾶς τυραγεῖ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝ. ΣΑΝΤΑΡΜΗΣ

Ἡ γιορτὴ τῆς Παναγίας μας

Κάθε φορά που διαβάζω τις τοπικές ἐφημερίδες, ψάχνω τις στήλες τῶν ἐκδρομῶν. Ἀνάμεσα σὲ αὐτές, ἡ πιὸ ἐνδιαφέρουσα εἶναι αὐτὴ που πηγαίνει στὸ ξερονήσι τὸ ριγμένο στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, στὸ νησι τῆς Τήνου. Τὸ ἱερὸ νησι που φιλοξενεῖ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, τῆς Μντέρας τοῦ Θεοῦ μας.

Ἐνα πλῆθος κόσμου ἀνηφορίζει πρὸς τὸν ναὸ τῆς Παναγίας μας. Ἀπὸ τὴν ἀποβάθρα στὴν ὁποία καταφθάνουν τὰ πλοῖα ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας, οἱ ἐπισκέπτες σχηματίζουν οὐρὰ γιὰ τὴν ἀνάβαση, καθὼς ὁ ναὸς δεσπόζει ψηλά. Εἶναι σὰν νὰ προσκαλεῖ τοὺς προσκυνητὲς νὰ τὸν ἐπισκεφθοῦν. Οὐρὲς ὀλόκληρες σχηματίζονται στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο. Οἱ προσκυνητὲς γονυπετεῖς σέρνουν τὰ πόδια τους, μὲ μάτια δακρυσμένα. Πολλοὶ ἔχουν νὰ προσφέρουν ἕνα τάμα, ἄλλοι προσδοκοῦν ἕνα θαῦμα, που ἡ Παναγία ἀπλόχερα προσφέρει.

τῶν προσκυνητῶν που συνωστιζόνταν στὸ λιμάνι. Ὁ τορπιλισμὸς τῆς «Ἑλλης» ἦταν μιὰ μεγάλη προσβολὴ γιὰ τὸν ἐλληνικὸ λαό, που τιμᾷ ἐξαιρετικὰ τὴ Μντέρα τοῦ Θεοῦ.

Ἐνα πλῆθος κόσμου ἀνηφορίζει πρὸς τὸν ναὸ τῆς Παναγίας μας. Ἀπὸ τὴν ἀποβάθρα στὴν ὁποία καταφθάνουν τὰ πλοῖα ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας, οἱ ἐπισκέπτες σχηματίζουν οὐρὰ γιὰ τὴν ἀνάβαση, καθὼς ὁ ναὸς δεσπόζει ψηλά. Εἶναι σὰν νὰ προσκαλεῖ τοὺς προσκυνητὲς νὰ τὸν ἐπισκεφθοῦν. Οὐρὲς ὀλόκληρες σχηματίζονται στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο. Οἱ προσκυνητὲς γονυπετεῖς σέρνουν τὰ πόδια τους, μὲ μάτια δακρυσμένα. Πολλοὶ ἔχουν νὰ προσφέρουν ἕνα τάμα, ἄλλοι προσδοκοῦν ἕνα θαῦμα, που ἡ Παναγία ἀπλόχερα προσφέρει.

Ἡ Παναγία περιμένει ἀπὸ τὸν καθένα νὰ τῆς προσφέρει τὴν πρέπουσα τιμὴ καὶ τὸν σεβασμὸ στὸ πρόσωπό της, μέσα σὲ μιὰ ἐκκλησία ὀλόφωτη καὶ γεμάτη μὲ τάματα χρυσᾶ ἢ ἀσημένια.

Τὴν ἡμέρα τῆς μεγάλης πανηγύρεως, ὁ νοῦς μας γυρίζει χρόνια πρὶν, στὸ 1940, που οἱ Ἴταλοι τορπίλισαν τὴ σηματοδοτημένη «Ἑλλη» στὸ λιμάνι τῆς Τήνου. Στις 8.30 τὸ πρωῖ, λίγο πρὶν ἀρχίσει ἡ λιτανεῖα καὶ ἐνῶ ἡ προκυμαία ἦταν κατάμεστη ἀπὸ κόσμο, ἡ «Ἑλλη» δέχθηκε τρεῖς τορπίλες ἀπὸ ἰταλικὸ ὑποβρύχιο καὶ βυθίστηκε μία ὥρα ἀργότερα. Ἀπὸ θαῦμα δὲν ὑπῆρξαν θύματα μεταξύ

Ἡ Παναγία προστάτευσε τὸ ἔθνος μας καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου. Γι' αὐτὸ οἱ Ἕλληνες τιμᾶμε μὲ εὐγνωμοσύνη τὴν ἱερὴ μνήμη της, καὶ ἡ Παναγία προσφέρει βάλισμα καὶ θεραπεία σὲ ὄσους προστρέχουν πρὸς αὐτήν.

Εἶθε ἡ Παναγία νὰ προστατεύει τὴν ἀγαπημένη μας Πατρίδα ἀπὸ φανεροὺς καὶ ἀφανεῖς ἐχθροὺς.

ΑΝΘΟΥΛΑ ΝΑΟΥΜΗ
Συνταξιούχος δασκάλα

Σὲ μιὰν ἄκρη τῆς Τήνου Ταπεινὸ ὁδοιπορικὸ

Ἀλήθεια, ὑπάρχουν κάτι γωνιὲς τοῦ νησιοῦ μας πού ἀρκεῖ μία καὶ μόνη φορὰ νὰ τὶς ἐπισκεφθεῖ κανεὶς, γιὰ νὰ μὴν τὶς ξεχάσει ποτέ.

Εἶναι οἱ τόποι ἐκεῖνοι πού, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβεις πῶς, σ' ἀνεβάζουν ψηλά. Τόσο ψηλά, πού νιώθεις νὰ βρίσκεσαι δίπλα ἢ νὰ ἐγγίζεις τὸν Θεό.

Μιὰ τέτοια γωνιά, ἓνας τέτοιος τόπος, ἓνας κῶρος ἱερὸς σὲ μιὰ ἄκρη τῆς Τήνου, κάπου ἀνάμεσα Οὐρανοῦ καὶ θάλασσας, κάπου ἀνάμεσα ἀνθρώπινου καὶ Θείου.

ὅπως εἶναι ἀφιερωμένο.

Αὐγουστος, ἀπομεσήμερο. Ὁ ἥλιος χαϊδεύει, ἀγκαλιάζει, σφίγγει τὴν ἥσυχν, ἀπόμην τούτη γωνιά καὶ λούζεται στὰ νερά τῆς ἀγνῆς κυκλαδίτικης θάλασσας, καὶ μετὰ λαμπερός, ὀλόχρυσος, πάνω ἀπὸ τὸ μικρὸ τοῦτο προσκύνημα σταματᾷ, γιὰ νὰ προσθέσει κι ἄλλη χάρη, κι ἄλλη ζεστασιά στὸν ὄμορφο καὶ ζεστὸ τοῦτο κῶρο.

Αὐγουστος, ἀπομεσήμερο στὸ ἐκκλησιάκι τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, πού ἥσυχνα ἀναπαύεται μέσα

Ἀλήθεια, ὑπάρχουν κάτι γωνιὲς τοῦ νησιοῦ μας πού ἀρκεῖ μία καὶ μόνη φορὰ νὰ τὶς ἐπισκεφθεῖ κανεὶς, γιὰ νὰ μὴν τὶς ξεχάσει ποτέ.

Εἶναι οἱ τόποι ἐκεῖνοι πού, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβεις πῶς, σ' ἀνεβάζουν ψηλά. Τόσο ψηλά, πού νιώθεις νὰ βρίσκεσαι δίπλα ἢ νὰ ἐγγίζεις τὸν Θεό.

Ἕνα μικρὸ Ἐκκλησιάκι, πού μέσα του κλίνει σ' ὄλο του τὸ πλάτος θεϊκὸ μεγαλεῖο.

Τὸ μικρὸ τοῦτο ξωκκλήσι, ἀφιέρωμα εὐλαβικῆς γεμάτης ἀπὸ πίστη καὶ νησιώτικη καλοσύνη ψυχῆς, συμπληρώνει τὸ σύνολο τοῦ ἄσπρου καὶ τοῦ γαλάζιου, τῆς γαλήνης καὶ τῆς σιωπῆς, τῆς μαγείας καὶ τῆς ἁρμονίας, τῆ λαμπρότητα τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων,

στὴν ἀπέραντη ἀγκάλη τῆς σιωπῆς καὶ τῆς γαλήνης.

Πρᾶος, γαλήνιος, καλοσυνάτος ὁ κτήτορας τοῦ μικροῦ του ἐξωκκλήσιου ἄνοιγε ἐμπρὸς μας καὶ ἄφηνε νὰ διαβάσουμε τὴν ἀπλή καὶ τόσο καλή του καρδιά.

Μιὰ καρδιά γεμάτη πίστη καὶ ἀγάπη σ' Ἐκεῖνον, τὸν Πλάστη καὶ Δημιουργό.

Μιὰ καρδιά γεμάτη κυκλαδίτικη καλοσύνη γιὰ ὄλο τὸν κόσμο, μὰ πιὸ πολὺ γιὰ Ἐκεῖνον πού τὸν κόσμο κυβερνᾷ.

Ἔτσι μᾶς ἔδωσε ἐλπίδα καὶ μηνύματα παρήγορα, πῶς μέσα στὴ σημερινή κρισιμότητα οἱ πύρινες ἀκτίνες τοῦ σύγχρονου κακοῦ δὲν ἔχουν ὀλότελα μαράνει τὶς ἀρετές. Δὲν ἔχουν ἀκόμη καταστρέψει τὴν εὐσέβεια, τὴν πίστη, καὶ πού μᾶς ψιθύρισε πῶς, ὅσο ὑπάρχουν ἄνθρωποι πάνω στὴ γῆ, τὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ δὲν θὰ πάψει νὰ δοξάζεται καὶ νὰ ὑμνεῖται.

Πλημμυρισμένοι ἀπὸ ψυχικὴ θεία ἀνάταση ἀφήσαμε τὸ μικρὸ τοῦτο προσκύνημα, ἐνῶ ἡ καρδιά μὲ συγκίνηση τοῦτα τὰ λόγια μποροῦσε νὰ προφέρει:

«Ἀγίασον, Κύριε, τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εὐπρέπεια τοῦ Οἴκου Σου».

Τὰ ξωκκλήσια

Οἴουλιος εἶναι ὁ μῆνας ποὺ γιορτάζουν τὰ περισσότερα ξωκκλήσια.

Ἔτσι τιμοῦσαν τότε τοὺς Ἁγίους τοῦ καλοκαιριοῦ. Στὰ μικρὰ τὰ ἐκκλησιάκια, ποὺ ἄλλοτε τὰ βλέπεis νὰ δεσπόζουν σὲ ὑψηλοὺς βράχους καὶ θαρρεῖς πῶς ἀγγίζουσι τὸν οὐρανό, κι ἄλλοτε σὲ κάποιο κάμπο ἢ περιβόλι, ποὺ ἡ μυρωδιὰ τοῦ θυμιάματος ἐνώνεται μὲ τὴν πεντοβοηθία τῶν λουλουδιῶν.

Οἱ πόρτες τους ἦταν πάντα ἀνοικτές, ὄχι ὅπως σήμερα, ποὺ εἶναι κλειδαμπαρωμένες, ἀπὸ τὸν φόβο ἐκείνων ποὺ ἀδίστακτα τὰ ληστεύουσι, δίχως φόβο Θεοῦ.

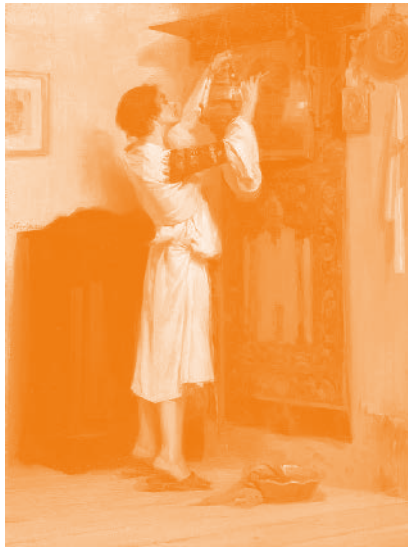
Ἔτσι, τὰ περασμένα χρόνια, ἡ κάθε νοικοκυρὰ ποὺ ἀντιμετώπιζε κάποια δυσκοιλία στὸ νοικοκυριό της ἔπαιρνε λαδάκι ἀπὸ τὸ σπίτι της καὶ θυμιάμα καὶ πήγαινε μὲ τὴ συντροφιά κάποιος ἄλλης πιστῆς γειτόνισσάς της καὶ ἀναβαν τὰ καντηλιάκια στὸν Ἅγιο ἐκεῖνο ποὺ εἶχαν γιὰ Προστάτη τους. Ἐκεῖ ἔβρισκαν τὴν παρηγοριὰ καὶ τὴν ἐλπίδα. Καὶ ἡ ψυχὴ γαλήνευε, καὶ ὁ ἀγώνας τῆς ζωῆς συνεχιζόταν.

Ἦμουν μικρὸ παιδί, ὅταν τὰ βράδια τοῦ χειμῶνα, γύρω ἀπὸ τὸ μαγγάλι, ἡ μάνα μου μᾶς ἔλεγε ἐτούτη τὴν ἱστορία, καὶ τὴν παρακαλοῦσα νὰ μᾶς τὴν ξαναπεῖ. Δὲν ἦταν μιὰ ἀπλή ἱστορία· ἦταν γεγονός. Θυμᾶμαι, μᾶς ἔλεγε:

«Ἐνα ἀπόγευμα, θᾶμουν δὲ θᾶμουν δεκάξι χρονῶν, πήγαμε μὲ μιὰ καλὴ μας γειτόνισσα ν' ἀνάψουμε τὰ καντηλιάκια στὸν Ἄν Νικόλα τὸν Ψηλὸ. Καὶ τὸν ἔλεγε μέχρι σήμερα ἔτσι, γιατί εἶναι κτισμένος στὴν κορυφὴ ἑνὸς μικροῦ βουνοῦ κι ἀγγαντεύει τὸ πέλαγος καὶ προστατεύει ὄλους τοὺς θαλασσινοὺς. Μάλιστα, τὸν ἔχει κτίσει ὁ πατέρας γιοῦ ταξιδεμένου. Τὸ εἶχε κάνει τάμα στὸν Ἅγιο».

Καὶ συνέχιζε ἡ μάνα μου:

«Φτάνοντας, σκουπίσαμε τὸ ἐκκλησιάκι, ἀνάψαμε τὸ καντηλάκι καὶ βάλαμε θυμιάμα. Ξαφνικά, βλέπουμε τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας νὰ δακρῦζει!!! Ἡ εὐσεβέστατη γειτόνισσά μου πῆρε βαμβακάκι καὶ μὲ

εὐλάβεια σκούπισε κλαίγοντας τὸ δάκρυ τῆς Παναγίας. Γύρισε πρὸς τὸ μέρος μου, λέγοντας λυπημένα: "Παίδι μου, αὐτὸ εἶναι κακὸς οἰωνός!". Δὲν προλάβαμε νὰ γυρίσουμε στὸ σπίτι, καὶ κυρήχθηκε ὁ πόλεμος τοῦ 1940».

Ἱστορίες ἀληθινές, γεγονότα ποὺ οἱ παλαιοὶ μᾶς ἔφεραν κι ἔτρεφαν τὴν παιδικὴ ψυχὴ μας. Κι ἔτσι γαλοῦχηθήκαμε, μὲ τὸν Χριστό μας πάντα Ὁδηγό!

Ὅταν γιόρταζε κάποιος Ἅγιος, πηγαίναμε στὸν Ἑσπερινό. Ὁ ἦχος τῆς τότε καμπάνας δὲν ἔσβησε ποτὲ ἀπὸ τὴ θύμησή μου, καθὼς ἤχοῦσε λιτός, μακρινός, ἅς κι ἐρχόταν ἀπὸ τὸν Οὐρανό. Θαρρεῖς πῶς μᾶς καλοῦσε ἐκείνη τὴ στιγμή ὁ Θεός! Ἄγγιζε τόσο γαλήνια, τόσο μυστηριακὰ τὴν ψυχὴ μας, καὶ τὰ βήματά μας μᾶς ὀδηγοῦσαν ἐκεῖ! Κοντὰ Του!

Σὰν ξεκινούσαμε ἀπὸ τὸ σπίτι, ἡ μητέρα μου ἔπαιρνε ἕνα μικρὸ στρωσίδι, καὶ κρατώντας μας ἀπὸ τὸ χέρι, πηγαίναμε στὴ χάρη τοῦ Ἁγίου.

Ὅταν τέλειωνε ὁ Ἑσπερινός, ἐμεῖς διανυκτερεύαμε στὸ ἐκκλησιάκι. Ὁ ὕπνος ἔγερνε γλυκὰ τὰ βλέφαρά μας, καὶ τότε ἡ μάνα μας ἀπλώνε κατάχαμα τὸ στρωσίδι μας καὶ κοιμόμασταν ἐκεῖ! Κοντὰ στὸν Χριστό! Εἶχαμε πάντα συντροφιά κι ἄλλα ἄτομα, ποὺ κι ἐκεῖνοι ἔμεναν ὅλη τὴ νύκτα στὸ ἐκκλησιάκι.

Τὸ πρῶι, ὁ παπᾶς μᾶς κοινοῦσε, καὶ φεύγαμε γεμάτοι εὐλογία στὴν ψυχὴ, στὴν καρδιὰ καὶ στὸν νοῦ.

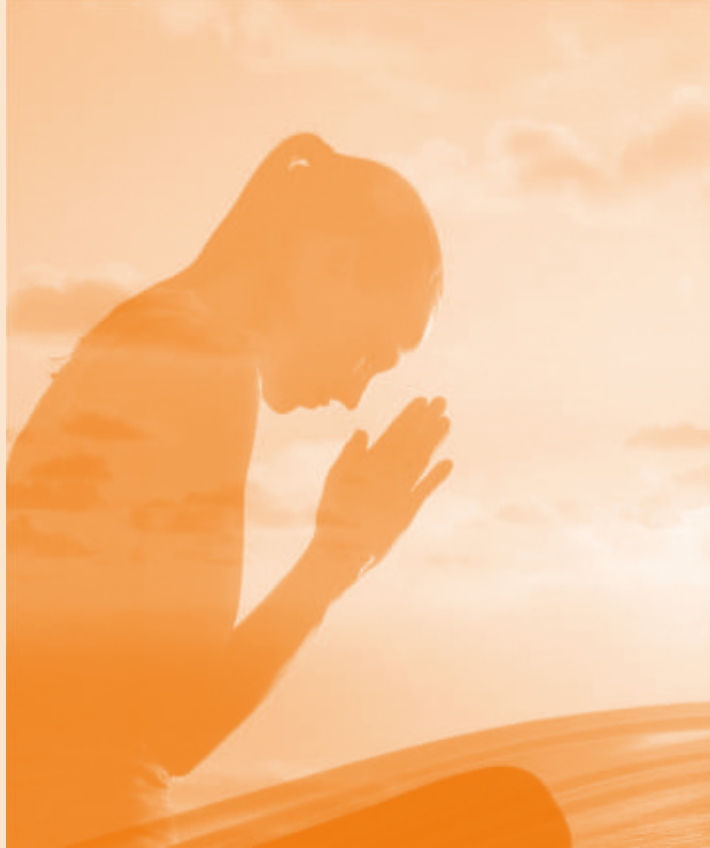
Τὸ πέρασμα τῶν χρόνων δὲν ἔσβησε, κι οὔτε θὰ σβῆσει, τὰ συναισθήματα ποὺ μὲ διακατεῖχαν ἐκείνη τὴν εὐλογημένη βραδιά! Γιατὶ στὸ προσκεφάλι μας ἦταν ἡ Παναγία! Στὰ δύσκολα χρόνια ποὺ περνούσαμε, ζυμωθήκαμε μὲ τὴν ἐλπίδα μας στὸν Θεό. Καὶ ὁ ἀγώνας τῆς ζωῆς συνεχιζόταν, δίχως νὰ παραπονιόμαστε. Γιατὶ πιστεύαμε πῶς ὁ Θεὸς δὲν θὰ μᾶς ἀφήσει. Ἔτσι κι ἔγινε!

Χαρὰ σὲ κείνον ποὺ ἀκοινοῦθεῖ τὸ μονοπάτι Του!

ΜΑΡΙΑ ΒΟΥΛΗ

Φῶς ἰλαρόν

Δειλινά... Φῶς ἰλαρόν. Ὅλα προσεύχονται, καὶ γῆ καὶ οὐρανὸς καὶ ἀστέρια.
Γαλήνια, ἀπαλὰ δειλινά...
Ὁ ἥλιος σιγὰ σιγὰ βασιλεύει.
Ἄγναντεύοντας τὴ θάλασσα, γαληνεύει ἡ ψυχὴ μου.
Κύριε, τὴν ὥρα αὐτὴ τοῦ δειλινοῦ, ἡ ψυχὴ γυρεύει νὰ φτάσει σ' Ἐσένα, ποὺ τόση ὁμορφιὰ μᾶς δίνεις.
«Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν Σου, ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἔσπερινή», οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας προσεύχονται. Ἡ φύση ἡσυχάζει.
Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν Σου.
Ἄς γονατίσουμε εὐλαβικὰ σὲ τέτοια δειλινά, καὶ ἄς ὑψωθοῦν τὰ χέρια μας θυσία ἔσπερινή.
Δειλινά...
Τὸ ἀγέρι φέρνει τοὺς ἥχους μιᾶς καμπάνας.
«Ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν, ὑμνοῦμεν Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα».
Τὴν ὥρα αὐτὴ τοῦ δειλινοῦ, ἀτενίζοντας τὴ θάλασσα, ἡ ψυχὴ μου γαληνεύει, προσεύχεται, Σὲ ἀναζητᾷ.
Θαυμάζει τὴν ὁμορφιὰ τῆς δημιουργίας Σου.
Θεέ μου, Σ' εὐχαριστῶ.

ANTONIA GRAMMENOU

Μια ματιὰ ἀπὸ ψηλά

Πές πὼς σταματᾷ ἡ ἀνάσα τοῦ χρόνου, κι ὄλα τὰ «χθές» μποροῦν νὰ ζοῦν παράλληλα μὲ τὸ «τώρα».

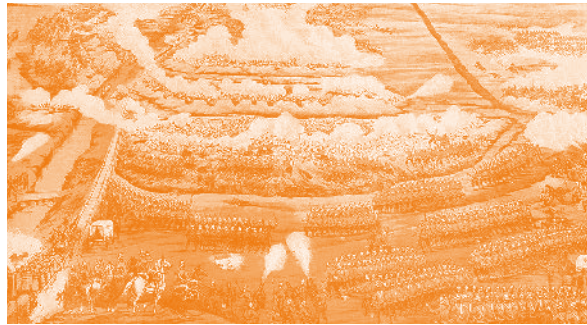
Κι ἀφοῦ τὸ πείθεις καὶ τὸ πιστεύεις, ἀνέβα ψηλὰ στὸν οὐρανὸ καὶ χάξεψε κάτω, τὴ γῆ.

Θὰ δεῖς τὶς πυραμίδες καὶ τὸν πύργο τῆς Βαβέλ στὴ Βαβυλῶνα. Θὰ δεῖς τοὺς Ἑβραίους, ταλαιπῶρους «ἐξοδιῆτες», νὰ περνοῦν τὴν Ἐρυθρὰ Θάλασσα, ἀλλὰ καὶ τοὺς Φοίνικες μὲ τὰ ποντοπόρα καράβια τους νὰ ἐπιστρέφουν στὴν Τύρο καὶ τὴ Σιδῶνα. Θὰ δεῖς νεκροὺς τοὺς 300 τοῦ Λεωνίδα, τὴν Ἀκρόπολη νὰ λάμπει σὰν φιλιτισένια καρδιὰ τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἀλέξανδρο νὰ τιθασεύει τὸν Βουκεφάλα. Ἀνατολικά θὰ δεῖς τὸ Σινικὸ Τεῖχος καὶ τὰ πυκνὰ δάση ὅπου δέχθηκε τὴ θεία φώτιση ὁ Βούδας. Θὰ δεῖς τὸν Χριστὸ στὸν Γολγοθᾶ καὶ τὸ Κολλοσσαῖο γεμᾶτο χριστιανοὺς κι ἄγρια θηρία. Ἀπ' τὸν Βορρᾶ, πάνω ἀπ' τὴν Κασπία, θὰ δεῖς σύννεφο σκόνης, καὶ θὰ ἔναι οἱ Οὐννοι, οἱ Γότθοι κι οἱ Μογγόλοι, τὸν καιρὸ ποὺ μετανάστευαν στὰ μέρη μας. Θὰ δεῖς τοὺς Ἀραβες πάνω σ' ἄλλογὰ τους νὰ τρέχουν μέσα ἀπ' τὶς ἐρήμους γιὰ τὸν Προφήτη τους, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάσκουν ἄλγεβρα, ἀστρονομία καὶ Ἀριστοτέλη στὸν τότε κόσμος. Ἐκεῖ κοντὰ θὰ ἔναι κι ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς μὲ τὸν στρατὸ του, ἔξω ἀπ' τὸ Χαλέπι, καὶ θὰ ἰσοπεδῶνουν τὸ χρυσὸ παλάτι τοῦ χαλίφη Σαΐφ ἀντ-Νταουλά. Στὴ λίμνη Βάν, στὸ Ματζικέρτ, θὰ ἔναι ὁ Ρωμανὸς ὁ Διογένης καὶ θὰ κονταρομαχίεται ἀπεληπισμένος νὰ σώσει τὴν αὐτοκρατορία του. Θὰ δεῖς τοὺς σταυροφόρους νὰ αἱματοκυλίζουν τὴν Κωνσταντινούπολη στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.

Θὰ δεῖς τὴ φημισμένη Ἰωάννα τῆς Λωρραίνης νὰ γίνεται ὀλοκαύτωμα στὴ Γαλλία, σὲ μιὰ πυρὰ στὴν Ὀρλεάνη, καὶ τὴ Βασιλειούσα νὰ πέφτει στὰ χέρια τοῦ Πορθητῆ. Στὶς ἀκτὲς τῆς Ἀγγλίας θὰ δεῖς τσακισμένη τὴν ἀήττητη ἀρμάδα τοῦ Φιλίππου Β΄.

Στὴν Ἀμερική, θὰ δεῖς τὸ Μεξικὸ νὰ καίγεται ἀπὸ τὸν Κορτές, καὶ στὴν Εὐρώπη ἀνθρώπους νὰ πεθαίνουν στὴν πυρὰ γιὰ τὴν πίστη τους, τὰ χρόνια τοῦ Τριακονταετοῦ Πολέμου. Θὰ δεῖς τὸ στρατόπεδο τῶν Τούρκων ἔξω ἀπ' τὴ Βιέννη καὶ ἴσως καὶ τὸν Λουδοβίκο 14^ο μὲς στοὺς κήπους του. Τὶς Βερσαλλίες καὶ τὴ Βαστίλλη μὲ τοὺς ἐπαναστάτες, ἢ ἀκόμη τὸν Ροβεσπιέρο καὶ τὸν Νταντὸν νὰ μιλᾶν μὲ πάθος ἀπὸ κάποιο μπαλκόνι.

Θὰ σφίξει ἡ ψυχὴ σου ἀπὸ τὸ αἶμα, τὴ φωτιὰ καὶ τὸ ἄδικο τοῦ κόσμου, καὶ οἱ εἰκόνες δὲν θὰ τελειώσουν. Μαῦρος καπνὸς θὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ Ἄουσβιτς καὶ τὸ Μπίρκεναου καὶ θὰ σὲ πνίγει. Ἐνας ἄλλος

Δὲν χόρτασε «κακό» ὁ ἄνθρωπος,
θὰ πείθεις. Δὲν ἄλλαξε!
Οὔτε ἡ ἱστορία ἄλλαξε. Ἐπαναλαμβάνεται ἴδια καὶ μονότονη, καὶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ κάνει κάτι. Βασιλιάδες, αὐτοκράτορες, μονάρχες καὶ πρωθυπουργοί, μὲ χιτῶνες, μὲ στέμματα, χακὶ στολῆς ἢ κουστούμια, αἰῶνες τώρα κάνουν τὸ ἴδιο. Ἀγωνίζονται νὰ ἐπιβληθοῦν, νὰ νικήσουν, νὰ κερδίσουν καὶ νὰ δοξαστοῦν, δηλαδὴ ἀγωνίζονται μὲ πάθος ἐναντίον τῶν συνανθρώπων τους... Φρικτὸ, καὶ ὅπως φαίνεται, ... τραγικὰ ἀναπόφευκτο!

ὅμως καπνὸς θὰ ἔναι αὐτὸς ποὺ θὰ σὲ τρομάξει. Θὰ βγαίνει ἀπὸ τὴ Χιροσίμα, καὶ δὲν θὰ σὲ πνίξει· θὰ σὲ «τελειώσει». Θὰ σὲ ρίξει καταγῆς καὶ θὰ βογκήξεις.

– Δὲν χόρτασε «κακό» ὁ ἄνθρωπος, θὰ πείθεις. Δὲν ἄλλαξε!

Οὔτε ἡ ἱστορία ἄλλαξε. Ἐπαναλαμβάνεται ἴδια καὶ μονότονη, καὶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ κάνει κάτι. Βασιλιάδες, αὐτοκράτορες, μονάρχες καὶ πρωθυπουργοί, μὲ χιτῶνες, μὲ στέμματα, χακὶ στολῆς ἢ κουστούμια, αἰῶνες τώρα κάνουν τὸ ἴδιο. Ἀγωνίζονται νὰ ἐπιβληθοῦν, νὰ νικήσουν, νὰ κερδίσουν καὶ νὰ δοξαστοῦν, δηλαδὴ ἀγωνίζονται μὲ πάθος ἐναντίον τῶν συνανθρώπων τους...

Φρικτὸ, καὶ ὅπως φαίνεται, ... τραγικὰ ἀναπόφευκτο!

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΧΙΝΤΖΟΓΛΟΥ-ΑΜΑΣΛΙΔΟΥ

Ἡ Κυρά τῆς Λαπήθου, Εὐφροσύνη Προεστοῦ

Ἡ Μάνα τῆς Κύπρου

Κύπρος, 1974. Μπαίνοντας ὁ Ἰούλιος καὶ ὁ Αὐγούστος, χτυπάει μιὰ καμπάνα μέσα μας, δημιουργώντας διάφορους ἱστορικούς συσχετισμούς, ἀλλὰ καὶ ἀναζητήσεις σὲ βασανιστικά ἐρωτήματα. Πίσω ὅμως ἀπὸ ὅλα αὐτά, ὑπάρχουν οἱ ἄνθρωποι ποὺ πρωταγωνίστησαν στὴ διαμόρφωση τῶν ἱστορικῶν στιγμῶν. Σὲ ἓνα τέτοιο πρόσωπο ἀναφέρεται ἡ συγκλονιστικὴ ἱστορία ποὺ παρατίθεται, ὅπως ἐλήφθη μέσῳ τῶν αἰθέρων τοῦ διαδικτύου, μιὰ καὶ ἔτσι γίνεται πλεόν ἡ ἐπικοινωνία μας. Ἐκφράζουμε τὴ βαθιὰ μας εὐγνωμοσύνη πρὸς τοὺς ἀποστολεῖς

αὐτῆς τῆς ὑπέροχης πληροφόρησης, διότι μᾶς δίνεται ἡ εὐκαιρία νὰ γίνουμε κοινωνοὶ τῆς –ὄχι σπάνιας γιὰ τὴν Πατρίδα μας– ἱστορικῆς, ἀλλὰ ὄντως δραματικῆς αὐτῆς καταγραφῆς.

Τὰ πρόσωπα τῆς τραγωδίας: Εὐφροσύνη Προεστοῦ, δώδεκα παλληκάρια, νερὰ βλαστάρια τῆς Κύπρου ποὺ πολεμοῦσαν, καὶ βεβαίως, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά –ὡς χρησιμοποιοῦσαμε ἡπίους χαρακτηρισμούς– οἱ ἐνάντιοι.

«Στὶς 6 Αὐγούστου, ἀπὸ τὶς τρεῖς τὰ ξημερώματα, ἄρχισαν οἱ ἐκρήξεις... Κατὰ τὶς 11 τὸ πρωῖ ἦρθαν δώδεκα παιδιὰ μέσα στὸ σπίτι μου. "Γιαγιά, σῶσέ μας". Τοὺς εἶπα: "Ποῦ νὰ σᾶς θάλω, γιέ μου;". Ἐράγισην ἡ καρδιά μου. Ἐκρουζαν τὰ δέντρα, ἐσκοτεῖναζεν ἡ Λάπιθος, ἐνόμιζες ὅτι ἐχαλοῦσαν τὰ βουνά, φωδικιές, ἐκρήξεις... Ἦταν ὄλοι δεκαοκτῶ χρονῶν. Τοὺς εἶπα: "Ἄν θὰ γλιτώσετε, ἔχει ἓνα ὑπόγειο λαγοῦμι, ἐδῶ δίπλα, ἐκεῖ νὰ κρυφεῖτε".

Καὶ συνεχίζει ἡ κυρα-Φροσύνη:

«Τὸ στόμα τοῦ λαγουμιοῦ ἦταν σὰν τὸ τζάμι τῆς τηλεόρασης. Ἐμπῆκαν ἐκεῖ μέσα... Ἡ Λάπιθος σὲ λίγο ἔπηξε ἀπὸ τουρκικὸ στρατό. Ἐγὼ ἔκαμα πίτες στὴ σάτζη, ἔβαζα σὲ μιὰ τσάντα ὅ,τι ἄλλο εἶχα καὶ τοὺς τὰ πέρναγα μ' ἓναν καλαμῶνα. Στὶς 8 Αὐγούστου ἦρθαν οἱ Τοῦρκοι στὸ σπίτι μου, μπῆκαν μέσα δεκαπέντε μὲ κάσκες. Ἦμουν μαμὴ σαράντα χρόνια, μέσα σὲ χωριὰ τούρκικα. Ἦξερα τούρκικα. Μοῦ ἴβει ὁ Τοῦρκος: "Ὅλοι ἔφυγαν, ἐσὺ γιατί δὲν ἔφυγες, κοκκῶνα;". Ἐσκέφθηκα τὰ δώδεκα

Τὸ τελευταῖο ποὺ θὰ εἶχαμε νὰ σημειώσουμε εἶναι ἡ μεγάλη ταπείνωσή της. Πεισματικὰ ἀρνίόταν νὰ μιλήσει γιὰ ὄλο αὐτὸ τὸ συγκλονιστικὸ γεγονός τῆς ζωῆς της, ὅταν τῆς ζητοῦσαν συνεντεύξεις, καὶ μόνο ὅταν ἡ πίεση ἔγινε πιὰ πολὺ μεγάλη, εἶπε κάποια πράγματα, κλείνοντας τὴ συνέντευξη μὲ αὐτὴ τὴ φράση: *«Ἐγὼ ὅ,τι ἔκαμα τὸ ἔκαμα, γιὰ νὰ ἔχω ἓνα καλὸ ἀπέναντι στὸ Θεό»!* Πολλὲς οἱ ἡρωίδες αὐτῆς τῆς Πατρίδας, ἄλλες γνωστές, μὰ οἱ περισσότερες στὴν ἀφάνεια τῆς ἀξιοπρέπειας καὶ τῆς προσωπικῆς ἀπόφασης, Χαιρόμαστε, ὅμως, κάθε φορὰ ποὺ ἡ φύτρα δὲν ἔχει μαραθεῖ, καὶ ξεπετάγονται νέες μορφές, ὥστε ν' ἀκούγεται εἰς τοὺς αἰῶνες ὁ παιάνας: *«Χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά»!*

Κύπρος, 1974. Μπαίνοντας ό Ιούλιος και ό Αύγουστος, χτυπάει μιὰ καμπάνα μέσα μας, δημιουργώντας διάφορους ιστορικούς συσχετισμούς, ἀλλὰ και ἀναζητήσεις σέ βασανιστικά ἐρωτήματα. Πίσω ὅμως ἀπὸ ὅλα αὐτά, υπάρχουν οἱ ἄνθρωποι πού πρωταγωνίστησαν στή διαμόρφωση τῶν ιστορικῶν στιγμῶν. Σέ ἓνα τέτοιο πρόσωπο ἀναφέρεται ἡ συγκλονιστική ἱστορία πού παρατίθεται.

παιδιά, πού ἦταν στοὺ λαγούμι. Τοῦ λέω: “Ἀκουσα εἰς τὸ ράδιον ἐν νὰ ἔρτει ὁ τουρκικὸς στρατὸς νὰ φέρει τὴν εἰρήνη και τὴν ἐκκλήση νὰ μείνουν οὔλοι οἱ Ἕλληνες σὰ σπιθκια τους. Ὅπου θέλετε, γιέ μου, ἐγὼ πάω, ἀλλὰ νὰ σὰς παρακαλέσω νὰ μὲ ἀφήσετε σπιτί μου τζιαι ἐν νὰ ῥτουν οἱ κόρες μου νὰ μὲ πάρουν”. Αὐτὸν πού μὲ ρώτησε τὸν ἤξερα. Τὸν εἶχα γεννήσει ἐγὼ. “Φεύγουμε”, λέει στοὺς ἀλλοιους. Ἐκεῖνος ἔμεινε λίγο πίσω τζιαι μοῦ εἶπε: “Ἐμπα ἔσω, τζιαι κλεῖσε τὴν πόρτα”. Τὴ νύχτα εἶπα στοὺς κρυμμένους: “Νὰ μὴ βγεῖτε ἀπ’ τὸ λαοῦμι, γιατί ἦρθαν οἱ Τοῦρκοι. Ἐστω και ἓνας σας νὰ χαθεῖ, ἐγὼ θὰ κλαιώ, ὡσπου ζω. Προσέξτε, ἐγὼ θὰ σὰς φροντίζω, ὅσο μπορῶ”».

Ἡ πεισματική ὅμως ἄρνηση τῆς κυρα-Φροσύνης νὰ μετακινηθεῖ ἀπὸ τὸ σπιτί της κίνησε πάλη τις ὑποψίες τῶν Τούρκων στρατιωτῶν. Στις 4 Σεπτεμβρίου, ἓνα μῆνα μετὰ τὴν ἀπόκρυψή τους, ἔγινε ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Καπλάνη, στὸν ὁποῖο ἀνῆκε τὸ λαγοῦμι ὅπου κρύβονταν οἱ δώδεκα στρατιώτες. Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς ξεκίνησε πεζὸς κι ἔφτασε στὴν περιοχή Ἀγρός. Ἐνας δεῦτερος συνελήφθη στὴν περιοχή τοῦ Βαβυλᾶ, ἐνῶ ἓνας τρίτος κατόρθωσε νὰ φθάσει μέχρι τὴν Κερύνεια και νὰ παραδοθεῖ στὴν Γλαῦκο Κληρίδη, ὁ ὁποῖος εἶχε συνάντηση μὲ τὸν Ραούφ Ντενκτάς.

Πρῶτη συνελήφθη ἡ κυρα-Φροσύνη, και μετὰ οἱ ὑπόλοιποι ἐννιά. Τὴν ἀνέκριναν πολλὸ σκληρὰ στὸν Ἀστυνομικὸ Σταθμὸ τοῦ Ἁγίου Λουκά. Τὴν ξυλοκόπησαν ἄγρια, γιὰ νὰ ὁμολογήσει πού βρίσκονταν οἱ στρατιώτες. Ὅμως ἡ Κυρὰ τῆς Λαπήθου δὲν ἄνοιξε τὸ στόμα της. Κράτησε κρυφὴ ὁποιαδήποτε λεπτομέρεια πού ἀφοροῦσε τὴν ὕπαρξη και παρουσία τῶν δώδεκα νέων. Ἦταν ἔτοιμη νὰ ὑποστῇ φρικτὰ ψυχολογικά και σωματικά βασανιστήρια. Πέρα ἀπὸ τοὺς τρομεροὺς ξυλοδαρμοὺς στοὺ κάστρο τῆς Κερύνειας, τοὺς τεχνητοὺς πνιγμοὺς στὴ θάλασσα, τὰ βάνουσα κτυπήματα μὲ τὸ κομμένο, χοντρὸ σχοινὶ τῆς καμπάνας, τὸ ὁποῖος ἔκοψαν και ἔδεσαν σὲ κόμπους, γιὰ νὰ εἶναι πιὸ ἐπώδυνα τὰ πλήγματα, ἔφτασαν ὡς και στὴν πιὸ ἐξευτελιστικὴ δοκιμασία γιὰ μιὰ γυναῖκα: τὴν ἔγδυσαν και γυμνὴ τὴν ἔδεσαν πίσω ἀπὸ ἓνα στρατιωτικὸ τζιπ και τὴ διαπόμευσαν, γυρνώντας τὴν, βασανίζοντάς τὴν, μὲ αὐτὸν τὸν ἀπερίγραπτο τρόπο, μέσα ἀπὸ τοὺς δρόμους τῆς Λαπήθου. Τὸ δέρμα της ἀπὸ τις πληγὲς

ἔγινε κατακόκκινο ἀπὸ τὰ αἵματα. Καὶ ὅμως, ἡ Κυρὰ τῆς Λαπήθου ἄντεξε. Τῆς ἔβγαλαν τὸν σταυρὸ ἀπὸ τὸν λαιμὸ της και τῆς ζητοῦσαν νὰ τὸν φτύσει. Ἡ ἀλιγίστη Κυρὰ δὲν ἔσπασε και δὲν ἀποκάλυψε ποτὲ πού ἔκρυβε «τὰ παιδιά της». Παρὰ τὸν διασυρμό, τοὺς πόνους, τὴν ἀπειλὴ τοῦ θανάτου, δὲν τῆς πῆραν οὔτε μιὰ λέξη ἀπὸ τὸ στόμα. ΔΕΝ ΠΡΟΔΩΣΕ. Νὰ τὰ δικὰ της λόγια:

«Ἐβαλάν με μὲς σὲ μιὰ κάμαρη, ὅπου εἶχαν πεθάνει τὰ ξημερώματα δύο γέροι. Ἡ κάμαρη γεμάτη αἵματα. Ἐκτυποῦσαν με. Ἐμεινα ἀναίσθητη. Ἡ μισή μου πάντα ἦταν ὀλόμαυρη. Ἐκλωτσοῦσάν με, μὲ τὰ παπούτσια, μὲς στὰ μάθκια, μὲ τὰ παπούτσια τὰ στρατιωτικά. Ἐφκαλάν μου τὴν καδένα πού εἶχα στοὺ λαιμὸ μὲ τὸν Σταυρὸ τζιαι ἐβάλθαν με νὰ φτύνω πὰ στὸν Σταυρὸ».

Τελικῶς, συνέλαβαν ὄσους δὲν εἶχαν δραπετεύσει. Ὅταν τοὺς ἔφεραν μπροστά της, βλέποντας αὐτοὶ τὴ μαυρισμένη ὄψη της, θεώρησαν πὼς μετὰ ἀπὸ τόσα βασανιστήρια θὰ εἶχε ὁμολογήσει. Ρώτησαν οἱ Τοῦρκοι τὸν πρῶτο: «Τὴ γυναῖκα αὐτὴ τὴν ξέρεις;». Ὁ στρατιώτης ἀπάντησε: «Ναί, μοῦ ἔδωσε φαγητό». Τότε ἡ κυρα-Φροσύνη, ἔξυπνη ὅπως ἦταν, γύρισε στὸν Κύπριο αἰχμάλωτο στρατιώτη και τὸν ρώτησε: «Τί ὥρα ἦρτες, γιέ μου, κι ἐταίσά σε; Πρωῖ ἢ βράδυ;». Ὁ Κυριάκος Κυριάκου, πού ἦταν ὁ συνομιλητὴς και συλληφθεὶς Κύπριος στρατιώτης, ἀντιλήφθηκε τὸ λάθος του. Ἀπάντησε πὼς ἦταν βράδυ. Καὶ τότε ἡ κυρα-Φροσύνη, ἐκμεταλλευόμενη τὰ τούρκικα πού γνώριζε, στράφηκε στὸν ἀνακριτὴ κι εἶπε: «Καλὰ, γιέ μου, ἀν ἔρκεσουν ἐσὺ νύχτα, δὲν θὰ σοῦ ἐδίουν φαῖ; Ποῦ ξέρω ἐγὼ ποιὸς ἐν τὴ νύχτα; Ἐγὼ δαμέσα ἐξεγέννησα τις μισὲς

Τουρκάδες. Μπορεί νάτουν Τουρκος, νάτουν Έλληνας. Ποῦ νά ξέρω;».

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ξεγέλασε τοὺς ἀνακριτές, οἱ ὁποῖοι θεώρησαν πὼς ἡ 74χρονη γυναίκα δὲν εἶχε κάποια σχέση μὲ τοὺς συλληφθέντες στρατιῶτες. Τὰ βασανιστήρια καὶ οἱ ἐξευτελισμοὶ ὅμως συνεχίστηκαν, μέχρι ποὺ τὴν ἀναγνώρισε ἕνας Τουρκοκύπριος ἀνακριτής. Ἡ κυρα-Φροσύνη, μαία τῆς περιοχῆς, εἶχε ξεγεννήσει καὶ αὐτόν! Νὰ πὼς μᾶς τὰ λῆει ἡ ἴδια:

«Στὴν φυλακὴ ἤρτεν ἕνας Τουρκοκύπριος ποὺ τὸν ἤξερα. Ἦταν ἀνακριτής. Λαλεῖ μου: "Μὴν κλαίεις, κοκκῶνα, τῆ ἐν νὰ σὲ πάρω στὸ χωριό σου"... Ἔτσι ἔκαμα ἔξι μῆνες ἐγκλωβισμένη» (στὸ σπίτι της, ἀλλὰ ἐγκλειστη). Μετὰ τὴν ἔφεραν στὴν Ξενοδοχειακὴ Σχολή. Ἰσως θὰ μπορούσε κάποιος νὰ ἀναρωτηθεῖ πὼς μιὰ τόσο μεγάλη στὴν ἡλικία γυναίκα μπόρεσε νὰ ἀντέξει τέτοια φρικτὰ βασανιστήρια. Καὶ γιατί τὰ ὑπέμεινε;

Ἦρχονται κάποιες ἀπαντήσεις ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ μελέτησαν καὶ ἔγραψαν γιὰ τὴ σπουδαία αὐτὴ ἥρωίδα τοῦ καιροῦ μας. Πρῶτα πρῶτα, ἔκρυψε τοὺς στρατιῶτες, ἐν γνώσει τῶν κινδύνων ποὺ διέτρεχε. Δὲν ὑπῆρχε ἐπιπολαιότητα στὴν πράξη της. Δεύτερον, καθυστεροῦσε ἀπολύτως κάθε ἀναφορά γιὰ τὴν ἀπόκρυψή τους, διότι ἤθελε νὰ τοὺς δώσει χρόνο σωτηρίας, ἐπειδὴ ὑπῆρχε ἡ δυνατότητα νὰ σωθοῦν μὲσω τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἐφ' ὅσον θὰ γινόταν ἡ σχετικὴ ἀναφορά. Προφανῶς τὸ ἐγνώριζε αὐτὸ. Καὶ ἔτσι ἔγινε. Τὸ σπουδαιότερο, ὅμως, ὄλων ἦταν ἡ ἀγάπη ποὺ ἔνιωσε γι' αὐτὰ τὰ δώδεκα παλληκαρακία, τὰ δεκαοχτάχρονα, τὰ ὁποῖα δέχθηκε σὰν παιδιὰ της, κι ἔβαλε σκοπὸ τῆς ζωῆς της τὴ σωτηρία τους. Ἔτσι τῆς παρῆχε τὴν κάλυψη, ἔστω κι ἂν αὐτὸ προοιωνιζόταν τὰ δικά της βασανιστήρια.

Ἡ δημοσιογράφος Τασσώ Γάϊλα τὴν περιγράφει ὡς ἑξῆς:

«Ἡ Εὐφροσύνη προεστοῦ γεννήθηκε στὴ Λάπηθο τὸν Αὐγουστο τοῦ 1903, καὶ παντρεύτηκε τὸν Ἰωάννη Φλωρεντζό. Ἦταν μαία, καὶ ἐργάστηκε στὴν περιοχὴ της, ἀλλὰ καὶ στὰ γύρω χωριά. Τὴν διέκριναν φιλόανθρωπα αἰσθήματα καὶ θρησκευτικὴ πίστη, γι' αὐτὸ καὶ βοηθοῦσε

πάντα τοὺς συνανθρώπους της. Αὐτὴ ἡ στοργὴ καὶ ἀγάπη της πρὸς τὰ δώδεκα "παιδιὰ της" ἀναταμίεφθηκε ἀπὸ τὰ ἴδια, καθὼς ἔγινε πλέον ἡ "μάνα" τους. Ἐζησε κοντὰ τους, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ὄλων, διαμένοντας ἐναλλὰξ στὰ σπίτια τους, εὐλόγησε τὰ στέφανά τους, καὶ ἔχει γραφεῖ καὶ τὸ ἀπροσδόκητο ὅτι οἱ νέοι αὐτοὶ ἄνθρωποι, πρὶν παντρευτοῦν, τῆς παρουσίαζαν τὴν ἐκλεκτὴ τους, σὰν γιὰ νὰ τὴν ἐγκρίνει, καὶ δὲν παύουν νὰ διακηρύσσουν πὼς "τὸ ὅτι ζοῦμε σήμερον τὸ ὀφείλομε στὴν κυρα-Φροσύνη". Ἡ Εὐφροσύνη Προεστοῦ ἀνεχώρησε ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸ στὶς 14 Ἀπριλίου 1993. Ἡ Πολιτεία, τιμώντας τοὺς ἀγῶνες καὶ τὴ μαρτύριά της, τῆς χάρισε τὸν τίτλον τῆς "Κυρᾶς τῆς Λαπήθου", τὸ Κυπριακὸ Ταχυδρομεῖο ἐξέδωσε ἀναμνηστικὴ σειρὰ γραμματοσήμων μὲ τὴν προσωπογραφία της στὶς 6 Μαΐου 2021, ὃ δὲ Δῆμος ὀνόμασε Ὁδὸν Εὐφροσύνης Προεστοῦ μίαν πάροδο τῆς ὁδοῦ Λαπήθου, πηλαὶ στὸ Πάρκο τῆς Κερύνειας. Τὰ δώδεκα "παιδιὰ της" τῆς ἐφτιαξαν μνημεῖο ἔξω ἀπὸ τὸ γνωστὸ ξενοδοχεῖο Λήδρα Παλάς, μὲ φόντον τὸν κατεχόμενον Πεντοδάκτυλον, ὥστε ἡ μνήμη της νὰ μείνει αἰώνια».

Τὸ τελευταῖο ποὺ θὰ εἶχαμε νὰ σημειώσουμε εἶναι ἡ μεγάλη ταπείνωσή της. Πεισματικὰ ἀρνιόταν νὰ μιλήσει γιὰ ὄλο αὐτὸ τὸ συγκλονιστικὸ γεγονός τῆς ζωῆς της, ὅταν τῆς ζητοῦσαν συνεντεύξεις, καὶ μόνο ὅταν ἡ πίεση ἔγινε πιά πολὺ μεγάλη, εἶπε κάποια πράγματα, κλείνοντας τὴ συνέντευξη μὲ αὐτὴ τὴ φράση: «Ἐγὼ ὄ,τι ἔκαμα τὸ ἔκαμα, γιὰ νὰ ἔχω ἕνα καλὸ ἀπάναντι στὸ Θεό!» Πολλοὶ οἱ ἥρωῖδες αὐτῆς τῆς Πατρίδας, ἄλλες γνωστῆς, μὰ οἱ περισσότερες στὴν ἀφάνεια τῆς ἀξιοπρέπειας καὶ τῆς προσωπικῆς ἀπόφασης, Χαιρόμαστε, ὅμως, κάθε φορὰ ποὺ ἡ φύτρα δὲν ἔχει μαραθεῖ, καὶ ξεπετάγονται νέες μορφές, ὥστε ν' ἀκούγεται εἰς τοὺς αἰῶνες ὁ παιάνας: «Χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!»

Πηγές:

- Γεωργία Χρόνη, διαδίκτυο 13.12.22, Μιχ. Κεφάλης, 21.07.22, Τασσώ Γάϊλα, 23.07.21
- Γιάννη Νικολάου, Ἡ Κυρά τῆς Λαπήθου, ἔκδοση Γιάννη Ἐπιφανίου, Κύπρος 2020.

**Γιὰ τὴ μεταγραφὴ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ
ΜΟΡΦΟΠΟΥΛΟΥ-ΓΕΩΡΓΟΥΛΕΑ**

“Ένας στοργικὸς Ἀγιορείτης

Μία μεγάλη μορφή ἀπὸ τοὺς σύγχρονους Ἀγιορείτες Πατέρες εἶναι ὁ Ἅγιος Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης. Τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ γνώρισμα ἦταν ἡ ὑπομονή του, ποὺ τὸν βοηθοῦσε νὰ ὑποφέρει καρτερικὰ τὶς στερήσεις, τὶς κακουχίες, τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὴν κόπωση ἀπὸ τοὺς πολυάριθμους προσκυντῆς ποὺ τὸν ἐπισκέπτονταν καθημερινά, γιὰ νὰ πάρουν δύναμη στὸν ἀγῶνά τους καὶ στὶς δυσκολίες τους.

Ὁ Ἅγιος Παῖσιος ἀγαποῦσε ιδιαίτερα τοὺς νέους. Τοὺς ἔνωθε παιδιά του καὶ προσευχόταν νὰ βροῦν τὸν σωστὸ δρόμο. Συνέπασχε μαζί τους καὶ συμπονοῦσε τὰ νιάτα. Οἱ νέοι ποὺ τὸν ἐπισκέπτονταν δὲν ἦταν μόνο πιστοὶ καὶ ἀγωνιστές, ἀλλὰ καὶ ναρκομανεῖς, ἀναρχικοί, ἀπεληπισμένοι. Ὅμως μὲ τὶς συμβουλές του μετανοοῦσαν, συνέρχονταν καὶ ἀλληλιώνονταν πνευματικά. Ὑποστήριζε πῶς, ἂν φέρεσαι στοὺς νέους μὲ ἀγάπη καὶ τοὺς κάνεις φίλους, αὐτοὶ ἀνοίγουν τὴν καρδιά τους, ξεχνοῦν τὰ προβλήματα τους καὶ γίνονται εὐλαβεῖς προσκυντῆς.

Ἡ ζωὴ του ἦταν μιὰ συνεχῆς διακονία ἀγάπης, ἀκόμα καὶ παρὰ τοὺς φρικτοὺς πόνους ἀπὸ τὸν καρκίνο ποὺ τὸν ταλαιπωροῦσε στὸ τέλος. Ὁλοῦς τοὺς διακονοῦσε μὲ αὐταπάρνηση, αὐτοθυσία, πόνο καὶ ἀγάπη. Τὸ μυστικὸ του ἦταν ὁ ἔλεγχος τῶν ἐπισκεπτῶν νὰ γίνεται μὲ ἀγάπη, διότι μόνο αὐτὴ ἀλληλιώνει τὴν καρδιά, καὶ ὁ ἄνθρωπος καταλαβαίνει πῶς ὁ ἔλεγχος γίνεται μὲ καλὰ ἐλατήρια.

Ὁ Ἅγιος Παῖσιος ἀγαποῦσε ιδιαίτερα τοὺς νέ-

ους. Τοὺς ἔνωθε παιδιά του καὶ προσευχόταν νὰ βροῦν τὸν σωστὸ δρόμο. Συνέπασχε μαζί τους καὶ συμπονοῦσε τὰ νιάτα.

Οἱ νέοι ποὺ τὸν ἐπισκέπτονταν δὲν ἦταν μόνο πιστοὶ καὶ ἀγωνιστές, ἀλλὰ καὶ ναρκομανεῖς, ἀναρχικοί, ἀπεληπισμένοι. Ὅμως μὲ τὶς συμβουλές του μετανοοῦσαν, συνέρχονταν καὶ ἀλληλιώνονταν πνευματικά. Ὑποστήριζε πῶς, ἂν φέρεσαι στοὺς νέους μὲ ἀγάπη καὶ τοὺς κάνεις φίλους, αὐτοὶ ἀνοίγουν τὴν καρδιά τους, ξεχνοῦν τὰ προβλήματα τους καὶ γίνονται εὐλαβεῖς προσκυντῆς.

Ἰδιαίτερα συμβούλευε τοὺς γονεῖς νὰ φυτεύουν τὸν Χριστὸ μέσα στὴν καρδιά τῶν παιδιῶν τους, ὅταν αὐτὰ εἶναι μικρά. Ἔτσι, μεγαλώνοντας, στὰ αὐτιά τους θὰ ἤχοῦν οἱ συμβουλές τους, θὰ συνέρχονται καὶ θὰ ἐπιστρέφουν στὸν σωστὸ δρόμο. Συχνὰ τοὺς ἔλεγε πῶς, ἂν τὸ ξύλο ποτισθεῖ μὲ ἰάδι, δὲν σαπίζει. Ἔτσι καὶ τὰ παιδιά, ἂν ποτισθοῦν μὲ εὐλάβεια καὶ μὲ φόβο Θεοῦ, μὲ τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ θὰ προστατευθοῦν.

Αὐτὸς εἶναι ὁ Ἅγιος Παῖσιος. Εἶθε οἱ συμβουλές του νὰ ἀποτελοῦν ἕναν ἀνεκτίμητο θησαυρὸ καὶ νὰ στηρίζουν γονεῖς, νέους καὶ παιδιά.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΟΓΑΝΗ

Ἡ ἀνθρώπινη ζωή

Ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου

Θὰ ἀφήσουμε ὡς ἐπισημαίνεις τὶς ἀνθρώπινες θεωρίες καὶ τὶς ἐπιστημονικοφανεῖς ἐξελικτικὲς προτάσεις γιὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐξέλιξη τῆς ἀνθρώπινος ζωῆς. Χωρὶς νὰ ἀγνοοῦμε τὴν πραγματικὴ συμβολὴ τῆς ἔγκυρης ἀνθρώπινος σοφίας καὶ ἐπιστήμης, ποὺ παραμένουν καθαρὰ σὲ ἐμπειρικὸ ἐπίπεδο, θὰ στηριχοῦμε, πρωτίστως, στὴν ἀποκαλυμμένη ἀλήθεια τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ποὺ τὴν ἐμπιστευόμαστε ἀπόλυτα, ὡς πηγὴ θεογνωσίας, δηλαδὴ γνώσης ποὺ διασφαλίζεται ἀπὸ

καλὰ, τὸ καθένα μὲ τὸν σκοπὸ καὶ τὴ χρησιμότητά του. (α' 31) ... Ὁ Θεὸς ἐπῆλασε τὸν ἄνθρωπο μὲ κῶμα ἀπὸ τῆ γῆ (χοϊκό), καὶ ἐνεφύσησε στὸ πρόσωπο αὐτοῦ πνεῦμα ζῶν, τὴν ἀθάνατη ψυχὴ. Ἔτσι ἐγίνε ὁ ἄνθρωπος ζῶσα ὑλικοπνευματικὴ ὕπαρξη. (β' 7) Διέταξε δὲ ὁ Θεὸς καὶ φύτεωσε καὶ βλάστησε στὴν περιοχὴ τῆς Ἐδέμ στὰ ἀνατολικά κῆπος, ὁ παράδεισος, καὶ ἐκεῖ τοποθέτησε τὸν ἄνθρωπο, ποὺ ἐπῆλασε. (β' 8) ... Ἐνεκα τοῦ στενοῦ συνδέσμου τοῦ ἀνδρα πρὸς τὴ γυναῖκα, στὸ μέλλον κάθε ἀνδρας θὰ ἀφήνει τὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα του καὶ θὰ συνδέεται στενωτάτα μὲ τὴ γυναῖκα

Μετὰ τὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, ὁ Θεός, περιβάλλει τὸν κάθε ἄνθρωπο χωριστὰ μὲ μοναδικὴ ἀγάπη καὶ συνεχῆ φροντίδα καὶ παρακολοθεῖ τὴν ἐξέλιξή του καὶ περιμένει νὰ κάνει αὐτὸς σωστὴ χρῆση τῆς ἐλευθερίας του. Τοῦ ἀνέθεσε καὶ ἐπέτρεψε ν' ἀσχοληθεῖ ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος, ὡς συνεργός Του, μὲ ὅλα τὰ θέματα, κατὰ τὸ δυνατόν, ποὺ τὸν ἀπασχολοῦν στὴ ζωὴ του. Τοῦ χάρισε τὸ λογικὸ, τὴ σκέψη, τὴν ἰκανότητα τῆς ἔρευνας καὶ τῆς ἐπιστήμης, καὶ ὅλες τὶς ψυχικὲς καὶ σωματικὲς λειτουργίες ποὺ τὸν κάνουν ἰκανὸ νὰ βελτιῶνεται καὶ νὰ ἀναπτύσσει τὴ ζωὴ του καὶ νὰ προλαβαίνει καὶ νὰ ἀντιμετωπίζει ὅλες τὶς ἀντιξοότητες, τοὺς κινδύνους, τὶς ἀσθένειες καὶ τὸν θάνατο ἀκόμη.

τὴν ἀποκαλυμμένη ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ. Ὅ,τι ἄλλο ὑποστηρίζεται ἀνθρώπινως γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ μπορεῖ ἢ νὰ εἶναι παρανόηση τῆς ἀποκαλυμμένης ἀλήθειας ἢ νὰ ἐξυπηρετεῖ ἀθεϊστικὲς ἀπόψεις.

Θὰ ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ποὺ δημιουργεῖται ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ, σύμφωνα μὲ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη. «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. (α' 1) ... Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. (α' 26) ... Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. (α' 27)».

Στὴ συνέχεια, ἀπὸ τὴν ἀπόδοση τοῦ νοήματος μερικῶν ἀποσπασμάτων τοῦ πρωτότυπου κειμένου ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Κολλιτσάρα:

«Καὶ ἐπιθέωρησε ὁ παντογνώστης Θεὸς ὅλα ὅσα δημιούργησε, καὶ εἶδε ὅτι τὰ πάντα ἦσαν ἐξαιρετικὰ

του, ὥστε οἱ δύο νὰ γίνουν πλέον μία σάρκα, μὲ τὴ συζυγία. (β' 24) ... Στὴ γυναῖκα εἶπε: "Θὰ πολλαπλασιάσω σὲ πληθὺς πολλὴ τὶς λιυές σου καὶ τὶς θλίψεις καὶ τοὺς στεναγμούς σου. Μὲ πόνους θὰ γεννᾷς τὰ παιδιά σου, θὰ ἐξαρτᾷσαι δὲ πάντοτε ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι κύριός σου". (γ' 16) Εἰς δὲ τὸν Ἄδὰμ εἶπε: "Ἐπειδὴ ἄκουσες τὴν κακὴ συμβουλή τῆς γυναίκας σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τὸν καρπὸ τοῦ δένδρου ἀπὸ τὸ ὁποῖο καὶ μόνο ἐγὼ σοῦ ἔδωσα ἐντολὴ νὰ μὴ φάγεις, θὰ εἶναι καταραμένη ἡ γῆ στὰ ἔργα σου. Μὲ λύπη καὶ κόπο θὰ κερδίζεις τὴν τροφή σου ἀπὸ τὴ γῆ ὅλες τὶς μέρες τῆς ζωῆς σου". (γ' 17) ... Ὁ Ἄδὰμ γνώρισε ὡς σύζυγό του τὴ γυναῖκά του, τὴν Εὔα, ἡ ὁποία ἔμεινε ἔγκυος καὶ γέννησε τὸν Κάιν. Γεμάτη τότε ἀπὸ χαρὰ ἀνεφώνησε: "Μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ γέννησα ἄνθρωπον!". (δ' 1) Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Κάιν, ἡ Εὔα γέννησε τὸν ἀδελφὸ του, τὸν Ἄβελ. (δ' 2)... Καὶ σκυθρωπὸς καὶ φθονερὸς ὁ Κάιν εἶπε στὸν ἀδελφὸ

του, τὸν Ἄβελ: *“Ὅσον περάσουμε στὴν πεδιάδα”*. Ὅταν ἔφθασαν στὴν πεδιάδα, ὁ Κάιν ἐπιτέθηκε ξαφνικὰ μὲ ὀρμὴ ἐναντίον τοῦ Ἄβελ, τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ τὸν φόνευσε. (δ' 8)».

Συνοψίζοντας, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ *«εἶπε καὶ ἐγεννήθησαν»* ὁ ἄκτιστος καὶ ὁ κτιστὸς κόσμος. Τελευταῖος τῆς δημιουργίας τοῦ κτιστοῦ κόσμου ὁ ἄνθρωπος, προικισμένος, κατ' ἐξαίρεση, μὲ ἔξοχα θεϊκὰ χαρίσματα, ἔγινε δηλαδή, ἐν δυνάμει, ὅμοιος μὲ τὸν Θεό. Τὴ λογικὴ σκέψη, τὴν ἐλεύθερη βούληση, τὴν ἀγάπη, τὴν αὐτοθυσίαι καὶ ἄλλες ἐν δυνάμει ἰκανότητες καὶ ἀρετὲς ἔχει ὁ ἄνθρωπος, μὲ τὴ δημιουργία του, πολὺτιμα δῶρα ἀπὸ τὸν Δημιουργό του. Ὅλα αὐτὰ τὰ δῶρα εἶναι ὑπὸ ἐξέλιξη στὸν ἀναπτυσσόμενο ἄνθρωπο, ἀπὸ τὴν ἐμβρυϊκὴ ἡλικία. Ἀλλὰ εἶναι καὶ εὐάλωτα, λόγῳ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος. Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, ὁ Ἄδὰμ καὶ ἡ Εὐα, ἀπέκτησαν τὰ δύο παιδιὰ τους, τὸν Κάιν καὶ τὸν Ἄβελ. Ὁ Κάιν ἀπὸ ζηλοφθονία φόνευσε τὸν Ἄβελ. Ἔχουμε δηλαδή, ἀπὸ τὴν ἀρχή, τὴ χαρὰ τῆς γέννησης ἀνθρώπων καὶ τὴ ροπή τους στὸ κακό (τὸν φόνο) ὡς ἀποτελέσμα τῆς παρακοῆς τους στὸν Θεό.

Ἡ γέννηση καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου

Μετὰ τὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, ὁ Θεός, περιβάλλει τὸν κάθε ἄνθρωπο χωριστὰ μὲ μοναδικὴ ἀγάπη καὶ συνεχῆ φροντίδα καὶ παρακολουθεῖ τὴν ἐξέλιξή του καὶ περιμένει νὰ κάνει αὐτὸς σωστὴ χρῆση τῆς ἐλευθερίας του. Τοῦ ἀνέθεσε καὶ ἐπέτρεψε ν' ἀσχοληθεῖ ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος, ὡς συνεργός Του, μὲ ὅλα τὰ θέματα, κατὰ τὸ δυνατόν, πού τὸν ἀπασχολοῦν στὴ ζωὴ του. Τοῦ χάρισε τὸ λογικὸ, τὴ σκέψη, τὴν ἰκανότητα τῆς ἔρευνας καὶ τῆς ἐπιστήμης, καὶ ὅλες τὶς ψυχικὲς καὶ σωματικὲς λειτουργίες πού τὸν κάνουν ἰκανὸ νὰ βελτιώνει καὶ νὰ ἀναπτύσσει τὴ ζωὴ του καὶ νὰ προλαβαίνει καὶ νὰ ἀντιμετωπίζει ὅλες τὶς ἀντιξοότητες, τοὺς κινδύνους, τὶς ἀσθένειες καὶ τὸν θάνατο ἀκόμη. Ἔτσι ἐξελίχθηκαν, μὲ τὸν χρόνο, οἱ διάφορες ἐπιστῆμες γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ γιὰ τὴν κτίση ὁλόκληρη. Ἀπὸ αὐτὲς ἀντλοῦμε γνώσεις καὶ βοήθεια γιὰ τὶς θετικὲς καὶ ἀρνητικὲς πλευρὲς τῆς ζωῆς μας.

Σύμφωνα μὲ τὶς λειτουργίες τοῦ ψυχοσωματικοῦ μας ὀργανισμοῦ, προϋπόθεση γιὰ νὰ γεννηθεῖ φυσιολογικὰ ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ εἶναι ἡ ἐρωτικὴ ἔλξη καὶ ἔνωση ἐνὸς ἀνδρα καὶ μιᾶς γυναίκα. Ἐχοντας φτάσει, συγχρόνως, στὴν κατάλληλη βιολογικὴ, ψυχολογικὴ, νοτικὴ καὶ πνευματικὴ ὀριμότητα, νὰ συνευρεθοῦν καὶ νὰ συλλήθουν στὸν ὀργανισμὸ τῆς γυναίκα ἓνα ἢ καὶ σπανιότερα περισσότερα ἀνθρώπινα ἔμβρυα. Μέσω τῆς Ἐκκλησίας μας ὀδη-

γοῦμαστε στὴ γνώση τῆς ἀποκαλυμμένης ἀλήθειας τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ κάθε ἔμβρυο εἶναι ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης, πού ἔχει ἀθάνατο σῶμα καὶ αἰώνια ψυχὴ.

Ἡ ψυχοσωματικὴ ἔνωση τοῦ ἀνδρογύνου ἔχει ὡς δυνατὰ κίνητρα, μεταξὺ ἄλλων, τὴν ἀνιδιοτελεῖ ἀγάπη καὶ τὸν γνήσιο ἔρωτα, πού εἶναι δοσμένα ἀπὸ τὸν Δημιουργό καὶ ἐμφανίζονται καὶ ἐκφράζονται αὐθόρμητα, ὅταν συναντηθοῦν καὶ ἐλκυσθοῦν μεταξύ τους τὰ δύο μέλη τοῦ μελλογονιμοῦ ἀνδρογύνου. Ἡ δυνατὴ ἀνιδιοτελεῖ ἀγάπη καὶ ὁ γνήσιος ἔρωτας δόθηκαν, γιὰ νὰ ἐξασφαλιστεῖ ἡ ἀδιάλυτη ἔνωση τοῦ ζευγαριοῦ καὶ ἡ συνέχεια τῆς σύλληψης καὶ δημιουργίας νέων ἀνθρώπων. Ὑπάρχουν καὶ οἱ λίγες περιπτώσεις τῆς ἀτεκνίας, πού ἀντιμετωπίζεται ἀπὸ τοὺς γονεῖς μὲ τὴν ἐπιλογὴ ἢ ὄχι τῆς υἰοθεσίας ἢ ἄλλων φιλιάνθρωπων λύσεων. Ὅμως συμβαίνουν καὶ οἱ ἀποτρόπαιες πρακτικὲς, μὲ τὶς ὁποῖες οἱ ἄνθρωποι αὐθαιρετοῦν καὶ καταστρατηγοῦν τὴ φυσιολογικὴ λειτουργία τῆς σύλληψης, μὲ ἀρνητικὲς συνέπειες γιὰ τοὺς ἴδιους καὶ τὴ νέα ἀνθρώπινη ζωὴ.

Μετὰ τὴ σύλληψη, ἀρχίζει ἡ καθ' αὐτὸ ζωὴ τοῦ νέου ἀνθρώπου, πού ἀποτελεῖ ἐνιαίαι ψυχοσωματικὴ καὶ πνευματικὴ ὕπαρξη, ὅπως διδάσκει ἡ ἀλήθεια τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ βιώνει ἡ Ἐκκλησία μας. Ἡ λέξη «ψυχὴ» περιγράφει τὴν ἀθάνατη πνευματικὴ ὄντοτητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ λέξη «ψυχὴ» πού χρησιμοποιοῦμε στὴν Ψυχολογία γιὰ τὴ σπουδὴ τῆς ψυχικῆς μας λειτουργίας.

Περιβαλλόμενο τὸ ἔμβρυο ἀπὸ μιὰ ἀνείπωτη χαρὰ καὶ ἀδιάλειπτη φροντίδα καὶ τῶν δύο συζύγων, ἔχει τὶς καλύτερες συνθήκες, μέσα στοὺς μῆνες τῆς κύησής του στὴ μήτρα τῆς μητέρας του, νὰ ἀναπτυχθεῖ φυσιολογικὰ καὶ νὰ γίνῃ ἄρτιο, ἔτοιμο νὰ γεννηθεῖ σὲ ἓνα χαριτωμένο βρέφος. Μὲ τὰ ἴδια συναισθήματα καὶ τὴ φροντίδα τῶν γονέων του, συνεχίζεται ἡ πολὺπλευρὴ ἀνάπτυξή του κατὰ τὴ βρεφικὴ καὶ νηπιακὴ του ἡλικία (κίνηση, μετακίνηση, παιχνίδια, ὀρθο βάδισμα, νοτικὴ καὶ συναισθηματικὴ ἀνάπτυξη καὶ ἔκφραση, βάδισμα, μητρικὴ ὀμιλία, γλῶσσα). Μὲ ὅλα αὐτὰ ἀναπτύσσεται κανονικὰ καὶ χαίρεται μὲ πληρότητα τὴ ζωὴ, μὲ μικρὲς ἐναλλασσόμενες στιγμὲς λήθης, γιὰ νὰ ἀποκτᾷ ποικιλία ἐμπειριῶν. Δὲν λείπουν καὶ τὰ σπάνια περιστατικὰ πού γιὰ δι-

Μετά τὴ σύλληψη, ἀρχίζει ἡ καθ' αὐτὸ ζωὴ τοῦ νέου ἀνθρώπου, ποὺ ἀποτελεῖ ἑνιαία ψυχοσωματικὴ καὶ πνευματικὴ ὕπαρξη, ὅπως διδάσκει ἡ ἀλήθεια τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ βιώνει ἡ Ἐκκλησία μας. Ἡ λέξη «ψυχὴ» περιγράφει τὴν ἀθάνατη πνευματικὴ ὄντοτητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ λέξη «ψυχὴ» ποὺ χρησιμοποιοῦμε στὴν Ψυχολογία γιὰ τὴ σπουδὴ τῆς ψυχικῆς μας λειτουργίας.

ἀφορες αἰτίες, κληρονομικὲς καὶ μὴ, γεννιοῦνται οἱ σωματικὲς παραμορφώσεις, τὰ αὐτιστικὰ ἄτομα, τὰ σιαμαῖα ἀδελφία κ.ἄ. Ὅλα αὐτὰ ἀντιμετωπίζονται μὲ μεθόδους εἰδικῆς ἀγωγῆς καὶ μὲ τὴν ἀγάπη καὶ φροντίδα ὄλων μας. Πρὸ πάντων βρίσκονται ὑπὸ τὴ συνεχῆ προστασία καὶ τὴν εὐνοία τοῦ Δημιουργοῦ ὄλων μας, ὡς «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» Του, χωρὶς καμμία ἀπολήτως διάκριση.

Στὴ συνέχεια, καθὼς τὸ παιδί μεγαλώνει, μέσα στὴν ἀμείωτη ἀγάπη καὶ φροντίδα τῶν γονέων του καὶ ἐνδεχομένως καὶ ἄλλων συγγενικῶν ἢ φιλικῶν προσώπων, περνάει τὴ νηπιακὴ, τὴν παιδική, τὴν προεφηβικὴ, τὴν ἐφηβικὴ καὶ τὴ νεανικὴ τοῦ ἡλικία. Παράλληλα, δέχεται τὶς ἀγαθὲς ἐπιδράσεις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς παιδείας καὶ τὴν ἀνάπτυξη ὄλων τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν καὶ ἰκανοτήτων του, ὥστε νὰ φθάσει σὲ μιὰ πλήρη, κατὰ τὸ δυνατόν, συγκρότηση τῆς προσωπικότητάς του. Αὐτὸ θὰ ἐπιτευχθεῖ κυρίως μέσῳ τῆς καλῆς ἐπίδοσης στὶς διαδοχικὲς σχολικὲς βαθμίδες: νηπιαγωγεῖο, δημοτικὸ, γυμνάσιο, λύκειο, ἀνώτερη σχολή, πανεπιστήμιο. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ συμμετοχὴ τῶν μαθητῶν καὶ τῶν φοιτητῶν στὴν κατηχητικὴ φροντίδα τῆς Ἐκκλησίας γιὰ πνευματικὴ καλλιέργεια καὶ ἀνάπτυξη συμπληρωματικὴ ἐκείνης ποὺ τοὺς προσφέρει τὸ σχολεῖο.

Ἔτσι, ἀνάλογα μὲ τὶς ἐπιδόσεις τοῦ καθενὸς στὴν ἐκπαίδευση καὶ στὸ ἦθος του, αὐτὸς θὰ ἔχει μιὰ ἀνάλογη θέση σταδιοδρομίας: ἀνειδίκευτου ἐργάτη,

εἰδικευμένου ὑπαλλήλου, δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ λειτουργοῦ. Οἱ πιὸ ἱκανοὶ θὰ ἐπιδιώξουν ἀνώτερες καὶ ἀνώτατες σπουδὲς καὶ θὰ καταλάβουν θέσεις στὸς διάφορους τομεῖς δραστηριότητας, ὅπως στὴν Οἰκονομία, τὴν Ἐκπαίδευση, τὴν Τέχνη, τὴν Πολιτικὴ καὶ ὅσα συνιστοῦν τὴν πλήρη ὀργάνωση τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ εὐνομούμενου κράτους. Σὲ αὐτὲς τὶς συνθήκες, οἱ ἄνθρωποι, σὲ ὅποιαδήποτε ἡλικία, χαίρονται ὡς ἓνα βαθμὸ τὴ ζωὴ.

Ἐπὶ τοῦ ὅτι ὁ μὴ εὐνομούμενος, μέσα στὶς ἴδιες κοινωνικὲς καὶ πολιτικὲς συνθήκες, ἡ ζωὴ νὰ συναντᾷ πολλὴ νωρὴν τὴν πείνα, τὴ φθορὰ, τὶς ἀσθένειες, θεραπευόμενες καὶ μὴ, καὶ τὸν θάνατο ἀκόμη, ἀπ' ὅπου καὶ ἂν προέρχεται, σὲ ὅποιαδήποτε ἡλικία· ἡ φθορὰ καὶ ὁ θάνατος γίνονται τὰ πιὸ μεγάλα κακὰ γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ μὲ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ μπορεῖ νὰ μεταμορφώνονται σὲ Ἀνάσταση δική του καὶ σὲ ἀνανεωμένη αἰώνια Ζωὴ στὸν οὐρανό.

Ἡ φθορὰ καὶ ὁ θάνατος γίνονται τὰ πιὸ μεγάλα κακὰ γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ μὲ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ μπορεῖ νὰ μεταμορφώνονται σὲ Ἀνάσταση δική του καὶ σὲ ἀνανεωμένη αἰώνια Ζωὴ στὸν οὐρανό.

Οἱ διακυμάνσεις τῆς ἀνθρώπινος ζωῆς

Ἡ ζωὴ παρουσιάζει κατὰ περιόδους μικρότερες ἢ μεγαλύτερες καταστάσεις ποὺ κυμαίνονται ἀπὸ τὴν πιὸ μεγάλη εὐημερία καὶ εὐτυχία μέχρι τὴν ἀπόλυτη δυστυχία καὶ ἐξαθλίωση. Ἡ χαρὰ διακρίνεται ποιοτικῶς στὴ χαρὰ ποὺ μᾶς δίνουν μόνο τὰ γήινα καὶ ἀνθρώπινα γεγονότα (γῆινη χαρὰ) καὶ στὴ χαρὰ ποὺ

πηγάζει από τη βίωση πνευματικῶν ἀξιών και εὐλο-
γημένων ἀπὸ τὸν Θεὸ γεγονότων (πνευματικὴ χαρὰ).
Και αὐτὸ συμβαίνει σὲ κάθε ἄνθρωπο χωριστὰ και σὲ
μικρότερες ἢ μεγαλύτερες κοινωνίες ἀνθρώπων. Οἱ
αἰτίες γιὰ τὸ φαινόμενο αὐτὸ βρίσκονται στὴ φύση
τοῦ καθενὸς ἀτόμου και στὸ περιβάλλον μέσα στὸ
ὁποῖο ζεῖ ἢ και στὰ δύο. Και ἀκόμη, τὶς ἐπιφυλάσσει
ἢ φιλοφροσύνη τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος «*πάντας θέλει
σωθῆναι και εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν*», ὁπότε
θα ἐξαλειφθοῦν ὅλες οἱ διαφορές.

Ἡ χαρὰ εἶναι ἡ καλὴ ἀγγελία τοῦ Εὐαγγελίου:
«*Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε· πάλιν ἐρῶ, χαίρετε*»
(*Φιλιπ.*, δ' 4), λέγει πρὸς ὅλους. «*Χαίρετε και ἀγα-
λλῆσθε*», λέγει ὁ Κύριος (*Μαθ.*, ε' 13). Σὲ 70 σημεία
τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἀναφέρεται ἡ χαρὰ μαζί με ὅλα τὰ
θετικὰ λεγόμενα συναισθήματα, οἱ ἀποχρώσεις τῆς
χαρᾶς ἀνάλογα με τὸ ἀντικείμενο και τὴν ἔντασή της,
ὅπως εἶναι ἡ εὐφροσύνη, ἡ ἀγαλλίαση, ἡ εἰρήνη κ.ἄ.
Ἡ χαρὰ εἶναι ἡ κυριαρχοῦσα ἐσωτερικὴ κατάσταση
τοῦ ἀνθρώπου, κυρίως ὅταν συμβαίνουν εὐχάριστα

γενικώτερες και πολυπληθέστερες ἐκδηλώσεις χαρᾶς
χρειάζεται νὰ ἐπικρατεῖ τὸ μέτρο και ἡ νηφαλιότητα
και νὰ ἀποφεύγεται ἡ κατάχρηση και ἡ παράβαση
ἠθικῶν ἀρχῶν και χριστιανικῶν ἀρετῶν. Ἄν δὲν
συμβαίνουν αὐτά, παύει ἡ βιούμενη χαρὰ νὰ εἶναι
γιὰ ὅλους γνήσια χαρὰ και γιὰ τὸν Θεὸ εὐλογημένο
δῶρο πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἰσχύει ὁ ποιη-
τικὸς λόγος τοῦ Παλαμᾶ: «*Ὅσο και πιο πολλὴ ἀγαπᾶς,
και πιο πολλὴ γνωρίζεις, και ὅσο γνωρίζεις πιο πολλή,
τόσο ἀγαπᾶς πιο πλήρως*».

Ἡ χαρὰ και ὁ πόνος

Ἡ Ψυχολογία βλέπει τὴ χαρὰ σὰν τὸ λάδι τοῦ
καντηλιοῦ, πού κρατᾶει τὴ φλόγα ἀναμμένη, χωρὶς
νὰ τὴ σβήνει. Ἔτσι και ἡ χαρὰ μᾶς κρατᾶει ὀρθίους
και ζωντανούς, και ὅταν ἀκόμη φυσᾶει ὁ ἄνεμος τῶν
δοκιμασιῶν. Εἶναι τὸ βασικὸ κίνητρο, γιὰ νὰ θέλουμε
νὰ ζοῦμε, και ἡ ψυχικὴ δύναμη και λειτουργία πού
μᾶς δίνει ποιότητα ζωῆς. Ἡ χαρὰ εἶναι τὸ κυρίαρχο

Γιὰ τοὺς συνειδητοὺς ὀρθόδοξους χριστιανούς, ὅλες οἱ ἀρνητικὲς κα-
ταστάσεις μπορεῖ νὰ μεταβληθοῦν σὲ πηγὴ χαρᾶς και εὐγνωμοσύνης,
ἐλπίδας και ἐμπιστοσύνης. Και ὁ θάνατος, ἀκόμη, εἶναι ἓνα ἥρεμο πέρα-
σμα στὴν αἰωνιότητα. Σὲ ὅλες τὶς εὐχάριστες και δυσάρεστες στιγμὲς τοῦ
ἀνθρώπου, στέκεται ἄγρυπνη ἢ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

γεγονότα: οἰκογενειακά, θρησκευτικά, πατριωτικά,
ἀγῶνες, διαγωνισμοί, ἐκθέσεις, θέατρο, κινηματο-
γράφος, χορός, πανηγύρια κ.λπ.

Οἱ ἀρραβῶνες και ὁ γάμος τῶν γονέων, ἡ ὀνομα-
στικὴ τους ἐορτὴ, τὰ γενέθλιά τους και ἄλλα εὐχάρι-
στα γεγονότα γι' αὐτοὺς· ἡ σύλληψη, ἡ κυοφορία και
γέννηση τῶν παιδιῶν, ἡ βάπτισή τους, τὰ γενέθλιά
τους, ἡ εἴσοδος στὸ σχολεῖο, οἱ ἐπιδόσεις τους, τὰ ἰδι-
αίτερα χαρίσματά τους, οἱ ἐπιτυχίες τους σὲ ἀνώτερες
και ἀνώτατες σχολές, ἡ σταδιοδρομία τους, ὁ γάμος
τους, ἡ ἀνάπτυξη τῆς δικῆς τους οἰκογένειας κ.λπ.
ἀποτελοῦν πάντοτε γιὰ τὰ ἴδια τὰ παιδιά και γιὰ τοὺς
γονεῖς τους, πρωτίτως, ἀλλὰ και γιὰ ὅσους μετέχουν
στὰ χαρμόσινα αὐτὰ γεγονότα, πηγὲς μεγάλης χαρᾶς
και ἔντονης εὐχαρίστησης. Εἶναι καθαρὰ δῶρα τοῦ
Θεοῦ γιὰ τὸν ἄνθρωπο, πού τοῦ ἐξασφαλίζουν τὴν
ποθητὴ χαρὰ στὴ ζωὴ του.

Προϋπόθεση εἶναι νὰ ἐπικρατεῖ σὲ ὅλους ἡ καλὴ
διάθεση πρὸς ὅλους, και νὰ ἀποφεύγονται οἱ ἀρνη-
τικὲς διαθέσεις και ἡ ἀνάρμοστη συμπεριφορὰ, πού
ἀκυρώνουν τὰ εὐχάριστα γεγονότα. Ἄλλὰ και σὶς

συναίσθημα πού μᾶς κάνει εὐτυχεῖς. Εἶναι ὅμως και
τὸ διαρκῶς ζητούμενο, μιὰ και ἡ πραγματικότητα
τῆς ζωῆς με τὶς ποικίλες δυσκολίες της και τὰ πολ-
πληθῆ προβλήματα, μέχρι και τὰ τραγικὰ γεγονότα,
τὴ μετατρέπουν σὲ *λύπη* με τὶς διάφορες μορφές:
*πόνος, μελαγχολία, ἀκεφία, κόπωση, ἀπαισιοδοξία,
κατάθλιψη, ἀπελπισία*. Και αὐτὰ ἀκόμη μποροῦν νὰ

Ἡ χαρὰ εἶναι ἡ καλὴ ἀγγελία τοῦ Εὐαγγελίου: «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε· πάλιν ἔρω, χαίρετε» (Φιλιπ., δ' 4), λέγει πρὸς ὄλους. «Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε», λέγει ὁ Κύριος (Ματθ., ε' 13). Σὲ 70 σημεῖα τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἀναφέρεται ἡ χαρὰ μαζὶ μὲ ὅλα τὰ θετικὰ λεγόμενα συναισθήματα, οἱ ἀποχρώσεις τῆς χαρᾶς ἀνάλογα μὲ τὸ ἀντικείμενο καὶ τὴν ἔντασή της, ὅπως εἶναι ἡ εὐφροσύνη, ἡ ἀγαλλίαση, ἡ εἰρήνη κ.ἄ.

μεταστροφοῦν σὲ χαρὰ: «Διὰ τοῦ πόνου ἡ χαρὰ», εἶπε ὁ μεγάλος πονεμένος καὶ πιστὸς συνθέτης, ὁ Μπετόβεν, μιμούμενος τὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, «Χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου» (Κοθ., α' 24). Μόνο μὲ τὴ δύναμη τῆς ἀκλόνητης πίστεως καὶ τῆς ἀπόλυτης ἐμπιστοσύνης στὸν Θεὸ ὁ πόνος μπορεῖ νὰ μεταμορφωθεῖ σὲ χαρὰ.

Ἄν ὅμως δὲν κατορθώνεται νὰ ὑπερβαίνεται ὁ πόνος μὲ τὴ χαρὰ, τότε οἱ ἀδύνατοι ἔχουν μιὰ μόνιμη σχεδὸν τάση γιὰ ἀρνητικὲς συναισθηματικὲς πηλερῆς

ποῦ προκαλεῖ ὁ πόνος: παρατεταμένες δοκιμασί-ες, ἡ αἴσθησις τῆς ἐρχόμενης φθορᾶς, τὰ γηρατειά, ὁ ἐφιάλτης τοῦ ἐπερχόμενου θανάτου. Μποροῦν ὡστόσο νὰ ἀντιμετωπίζουν τὴν κατάστασή τους μὲ τὶς ψυχοσωματικὲς δυνάμεις ποῦ διαθέτουν ἢ τὴ βο-ήθεια τῆς ἐπιστήμης ἢ νὰ συνηθίζουν μιὰ δυσάρεστη κατάστασις καὶ ὑπομένοντας νὰ ἐλπίζουν. Μόνο ἡ μικρὴ μειοψηφία τῶν αὐτοχείρων φαίνεται νὰ μὴν τὸ κατορθώνουν, γιὰ ἄγνωστους ἐν πολλοῖς λόγους. Ὅλα αὐτὰ πάντως εἶναι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίζονται οἱ δυσκολίες καὶ οἱ ἀθεράπευτες καταστάσεις τῶν ἀνθρώπων. Γιὰ τοὺς συνειδητοῦς ὀρθόδοξους χριστιανοῦς, ὅλες οἱ ἀρνητικὲς καταστάσεις μπορεῖ νὰ μεταβληθοῦν σὲ πηγὴ χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης, ἐλπίδας καὶ ἐμπιστοσύνης. Καὶ ὁ θάνατος, ἀκόμη, εἶναι ἓνα ἤρεμο πέρασμα στὴν αἰωνιότητα. Σὲ ὅλες τὶς εὐχάριστες καὶ δυσάρεστες στιγμὲς τοῦ ἀνθρώπου, στέκεται ἀγρυπνὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΚΑΒΟΥΛΗΣ
Ὁμ. Καθηγητῆς Πανεπιστημίου Κρήτης

Ἡ Ψυχολογία βλέπει τὴ χαρὰ σὰν τὸ λῆδι τοῦ καντηλιοῦ, ποῦ κρατᾶει τὴ φλόγα ἀναμμένη, χωρὶς νὰ τὴ σβήνει. Ἔτσι καὶ ἡ χαρὰ μᾶς κρατᾶει ὄρθιους καὶ ζωντανούς, καὶ ὅταν ἀκόμη φυσᾶει ὁ ἄνεμος τῶν δοκιμασιῶν. Εἶναι τὸ βασικὸ κίνητρο, γιὰ νὰ θέλουμε νὰ ζοῦμε, καὶ ἡ ψυχικὴ δύναμη καὶ λειτουργία ποῦ μᾶς δίνει ποιότητα ζωῆς. Ἡ χαρὰ εἶναι τὸ κυρίαρχο συναίσθημα ποῦ μᾶς κάνει εὐτυχεῖς. Εἶναι ὅμως καὶ τὸ διαρκῶς ζητούμενο, μιὰ καὶ ἡ πραγματικότητα τῆς ζωῆς μὲ τὶς ποικίλες δυσκολίες της καὶ τὰ πολλὰ προβλήματα, μέχρι καὶ τὰ τραγικὰ γεγονότα, τὴ μετατρέπουν σὲ λύπη μὲ τὶς διάφορες μορφές: πόνος, μελαγχολία, ἀκεφιά, κόπωση, ἀπαισιοδοξία, κατάθλιψη, ἀπελπισία.

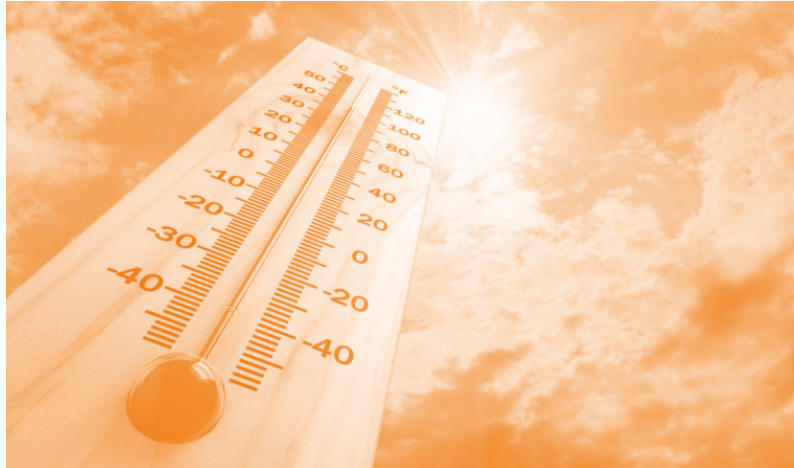

Καύσωνας και διατροφή

Καύσωνας είναι η παρατεταμένη περίοδος πολλής ζέστης, με άσυνήθιστα υψηλές θερμοκρασίες για μια περιοχή, που μπορεί να συνοδεύεται και από πολλή υγρασία. Θεωρείται άκραιο καιρικό φαινόμενο και επικίνδυνο για τη ζωή, επειδή η θερμότητα και το φως του ήλιου μπορούν να υπερθερμάνουν τους ανθρώπους και όλα τα έμβια όντα.

Στην Ελλάδα, καύσωνας θεωρείται, όταν η θερμοκρασία υπερβεί τους 39° και η ελάχιστη τους 26°, οι άνεμοι είναι άσθενείς, και οι υψηλές θερμοκρασίες επικρατούν τουλάχιστον για τρεις ημέρες.

Στην Ελλάδα ο καύσωνας συνδέεται με τη μεταφορά θερμών αερίων μαζών από τη Βόρεια Αφρική, όταν διακόπτονται τα μελέτνια. Το 1987 επικρά-

τησε καύσωνας από τον οποίο θρηνήσαμε 1300 θύματα.

Το καλοκαίρι, είτε είμαστε διακοπές είτε όχι, επηρεαζόμαστε όλοι από τη ζέση. Ασφαλώς είμαστε συνηθισμένοι σ' αυτήν, αλλά μερικές φορές, που το θερμότερο «χτυπάει κόκκινο», ο καύσωνας μάς εξαντλεί, και

μειώνεται η ενέργειά μας για τις διάφορες δραστηριότητες που έχουμε την ευκαιρία να κάνουμε το καλοκαίρι.

Ής προσπαθήσουμε τουλάχιστον με μερικές διατροφικές συμβουλές των ειδικών διαιτολόγων να μην επιβαρύνουμε τον οργανισμό μας και να διατηρήσουμε τη θερμοκρασία του σώματός μας σε άνεκτα επίπεδα για την εποχή.

Κατ' αρχάς:

1) *Να αυξήσουμε την πρόσληψη των δροσιστικών υγρών*, ώστε να προλάβουμε την αφυδάτωση του οργανισμού μας λόγω της αυξημένης θερμοκρασίας. Απαιτούνται 8-10 ποτήρια υγρών την ημέρα, για να καλυφθούν οι ανάγκες του ανθρώπου. Κι εδώ συμπεριλαμβάνονται όλα τα υγρά ροφήματα.

2) *Προτιμούμε το νερό για την ενυδάτωση του οργανισμού* και φυσικούς χυμούς φρούτων και λαχανικών χωρίς προσθήκη ζάχαρης, όπως και το γάλα με χαμηλά λιπαρά, ενώ *άποφεύ-*

Το καλοκαίρι, είτε είμαστε διακοπές είτε όχι, επηρεαζόμαστε όλοι από τη ζέση. Ασφαλώς είμαστε συνηθισμένοι σ' αυτήν, αλλά μερικές φορές, που το θερμότερο «χτυπάει κόκκινο», ο καύσωνας μάς εξαντλεί, και μειώνεται η ενέργειά μας για τις διάφορες δραστηριότητες που έχουμε την ευκαιρία να κάνουμε το καλοκαίρι. Ής προσπαθήσουμε τουλάχιστον με μερικές διατροφικές συμβουλές των ειδικών διαιτολόγων να μην επιβαρύνουμε τον οργανισμό μας και να διατηρήσουμε τη θερμοκρασία του σώματός μας σε άνεκτα επίπεδα για την εποχή.

γουμε τὰ ἀλκοολούχα ποτά και τὰ ἀναψυκτικά τύπου cola, διότι προκαλοῦν ἀφυδάτωση, ἀλλὰ και ἄλλα ροφήματα πλούσια σὲ καφεΐνη, ὅπως ὁ καφές.

3) Ἄς ἐμπλουτίσουμε τὸ καθη-

φαγτὰ πλούσια σὲ λίπη και ὑδατάνθρακες, ποὺ προκαλοῦν αὐξηση τῆς θερμοκρασίας τοῦ σώματος, λόγω τῆς θερμογένεσης ποὺ παράγεται ἀπὸ τὴν ἐπεξεργασία τῆς τροφῆς.

και τὰ τηγαντά, τὰ πολὺ ἀλατισμένα και τὰ καυτερά καρυκεύματα, ποὺ θὰ μᾶς ὀδηγήσουν σὲ πολλὲς θερμίδες, και βέβαια αὐξηση τῆς θερμοκρασίας τοῦ σώματος.

8) Μποροῦμε μία ἡμέρα τῆς ἐβδομάδας νὰ ἀντικαταστήσουμε ἓνα γεῦμα μὲ μιὰ φρέσκια σαλάτα, στὴν ὁποία νὰ προσθέσουμε γιὰ πρωτεΐνη βραστό ἀβγό ἢ τυρὶ ἢ φιλέτο βραστοῦ κοτόπουλου χωρὶς πέτσα ἢ θαλασσινά, ὅπως γαρίδες, ἢ τόνο. Ἄλλα γίνονται πολὺ νόστιμες σαλάτες και μὲ ὄσπρια, ὅπως μαυρομάτικα φασόλια ἢ χάντρες, συνδυασμένα μὲ κρύα ζυμαρικά.

9) Γιὰ τὰ ἐνδιάμεσα γεύματα προτιμοῦμε μιὰ φρουτοσαλάτα σκέπη ἢ μὲ γιαούρτι, και προσθέ-

Ἄς ἐμπλουτίσουμε τὸ καθημερινό μας διαιτολόγιο μὲ λαχανικά και φρούτα ἐποχῆς ποὺ εἶναι πλούσια σὲ νερό, ὅπως ἡ τομάτα, τὸ ἀγγούρι, τὰ κολλοκυθάκια, τὰ καρότα, τὸ πεπόνι, τὸ καρπούζι, τὰ σταφύλια κ.ἄ., ποὺ εἶναι καλὲς πηγὲς βιταμινῶν, μετάλλων και ἀρκετῶν ἀντιοξειδωτικῶν. Ἔτσι αὐξάνεται και ἡ ἄμυνα τῆς ἐπιδερμίδας ἐναντι τῶν ἐπιβλαβῶν ἀκτίνων UV, και γίνεται ἓνα καλύτερο και ὑγιέστερο μαύρισμα.

μερινό μας διαιτολόγιο μὲ λαχανικά και φρούτα ἐποχῆς ποὺ εἶναι πλούσια σὲ νερό, ὅπως ἡ τομάτα, τὸ ἀγγούρι, τὰ κολλοκυθάκια, τὰ καρότα, τὸ πεπόνι, τὸ καρπούζι, τὰ σταφύλια κ.ἄ., ποὺ εἶναι καλὲς πηγὲς βιταμινῶν, μετάλλων και ἀρκετῶν ἀντιοξειδωτικῶν. Ἔτσι αὐξάνεται και ἡ ἄμυνα τῆς ἐπιδερμίδας ἐναντι τῶν ἐπιβλαβῶν ἀκτίνων UV, και γίνεται ἓνα καλύτερο και ὑγιέστερο μαύρισμα.

4) Προτιμοῦμε νὰ καταναλώσουμε μικρὰ και συχνὰ γεύματα (τρία κύρια και δύο ἐνδιάμεσα σνάκ), κατανεμημένα καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας. Ἔτσι δὲν ἐπιβαρύνεται ὁ ὀργανισμὸς μὲ

5) Ἀποφεύγομε τὰ βαριὰ γεύματα κατὰ τὶς μεσημεριανὲς ὥρες, ποὺ ἡ θερμοκρασία εἶναι ὑψηλή, και αὐτὰ τὰ καταναλώνουμε τὸ βράδυ, ποὺ ἡ ἐξωτερικὴ θερμοκρασία εἶναι πιὸ ἀνεκτὴ. Και βέβαια, φροντίζουμε νὰ μεσολαβοῦν δύο-τρεῖς ὥρες ἀπὸ τὸν ὕπνο.

6) Προτιμοῦμε γεύματα πλούσια σὲ λαχανικά, ὅπως λαδερά μὲ λίγιο ἐλαιόλαδο μαγειρεμένα, συνδυασμένα βέβαια μὲ γαλακτοκομικά και λίγιο ψωμί.

7) Προτιμοῦμε τὰ ψάρια και γενικὰ τὰ θαλασσινά, και ὄχι πολὺ κόκκινο κρέας. Ἀποφεύγομε ἐπίσης τὶς βαριὲς σάλτσες

τομε καρύδια ἢ ἄλλους ξηροὺς καρπούς.

10) Ἄς περιορίσουμε τὰ γλυκά, ποὺ εἶναι πλούσια σὲ ζάχαρη και λιπαρά (π.χ. παγωτὸ παρφέ), διότι ἡ ὑπερκατανάλωση θὰ ὀδηγήσει σὲ αὐξημένη πρόσληψη θερμίδων. Ἐναλλακτικὰ νὰ προτιμήσουμε τὶς σπιτικὲς αὐτοσχέδιες γρατίνες ἢ παγωμένο τσάι ἢ ζεῆτο φροῦτων μὲ λίγη ζάχαρη.

Ἐλπίζουμε μὲ ὅλες αὐτὲς τὶς προφυλάξεις και συμβουλὲς τῶν ἐιδικῶν διατροφολόγων νὰ ἔχομε ἓνα ΚΑΛΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ.

ΖΩΗ ΡΙΖΟΚΩΣΤΑ-ΑΓΓΕΛΗ
Ἴατρος

Επιμέλεια

1923-2023

Έκατό χρόνια από τὴ Λωζάννη

Η Συνθήκη τῆς Λωζάννης εἶναι ἡ διεθνὴς συνθήκη πού διαμόρφωσε ὄσο καμμία ἄλλη τὴν ἱστορία τῆς Ἑλλάδας τὸν εἰκοστὸ αἰῶνα. Εἶναι ἡ συνθήκη πού διέπει καὶ καθορίζει τὰ σύνορα καὶ τὶς σχέσεις τῆς χώρας μας μὲ τὴ γείτονα Τουρκία. Ἡ συμπλήρωση 100 χρόνων ἀπὸ τὴν ὑπογραφή της, στὶς 24 Ἰουλίου 1923, μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ τὴ θυμίσουμε καὶ νὰ τὴ θυμηθοῦμε, διατυπώνοντας στὴν πορεία σκέψεις καὶ εὐλογοὺς προβληματισμοὺς γιὰ τὴ σημερινὴ σχέση τῆς χώρας μας μὲ τὴ γείτονα. Στόχος μας δὲν εἶναι

βεβαίως νὰ καταγράψουμε διεξοδικὰ καὶ σχολαστικὰ τὸ ἱστορικὸ τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης καὶ τὰ ὅσα αὐτὴ προβλέπει, ἀλλὰ νὰ δοῦμε πράγματα καὶ νὰ διατυπώσουμε σκέψεις πού πραγματικά, κατὰ τὴν ἐκτίμησή μας, παρουσιάζουν εὐρύτερο ἐνδιαφέρον.

Μιὰ ἐλληνοτουρκικὴ συνθήκη;

Ἀντίθετα ἀπ' ὅτι θὰ μπορούσε νὰ φαντασθεῖ κανεὶς ἐπιπόλαια, ἡ Συνθήκη τῆς Λωζάννης ΔΕΝ εἶναι μιὰ ἐλληνοτουρκικὴ συνθήκη.

Ἄς σημειώσουμε, κατὰ πρῶτον, ὅτι ἡ Συνθήκη τῆς Λωζάννης ΔΕΝ καθορίζει ἀπλῶς καὶ μόνο τὰ ἐλληνοτουρκικὰ σύνορα. Καθορίζει τὰ σύνορα τῆς νέας Τουρκίας μὲ τὴν Ἑλλάδα, τὴ Βουλγαρία, τὴ Συρία καὶ τὸ Ἰράκ, ἐνῶ μὲ αὐτὴν ἡ Τουρκία παραιτεῖται ἀπὸ ὅλα τὰ δικαιώματά της στὰ Δωδεκάνησα, τὴν Κύπρο, τὴν Αἴγυπτο καὶ τὸ Σουδάν, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰ προνόμιά της στὴ Λιβύη.

Μιὰ χαριτωμένη λεπτομέρεια τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης εἶναι ὅτι μὲ αὐτὴν κατεβλήθη προσπάθεια νὰ διευθετηθεῖ, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων, τὸ ζήτημα τῆς νησίδας Ἄντὰ Καλέ (Adakale = Νησὶ Φρούριο). Ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ νησίδα στὸν... Δούναβη, στὰ σημερινὰ σύνορα Ρουμανίας καὶ Σερβίας, ἡ ὁποία εἶχε... ἔχασε στὴ Συνθήκη τοῦ Βερολίνου

Ἡ Συνθήκη τῆς Λωζάννης δὲν ἀποτελεῖ ἐλληνοτουρκικὴ ὑπόθεση, οὔτε θὰ μπορούσαν Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι νὰ καθίσουν γύρω ἀπὸ ἓνα τραπέζι καὶ νὰ τὴν τροποποιήσουν ἀπὸ κοινού. Ὁχι! Ἡ Συνθήκη τῆς Λωζάννης εἶναι κάτι πολὺ πολὺ εὐρύτερο, κάτι πολὺ πολὺ σύνθετο.

του 1878, και ως εκ τούτου εξακολουθούσε τυπικά, *de jure*, να αποτελεί έδαφος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αν και βρισκόταν πλέον εκατοντάδες χιλιόμετρα μακριά από τα νέα σύνορά της. Μάλιστα, ο Σουλτάνος Αμντούλ Χαμίτ είχε κηρύξει τη νησίδα ιδιωτικό του έδαφος. Πολλοί ανακουφίσθηκαν το 1970, όταν κατά τις εργασίες για την κατασκευή του φράγματος των Σιδηρών Πυλών στον Δούναβη η νησίδα αυτή καταποντίσθηκε, με αποτέλεσμα να εξαλειφθεί όριστικά το ένδεχομένο να διεκδικηθεί... από τους απογόνους του Αμντούλ Χαμίτ...

Όπως είναι λοιπόν φανερό, η Συνθήκη της Λωζάννης είναι κάτι πολύ ευρύτερο απ' ό,τι θα υπέθετε κανείς. Και σαφώς ΔΕΝ είναι απλώς μια ελληνoturκική συνθήκη. Η Συνθήκη της Λωζάννης είναι η συνθήκη που αποτελεί την όριστική διευθέτηση των σχέσεων των νικητριών δυνάμεων του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, συμπεριλαμβανομένης και της Σοβιετικής Ένωσης, με την Τουρκία, η οποία επρόκειτο να αναδειχθεί ως διάδοχο κράτος της εκ των ήττημένων του πολέμου Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Έτσι, η Συνθήκη της Λωζάννης υπεγράφη από τη μία πλευρά από την Τουρκία, και από την άλλη από τη Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ιταλία, την Ελλάδα, τη Ρουμανία, την Ιαπωνία και το Βασίλειο των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων (που επρόκειτο να εξελιχθεί στη Γιουγκοσλαβία).

Και γιατί μάς ενδιαφέρει αυτό, ώστε να το τονίζουμε με τέτοια έμφαση εδώ; Θα μπορούσε να διερωτηθεί κανείς. Η απάντηση είναι ότι μάς ενδιαφέρει για έναν τουλάχιστον απλούστατο λόγο: διότι η διεθνής νομιμότητα προβλέπει πως μια δικρατική συνθήκη μπορεί να τροποποιηθεί ή να

αντικατασταθεί από άλλη νεώτερη, εφ' όσον αυτή συνυπογράφεται από όλα τα κράτη (ή τις διάδοχες αυτών κρατικές οντότητες) που προσυπέγραψαν την αρχική συνθήκη. Πράγμα που σημαίνει, πολύ απλά, ότι η Συνθήκη της Λωζάννης δεν αποτελεί ελληνoturκική υπόθεση, ούτε θα μπορούσαν Έλληνες και Τούρκοι να καθίσουν γύρω από ένα τραπέζι και να την τροποποιήσουν από κοινού. Όχι! Η Συνθήκη της Λωζάννης είναι κάτι πολύ πολύ ευρύτερο, κάτι πολύ πιο σύνθετο.

* * *

Η Σύμβαση περί της Ανταλλαγής των Πληθυσμών και η σημασία της

Αν καθούμασταν να προσδιορίσουμε τι ήταν αυτό στη Συνθήκη της Λωζάννης που σημάδεψε περισσότερο από οτιδήποτε άλλο τη νεώτερη ελληνική ιστορία και τις ζωές των Ελλήνων, δεν θα διστάζαμε να πούμε ότι αυτό δεν είναι τίποτε άλλο, ούτε καν τα όσα προβλέπονται για τα σύνορα των δύο κρατών, όσο είναι οι προβλέψεις της Σύμβασης περί της Ανταλλαγής των Πληθυσμών.

Η εν λόγω Σύμβαση υπεγράφη μάλιστα πριν την τελική υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης. Συγκεκριμένα, οι εργασίες της Συνόδου Ειρήνης στη Λωζάννη είχαν ξεκινήσει στις 7 Νοεμβρίου 1922, η τελική Συνθήκη της Λωζάννης υπεγράφη, όπως είδαμε, στις 24 Ιουλίου 1923, ενώ η Σύμβαση περί της Ανταλλαγής των Πληθυσμών υπεγράφη από την ελληνική και την τουρκική αντιπροσωπεία στις 30 Ιανουαρίου 1923 (σχεδόν ξέι μήνες νωρίτερα), και τελικά θεωρήθηκε μέρος της τελικής Συνθήκης της Λωζάννης (βλ. άρθρ. 142) και προσαρτήθηκε σε αυτήν.

Ἡ Σύμβαση περὶ τῆς Ἀνταλλαγῆς τῶν Πληθυσμῶν ἔθεσε τὴν ἐπίσημη σφραγίδα στὸ δρᾶμα τοῦ ξεριζωμοῦ τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὶς προαιώνιες ἐστίες του. Ὡς «ἀνταλλαγὴ» ὀριζόταν ἡ ὑποχρεωτικὴ μετακίνηση στὴν Ἑλλάδα τῶν ἐγκατεστημένων σὲ τουρκικὰ ἐδάφη χριστιανῶν

ἄρχισαν νὰ διαλύονται, καὶ νὰ ξεπηδοῦν στὴ θέση τους ἔθνη κρᾶτα μὲ βάση τὴν ἀρχὴ τῆς αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν, ὑπῆρξε ἓνα δεδομένο, κληρονομία τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τῶν μεγάλων αὐτοκρατοριῶν, τὸ ὁποῖο σχεδὸν μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια ὁδηγοῦσε σὲ συγκρούσεις καὶ αἱματοχυ-

Ὁ ξεριζωμὸς τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ σήμανε τὴν πιὸ ἀπόλυτη καὶ πιὸ τραγικὴ ἀνατροπὴ στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο οἱ Ἕλληνες ἔβλεπαν τὴν πατρίδα τους καὶ τὸ μέλλον της. Ἐπὶ σχεδὸν ἓναν αἰῶνα, θεωροῦσαν δεδομένο καὶ αὐτονόητο ὅτι τὸ κράτος τους θὰ μεγάλωνε, γιὰ νὰ ἀγκαλιάσει τὸν Ἑλληνισμό. Ἡ Μικρασιατικὴ Καταστροφὴ τοὺς ὑποχρέωσε νὰ συνειδητοποιήσουν τὴν πικρὴ ἀλήθεια: Ὁχι, δὲν θὰ μεγάλωνε τὸ κράτος, γιὰ νὰ ἀγκαλιάσει τὸν Ἑλληνισμό· ὁ Ἑλληνισμὸς ἔπρεπε νὰ συρρικνωθεῖ, γιὰ νὰ χωρέσει στὸ μικρὸ ἐλληνικὸ κράτος...

ὀρθοδόξων, καὶ ἀντιστρόφως ἡ ὑποχρεωτικὴ μετακίνηση στὴν Τουρκία τῶν ἐγκατεστημένων σὲ ἐλληνικὰ ἐδάφη μουσουλμάνων. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ὑποχρεωτικὴ ἀνταλλαγὴ ἐξαιροῦνταν ρητῶς α) «οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως», καθὼς καὶ τῆς Ἰμβρου καὶ τῆς Τενέδου, γιὰ τὶς ὁποῖες προβλεπόταν εἰδικὸ καθεστῶς, καὶ β) «οἱ Μουσουλμᾶνοι κάτοικοι τῆς Δυτικῆς Θράκης».

Ὅπως ἔχουμε σημειώσει καὶ σὲ ἄλλη εὐκαιρία, ὁ ξεριζωμὸς τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ σήμανε τὴν πιὸ ἀπόλυτη καὶ πιὸ τραγικὴ ἀνατροπὴ στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο οἱ Ἕλληνες ἔβλεπαν τὴν πατρίδα τους καὶ τὸ μέλλον της. Ἐπὶ σχεδὸν ἓναν αἰῶνα, θεωροῦσαν δεδομένο καὶ αὐτονόητο ὅτι τὸ κράτος τους θὰ μεγάλωνε, γιὰ νὰ ἀγκαλιάσει τὸν Ἑλληνισμό. Ἡ Μικρασιατικὴ Καταστροφὴ τοὺς ὑποχρέωσε νὰ συνειδητοποιήσουν τὴν πικρὴ ἀλήθεια: Ὁχι, δὲν θὰ μεγάλωνε τὸ κράτος, γιὰ νὰ ἀγκαλιάσει τὸν Ἑλληνισμό· ὁ Ἑλληνισμὸς ἔπρεπε νὰ συρρικνωθεῖ, γιὰ νὰ χωρέσει στὸ μικρὸ ἐλληνικὸ κράτος...

Πέραν τούτου, σὲ σχέση μὲ τὴ Σύμβαση περὶ Ἀνταλλαγῆς τῶν Πληθυσμῶν, θεωροῦμε ἀπαραίτητο νὰ κάνουμε ἐδῶ καὶ τὶς ἐξῆς παρατηρήσεις:

Πρῶτη παρατήρηση: Σίγουρα, ἡ πρόβλεψη τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ἀποτελεῖ, ὁμολογουμένως, καρπὸ βαθιᾶς κατανόησης τῆς ρίζας τῶν προβλημάτων ποὺ εἶχαν κάνει τὰ Βαλκάνια πυριτιδαποθήκη τῆς Εὐρώπης. Συγκεκριμένα, ὅταν οἱ μεγάλες πολεμικὲς αὐτοκρατορίες

σῆσαν: ὅτι στὰ ἴδια ἐδάφη κατοικοῦσαν δίπλα δίπλα πληθυσμοὶ μὲ διαφορετικὴ θρησκευτικὴ καὶ ἐθνικὴ συνείδηση. Μοιραία συνέπεια ἦταν ὅτι τὰ ἴδια ἐδάφη κατέληξαν νὰ διεκδικοῦνται ἀπὸ διαφορετικὰ ἔθνη κρᾶτα. Αὐτὴ ἦταν λοιπὸν ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ. Ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν ἀποσκοποῦσε νὰ κτυπήσει τὸ κακὸ στὴ ρίζα του καὶ

Ἡ περίφημη ὑποχρεωτικὴ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν ποὺ θέσπισε ἡ Λωζάννη, πέρα ἀπὸ τὸν ξεριζωμὸ τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἶχε μιὰ ἐπίδραση ποὺ ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὴ στενὴ γεωγραφικὴ γειτονία μας.

νὰ θέσει τὰ θεμέλια γιὰ μιὰ διαρκῆ καὶ ἀδιατάρακτη εἰρήνη. Ἐπιλέξαμε νὰ ζοῦμε, κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον, «μακριὰ κι ἀγαπημένοι». Ἐπιτρέψτε μου ἐδῶ μιὰ παρενθετικὴ σκέψη-ἀνησυχία: Ἀφοῦ «χωρίσαμε τὰ τσανάκια μας», ἀφοῦ τὰ ἔθνη κρᾶτα ὁμογενοποιήθηκαν στὸ μέτρον τοῦ ἐφικτοῦ,

σήμερα δεν είναι δύσκολο να καταλάβουμε ότι έχουμε εισέλθει σε μια αντίστροφη πορεία, μια πορεία ανάμιξης, πολυπολιτισμικότητας και όπως θέλετε πείτε την. Και η εύλογη ανησυχία: Μήπως έτσι θέτουμε τα θεμέλια για νέες συγκρούσεις και νέες αίματοχυσίες στο μέλλον; Θεός φυλάξει! Κλείνω την παρένθεση...

Δεύτερη παρατήρηση: Οί εξαιρούμενοι από την ανταλλαγή των πληθυσμών ήταν οί Έλληνες της Κωνσταντινούπολης, τής Ίμβρου και τής Τενέδου, 260.000 εκείνη την εποχή, και από την άλλη οί μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης, 129.120 εκείνη την εποχή. "Οπερ έστι μεθερμηνευόμενον, οί μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης, που δεν είχαν καν στο σύνολό τους τουρκική συνείδηση, ήταν περίπου τὸ ἕμισυ τῶν Ἑλλήνων της Κωνσταντινούπολης, τής Ίμβρου και τής Τενέδου που εξαιρούνταν της ανταλλαγῆς. Σήμερα, βεβαίως, τὰ πράγματα εἶναι διαφορετικά. Δὲν ἀγνοοῦμε τὴ δραματικὴ συρρίκνωση τοῦ Ἑλληνισμοῦ της Κωνσταντινούπολης, καὶ γνωρίζουμε πολλὴ καλὰ τις τουρκικὲς πρακτικὲς ποὺ ὀδήγησαν σὲ αὐτήν. Τὸ γεγονός ὅτι ἡ χώρα μας δὲν μετῆλθε ἀνάλογες

ζάννης χρησίμευσε ὡς βασικὸ διεθνὲς προηγούμενο γιὰ τὴ μετακίνηση πληθυσμῶν παρὰ τὴ θέλησή τους καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα»¹. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ ὁ Naimark προχωράει καὶ σὲ μιὰ εὐθεῖα σύνδεση μετὰ τις πρακτικὲς τῶν Ναζι, θυμίζοντας ὅτι ἀκριβῶς ἀνάλογη ἦταν καὶ ἡ λογικὴ τῶν Ναζι γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ἔβραϊκοῦ προβλήματος, ἡ ὁποία κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου ἐκτροχιάσθηκε σὲ αὐτὸ ποὺ γνωρίζουμε

Οί μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης, που δεν είχαν καν στο σύνολό τους τουρκική συνείδηση, ήταν περίπου τὸ ἕμισυ τῶν Ἑλλήνων της Κωνσταντινούπολης, τής Ίμβρου και τής Τενέδου που εξαιρούνταν της ανταλλαγῆς. Σήμερα, βεβαίως, τὰ πράγματα εἶναι διαφορετικά. Δὲν ἀγνοοῦμε τὴ δραματικὴ συρρίκνωση τοῦ Ἑλληνισμοῦ της Κωνσταντινούπολης, καὶ γνωρίζουμε πολλὴ καλὰ τις τουρκικὲς πρακτικὲς ποὺ ὀδήγησαν σὲ αὐτήν. Τὸ γεγονός ὅτι ἡ χώρα μας δὲν μετῆλθε ἀνάλογες πρακτικὲς θὰ ἔπρεπε κανονικὰ νὰ πιστώνεται σὲ αὐτήν καὶ νὰ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ ὅλους – καὶ ἀπὸ τὴ διεθνῆ κοινότητα, καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα, ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ μουσουλμανικὴ μειονότητα.

πρακτικὲς θὰ ἔπρεπε κανονικὰ νὰ πιστώνεται σὲ αὐτήν καὶ νὰ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ ὅλους – καὶ ἀπὸ τὴ διεθνῆ κοινότητα, καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα, ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ μουσουλμανικὴ μειονότητα.

Τρίτη παρατήρηση: Ἄν καὶ εὐλόγως ἐστιάζουμε στὸν ἀντίκτυπο τῆς Σύμβασης περὶ τῆς Ἀνταλλαγῆς τῶν Πληθυσμῶν στὴν καθ' ἡμᾶς ἱστορία, δὲν πρέπει νὰ ἀγνοοῦμε ὅτι αὐτὴ εἶχε πολλὴ εὐρύτερη ἐπίδραση, δημιουργώντας ἕνα προηγούμενο μετὰ δραματικὲς προεκτάσεις. Ὁ Ἀμερικανὸς ἱστορικὸς Norman Naimark παρατηρεῖ: «Ἡ Συνθήκη τῆς Λω-

ὡς Ὀλοκαύτωμα. Στὴν ἴδια λογικὴ, καὶ ὁ Ἀμερικανὸς ἱστορικὸς καὶ πολιτικὸς ἐπιστήμονας Ronald Grigor Suny σχολιάζει ὅτι ἡ Συνθήκη τῆς Λωζάννης «οὐσιαστικὰ ἐπιβεβαίωσε τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν ἐκτοπίσεων, ἢ ἀκόμα καὶ τῆς δολοφονικῆς ἐθνοκάθαρσης, ὡς πιθανῆς λύσης σὲ πληθυσμιακὰ προβλήματα»². Ὁ δὲ Ἑλλετὸς ἱστορικὸς μετὰ εἰδίκευση

1 Norman Neimark, "Ethnic cleansing", <https://www.sciencespo.fr/mass-violence-war-massacre-resistance/fr/document/ethnic-cleansing-0.html>.

2 Ronald Grigor Suny, "They can live in the desert but nowhere else". A History of the Armenian Genocide, Princeton

στην ὕστερη Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία καὶ τὴν Τουρκία Hans-Lukas Kieser, καθηγητὴς τῆς Σύγχρονης Ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ζυρίχης, γράφει: «Ἡ ἀναθεωρητικὴ Συνθήκη τῆς Λωζάννης ὑποστήριξε σιωπηρὰ ὀλοκληρωμένες πολιτικὲς ἐκδίωξης καὶ ἐξόντωσης ἀλλοεθνῶν καὶ ἀλλόθρησκων πληθυσμιακῶν ομάδων, μὲ μοιραία ἔληξη γιὰ τοὺς Γερμανοὺς ἀναθεωρητὲς καὶ πολλοὺς ἀλλοῦς ἐθνικιστές»³. Ὑπ’ αὐτὴ τὴν ἔννοια, θὰ λέγαμε ὅτι ἡ περίφημη ὑποχρεωτικὴ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν ποὺ θέσπισε ἡ Λωζάννη, πέρα ἀπὸ τὸν ξεριζωμὸ τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἶχε μιὰ ἐπίδραση ποὺ ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὴ στενὴ γεωγραφικὴ γειτονία μας.

* * *

Τουρκικὴ κριτικὴ στὴ Λωζάννη

Στὴν Τουρκία ὑπάρχουν ἀρκετὲς «θεωρίες συνωμοσίας» γύρω ἀπὸ τὴ Συνθήκη τῆς Λωζάννης. Ἡ πιὸ διαδεδομένη ἀπὸ αὐτὲς εἶναι ὅτι ὑπάρχουν σὲ αὐτὴ μυστικὰ ἄρθρα ποὺ θέτουν περιορισμοὺς γιὰ ἑκατὸ χρόνια (περιορισμοὺς ποὺ ἐπομένως ἐκπνέουν φέτος) στὴν ἐξόρυξη καὶ ἀξιοποίηση φυσικῶν

προκαλέσει τὰ τελευταῖα χρόνια μιὰ εὐθεῖα κριτικὴ τῆς Λωζάννης στὴν Τουρκία, καὶ μάλιστα διὰ στόματος τοῦ ἰδίου τοῦ Τούρκου προέδρου Ταγίπ Ἐρντογάν. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος, τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 2016, στὸν ἀπόηχο τῆς ἀπόπειρας πραξικοπήματος ἐναντίον του στὴν Τουρκία τὴν 15^η Ἰουλίου ἐκείνου τοῦ ἔτους, δήλωσε:

«Ἡ 15^η Ἰουλίου εἶναι ὁ δεύτερος πόλεμος γιὰ τὴν Ἀνεξαρτησία τοῦ τουρκικοῦ ἔθνους. Μᾶς ἀπείλησαν μὲ τὶς Σέβρες τὸ 1920 καὶ μᾶς ἔπεισαν νὰ δεχθοῦμε τὴ Λωζάννη τὸ 1923. Κάποιοι προσπάθησαν νὰ μᾶς ἐξαπατήσουν, παρουσιάζοντας τὴ Συνθήκη τῆς Λωζάννης ὡς νίκη. Στὴ Λωζάννη παραχωρήσαμε τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου. Ὅσοι ἔλαβαν μέρος στὶς συνομιλίες δὲν κατάφεραν νὰ σταθοῦν στὸ ὕψος τῶν περιστάσεων. Σήμερα βιώνουμε τὶς ἐπιπτώσεις αὐτῆς τῆς ἀδυναμίας. Παραδώσαμε νησιὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα μπορεῖς νὰ ἀκουσεῖς ἀπέναντι... Ἀκόμα δίνουμε μάχη γιὰ τὸ ποῖα θὰ εἶναι ἡ ὑφαλοκρηπίδα, καὶ ποῖα θὰ εἶναι τὰ σύνορά μας σὲ ἀέρα καὶ γῆ. Ὁ λόγος εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ κάθισαν στὸ τραπέζι γι’ αὐτὴ τὴ Συνθήκη. Καὶ ἂν τὸ πραξικόπημα [ἐνν. τῆς 15^{ης} Ἰουλίου] εἶχε πετύχει, θὰ μᾶς ἔδιναν μιὰ Συνθήκη μὲ τὴν ὁποία θὰ ἀναπολοῦσαμε αὐτὴ τῶν Σεβρῶν».

Ἡ λογικὴ τῆς κριτικῆς τοῦ νεο-οθωμανιστῆ Ἐρντογάν εἶναι ὅτι ἡ κεμαλικὴ ἀντιπροσωπεῖα ποὺ διαπραγματεύθηκε τὴ συνθήκη εἰρήνης στὴ Λωζάννη, εἴτε ἀπὸ ἐνδοτικότητα εἴτε ὑποκύπτοντας σὲ ἰσχυρὲς πιέσεις, δὲν διεκδίκησε ὅσα θὰ μπορούσε καὶ θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ διεκδικήσει, μὲ δεδομένο ὅτι ἡ Τουρκία ἦταν ἡ νικήτρια τοῦ πολέμου μὲ τοὺς Ἕλληνας. Ἔτσι, ἐκχώρησε στὴν Ἑλλάδα ἐδάφη ποὺ θὰ μπορούσε κἀλλῆστα νὰ εἶχε διεκδικήσει, μὲ ἀποκορύφωμα τὰ νησιὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ Αἰγαίου.

καὶ ἐνεργειακῶν πόρων ἀπὸ τὸ τουρκικὸ κράτος. Παρὰ τὴν εὐρύτατη διάδοσή τους στὴ γείτονα χώρα, αὐτὲς οἱ θεωρίες συνωμοσίας δὲν ἀξίζει νὰ μᾶς ἀπασπολήσουν ἐδῶ.

Τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι ἡ Συνθήκη τῆς Λωζάννης θεωρεῖται ἕνα ἀπὸ τὰ ἰδρυτικὰ ἔγγραφα τῆς Τουρκικῆς Δημοκρατίας. Ἔτσι, ἰδιαίτερη ἐκπληξη ἔχει

Ἡ κριτικὴ αὐτὴ προκάλεσε αἴσθηση, γιὰ τὴν Τουρκία δὲν ἔμοιαζαν νὰ ὑπάρχουν δείγματα ἀμφισβήτησης τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης. Σαφῶς, βέβαια, ἡ κριτικὴ στοχεύει τοὺς ἐσωτερικοὺς πολιτικοὺς ἀντιπάλους τοῦ Ἐρντογάν, τοὺς Κεμαλιστὲς. Παράλληλα ὁμως ἀποκαλύπτει ξεκάθαρα τὸν ἐπικίνδυνο καὶ ἱταμὸ τουρκικὸ ἀναθεωρητισμὸ. Εἶναι χρήσιμο νὰ προσπαθήσουμε νὰ καταλάβουμε τὸ πλαίσιο αὐτῆς τῆς κριτικῆς:

Ὁ Ἐρντογάν προβάλλει συχνὰ ὡς ἐκφραστὴς μιᾶς νοσταλγίας γιὰ τὸ ἐνδοξο ὀθωμανικὸ παρελθόν, σὲ μιὰ Τουρκία στὴν ὁποία μέχρι πρὶν με-

University Press, Princeton, NJ 2015.

3 Hans-Lukas Kieser, "Germany and the Armenian Genocide of 1915-17" ἐν Jonathan C. Friedman (ed.), *The Routledge History of the Holocaust*, Taylor & Francis, London 2010, σελ. 41.

Μπροστά στα τουρκικά έγκλήματα της περιόδου 1914-1922 ώχριοῦν πολλὰ ἀπὸ τὰ ναζιστικὰ έγκλήματα, πὸ κάνουν τὴν ἀνθρωπότητα νὰ ἀνατριχιάζει μέχρι σήμερα. Μὲ μία διαφορά: Οἱ φυσικοὶ καὶ ἠθικοὶ αὐτουργοὶ τῶν ναζιστικῶν έγκλημάτων ὑπέστησαν τὶς συνέπειες τῶν πράξεών τους, καθὼς οἱ μὲν ἄμεσα ἐνεχόμενοι σὲ αὐτὰ προσήχθησαν σὲ δίκες, καταδικάσθηκαν καὶ ἀντιμετώπισαν τὶς ποινὲς πὸ τοὺς ἐπιβλήθησαν, ἐνῶ καὶ ἡ ναζιστικὴ πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἡγεσία δικάσθηκε καὶ καταδικάσθηκε στὴ Νυρεμβέργη. Ἀντίθετα, οἱ φυσικοὶ καὶ οἱ ἠθικοὶ αὐτουργοὶ τῶν τουρκικῶν έγκλημάτων ἐξασφάλισαν τὸ ἀκαταδίωκτο, χάρη σὸ Παράρτημα VIII τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης.

ρικὲς δεκαετίες τὸ ὀθωμανικὸ παρελθὸν γινόταν νοπὸ ὡς συνώνυμο τῆς παρακμῆς, καὶ δοξαζόταν ὁ Κεμάλ, ὡς πατέρας καὶ ἰδρυτῆς τῆς νέας Τουρκίας. Ἡ λογικὴ τῆς κριτικῆς τοῦ νεο-οθωμανιστῆ Ἑρντογὰν εἶναι ὅτι ἡ κεμαλικὴ ἀντιπροσωπεία πὸ διαπραγματεύθηκε τὴ συνθήκη εἰρήνης στὴ Λωζάννη, εἴτε ἀπὸ ἐνδοτικότητα εἴτε ὑποκύπτοντας σὲ ἰσχυρὲς πιέσεις, δὲν διεκδίκησε ὅσα θὰ μπορούσε καὶ θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ διεκδικήσει, μὲ δεδομένο ὅτι ἡ Τουρκία ἦταν ἡ νικήτρια τοῦ πολέμου μὲ τοὺς Ἕλληνας. Ἐτσι, ἐκχώρησε στὴν Ἑλλάδα ἐδάφη πὸ θὰ μπορούσε κἀλλιστα νὰ εἶχε διεκδικήσει, μὲ ἀποκορύφωμα τὰ νησιὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ Αἰγαίου. Στὴν Τουρκία ἀκούγονται πολλὲς φωνὲς πὸ θεωροῦν «σκάνδαλο» ὅτι νησιὰ εὐρισκόμενα τόσο κοντὰ στὰ μικρασιατικὰ παράλια ἀνήκουν στὴν Ἑλλάδα (ἡ Συνθήκη τῆς Λωζάννης περιλαμβάνει τὴ γενικὴ πρόβλεψη ὅτι ὅλα τὰ νησιὰ καὶ οἱ νησίδες πὸ βρίσκονται σὲ ἀπόσταση πέραν τῶν τριῶν μιλίων ἀπὸ τὶς μικρασιατικὲς ἀκτὲς ἀνήκουν στὴν Ἑλλάδα – μὲ τὴν ἐξαίρεση τῆς Ἰμβρου καὶ τῆς Τενέδου, γιὰ τὶς ὁποῖες ὑπάρχουν ἰδιαίτερες προβλέψεις). Βεβαίως, τὰ νησιὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ Αἰγαίου εἶχαν ἀπελευθερωθεῖ εὐκόλῃ ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς δυνάμεις κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς Πολέμους, ἀλλὰ ἡ ἐπίσημη διπλωματικὴ κατοχύρωσή τους στὴν Ἑλλάδα εἶχε περάσει ἀπὸ «σαράντα κύματα» καὶ δὲν εἶχε ἀκόμα ἐξασφαλισθεῖ τὸ 1923.

Γενικά, εἶναι ἀλήθεια ὅτι, μὲ μιὰ πρώτη, κάπως ἐπιπόλαιη ματιά, ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος ἡ τουρκικὴ στάση στὴ Λωζάννη θὰ μπορούσε νὰ ἀξιολογηθεῖ ὡς μετριοπαθῆς, μὲ τὸ δεδομένο ὅτι οἱ Τοῦρκοι προσέρχονταν στὶς διαπραγματεύσεις ὡς νικητές. Ἡ τουρκικὴ ἀντιπροσωπεία πράγματι δὲν ἐπέμεινε στὶς προηγούμενες ἀξιώσεις γιὰ τὰ νησιὰ τοῦ Ἀνα-

τολικοῦ Αἰγαίου, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἤγειρε γενικώτερα ἐδαφικὲς ἀξιώσεις εἰς βᾶρος τῆς Ἑλλάδας. Ἀκόμα καὶ ἡ τουρκικὴ ἀξίωση γιὰ τὴν καταβολὴ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὑπέρογκων πολεμικῶν ἀποζημιώσεων (ὑψους 4 δισεκατομμυρίων χρυσῶν φράγκων), τὶς ὁποῖες ἡ Ἑλλάδα ἀδυνατοῦσε νὰ καταβάλῃ, ἀποσύρθηκε τελικά, μὲ ἀντάλλαγμα τὴν παραχώρηση στὴν Τουρκία τοῦ τριγώνου τοῦ Κάραγατς, μιᾶς ἠωρίδας ἐδάφους συνολικῆς ἔκτασης 22,5 τ.κλμ. δυτικὰ τῆς Ἀδριανούπολης, τὸ μοναδικὸ σημεῖο σὸ ὁποῖο τὰ ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα δὲν ἀκολουθοῦν τὸν ροῦ τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου ἀλλὰ εἰσέρχονται δυτικὰ αὐτοῦ στὴ Δυτικὴ Θράκη.

Γενικά, θὰ μπορούσε νὰ πεί κανεὶς ὅτι ἡ Ἑλλάδα κατὰφερε νὰ βγεῖ σχετικὰ ἀλώβητη στὴ Λωζάννη, τοῦλάχιστον ἐδαφικά, μὲ δεδομένη τὴ βαριὰ στρατιωτικὴ της ἥττα στὴ Μικρὰ Ἀσία. Ἀλλὰ, ὅπως θὰ δοῦμε, τὸ μόνο σίγουρο εἶναι ὅτι αὐτὸ δὲν ὀφείλεται στή... μετριοπάθεια τῶν Τούρκων...

* * *

Ἡ Διακήρυξη Ἀμνηστίας

Κατὰ τὸ ὁποῖο σπανίως ἐπισημαίνεται, ἀν καὶ κατὰ τὴν ἐκτίμησή μας ἔχει τὴν πιὸ μεγάλη σημασία, εἶναι ὅτι ἡ τουρκικὴ πλευρὰ ἐπέμεινε καὶ ἐξασφάλισε στὴ Λωζάννη ἓνα ἀντάλλαγμα τὸ ὁποῖο ἐπειγόταν νὰ ἐξασφαλίσει πολλὴ περισσότερο ἀπὸ τὰ ὁποιαδήποτε ἐδαφικὰ κέρδη καὶ τὶς ὁποιοσδήποτε πολεμικὲς ἀποζημιώσεις.

Ἐννοοῦμε μὲ αὐτὸ τὸ Παράρτημα VIII τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης, μὲ τὸν τίτλο «Διακήρυξη Ἀμνηστίας». Τὸ συγκεκριμένο παράρτημα τῆς Συνθήκης ἐξασφαλίζει τὴν ἀσυλία τῶν δραστῶν ὄλων τῶν έγκλημάτων «πὸ συνδέονται μὲ πολιτικὰ γεγο-

νότα» και διαπράχθηκαν μεταξύ 1914 και 1922.

Δέν είναι δύσκολο να καταλάβουμε τί σημαίνει αυτό και γιατί είχε μείζονα σημασία για την τουρκική αντιπροσωπεία στη Λωζάννη. Τò επίμαχο χρονικό διάστημα οί Τούρκοι είχαν επιλέξει να επιδιώξουν την πληθυσμιακή όμοιογένεια στα έδάφη που είχαν απομείνει από την πάλη ποτέ κραταιά Όθωμανική Αύτοκρατορία, με πρακτικές άπροκάλυπτης έθνοκάθαρσης και γενοκτονίας κατά τών χριστιανικών πληθυσμών στα όθωμανικά έδάφη. Τò επίμαχο αυτό χρονικό διάστημα προωθήθηκαν και υλοποιήθηκαν από τò έπίσημο τουρκικό κράτος ή διαβόητη Γενοκτονία τών Άρμενίων, ή Γενοκτονία του Ποντιακού Έλληνισμού και άλλων έλληνικών πληθυσμών στη Μικρά Άσία, ή Γενοκτονία τών Άσσυρίων.

πιστη παράδοση» στις τουρκικές αξιώσεις.

Πραγματικά, τò επίμαχο Παράρτημα VIII τής Συνθήκης τής Λωζάννης, ή «Διακήρυξη Άμνηστίας», αποτέλεσε ένα θλιβερό προηγούμενο. Στο έξής, οί φυσικοί και ήθικοί αύτουργοί τών ειδεχθέστερων έγκλημάτων, γενοκτονιών και έθνοκαθάρσεων μπορούσαν να νιώθουν ασφαλείς ότι «θα την έβγαζαν καθαρή» και θα έξασφάλιζαν την άτιμωρησία, άρκει να κέρδιζαν τή νίκη στα πεδία τών μαχών. Δέν είναι ύπερβολή να ποϋμε ότι αυτή άκριβώς ή σιγουριά κρύβεται πίσω από τὰ άποτρόπαια ναζιστικά έγκλήματα στο *σύνολό τους!*

Άλλα βέβαια, άκόμα και εκεί όπου προβλήψεις σαν αυτή του Παραρτήματος VIII τής Συνθήκης τής Λωζάννης δένουν τὰ χέρια τής Δικαιοσύνης, ή Ιστορική Δικαιοσύνη δέν δικαιούται να σιωπή.

Τò επίμαχο Παράρτημα VIII τής Συνθήκης τής Λωζάννης, ή «Διακήρυξη Άμνηστίας», αποτέλεσε ένα θλιβερό προηγούμενο. Στο έξής, οί φυσικοί και ήθικοί αύτουργοί τών ειδεχθέστερων έγκλημάτων, γενοκτονιών και έθνοκαθάρσεων μπορούσαν να νιώθουν ασφαλείς ότι «θα την έβγαζαν καθαρή» και θα έξασφάλιζαν την άτιμωρησία, άρκει να κέρδιζαν τή νίκη στα πεδία τών μαχών. Δέν είναι ύπερβολή να ποϋμε ότι αυτή άκριβώς ή σιγουριά κρύβεται πίσω από τὰ άποτρόπαια ναζιστικά έγκλήματα στο σύνολό τους!

Μπροστά στα τουρκικά έγκλήματα τής περιόδου 1914-1922 ώχριούν πολλὰ από τὰ ναζιστικά έγκλήματα, που κάνουν τήν άνθρωπότητα να ανατριχιάζει μέχρι σήμερα. Με μία διαφορά: Οί φυσικοί και ήθικοί αύτουργοί τών ναζιστικών έγκλημάτων υπέστησαν τις συνέπειες τών πράξεών τους, καθώς οί μèn άμεσα ένεχόμενοι σε αυτά προσήχθησαν σε δίκες, καταδικάσθηκαν και άντιμετώπισαν τις ποινές που τους έπιβλήθηκαν, ένω και ή ναζιστική πολιτική και στρατιωτική ήγεςία δικάσθηκε και καταδικάσθηκε στη Νυρεμβέργη. Άντίθετα, οί φυσικοί και οί ήθικοί αύτουργοί τών τουρκικών έγκλημάτων έξασφάλισαν τò άκαταδίωκτο, χάρη στο Παράρτημα VIII τής Συνθήκης τής Λωζάννης.

Άκόμα και ύπ' αυτή και μόνο τήν έννοια, κατανοοϋμε άπολύτως τους λόγους που έκαναν τόν Λούδ Τζώρτζ, τόν Βρετανό πρωθυπουργό του 1916-1922, τόν πρωθυπουργό τής νίκης στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, να έπικρίνει σφοδρότατα τή Συνθήκη τής Λωζάννης ως «*άθλια, δειλή και κατά-*

Τò Παράρτημα VIII τής Συνθήκης τής Λωζάννης άποτελεί τήν πιο άπερίφραστη όμολογία ένοχής τής τουρκικής πλευράς για τις πολιτικές γενοκτονίες και έθνοκάθαρσης και τὰ φρικτά έγκλήματα του 1914-1922.

* * *

Ή πειθώ τής άποτροπής

Σημειώσαμε παραπάνω ότι ή Έλλάδα κατάφερε να βγει σχετικά άλώβητη στη Λωζάννη, τουλάχιστον έδαφικά, άλλα τò μόνο σίγουρο είναι ότι αυτό δέν όφείλεται στή... μετριοπάθεια τών Τούρκων... Ή άτιμωρησία που είδαμε ότι έξασφάλισε ή τουρκική πλευρά με τή «Διακήρυξη Άμνηστίας» είναι ό ένας λόγος που μς κάνει να τò λέμε αυτό. Και ύπάρχει και άλλος λόγος:

Μετά τήν κατάρρευση του μετώπου στη Μικρά Άσία και τή Μικρασιατική Καταστροφή, στις 25 Σεπτεμβρίου 1922 (11 Οκτωβρίου με τò νέο ήμε-

Ἡ Ἑλλάδα, ἂν καὶ ἠττημένη καὶ καταπτομένη ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη στὴ Μικρὰ Ἀσία, ἀπεδόθη σὲ ἕναν τιάνιο ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀνασυγκρότηση τῶν ἐνόπλων δυνάμεων της. Ὁ στόχος ἦταν, εἴτε οἱ ἐλληνικὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις νὰ μπορέσουν νὰ ἀντιστρέψουν τὴ δυσμενῆ κατάσταση, σὲ περίπτωση ἐπανάληψης τῶν ἐχθροπραξιῶν, εἴτε, τοῦλάχιστον, ἡ ὄλη πολεμικὴ προετοιμασία νὰ λειτουργήσῃ ὡς διαπραγματευτικὸ ὄπλο στὶς συνομιλίες στὴ Λωζάννη. Ἔτσι, συνεκροτήθη σὲ χρόνο ρεκόρ ἢ ὑπὸ τὸν γνωστὸ ἀρχιστράτηγο καὶ κατόπιν πολιτικὸ Θεόδωρο Πάγκαλο Στρατιὰ τοῦ Ἔβρου, ἀποτελούμενη ἀπὸ ἄνδρες μὲ ἀκμαιότατο ἠθικὸ καὶ πεποίθηση στὴ νίκη. Ἀποστολή της, σὲ περίπτωση ἐπανάληψης τῶν ἐχθροπραξιῶν, θὰ ἦταν ἡ κατάληψη τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης καὶ τῆς Κωνσταντινούπολης.

ρολόγιο) συνομολογήθηκε ἡ Ἀνακωχὴ τῶν Μουδανιῶν, μὲ τὴν ὁποία ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη, καὶ περίπου 250.000 χριστιανοὶ κάτοικοί της πῆραν τὸν δρόμο τῆς προσφυγιάς. Τὸ ἐπόμενο «ραντεβού», γιὰ τὴν ὀριστικὴ πλῆρον διευθέτηση τῶν ἐλληνοτουρκικῶν διαφορῶν, ἦταν στὴ Λωζάννη, ὅπου τὸ συνέδριο τῆς εἰρήνης ἄρχισε τὶς ἐργασίες του στὶς 20 Νοεμβρίου. Αὐτὸ πού εἶναι σημαντικὸ νὰ καταλάβουμε εἶναι ὅτι, μέχρι τὴ συμφωνία καὶ συνηγορὰ τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης μῆνες ἀργότερα, τίποτα δὲν ἐγγυᾶτο ὅτι ὁ πόλεμος εἶχε τελειώσει ὀριστικά, καὶ ὅτι οἱ ἐχθροπραξίες δὲν θὰ ἐπαναλημβάνονταν, σὲ περίπτωση ναυαγίου τῶν διαπραγματεύσεων.

Ἔτσι, ἡ Ἑλλάδα, ἂν καὶ ἠττημένη καὶ καταπτομένη ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη στὴ Μικρὰ Ἀσία, ἀπεδόθη σὲ ἕναν τιάνιο ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀνασυγκρότηση τῶν ἐνόπλων δυνάμεων της. Ὁ στόχος ἦταν, εἴτε οἱ ἐλληνικὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις νὰ μπορέσουν νὰ ἀντιστρέψουν τὴ δυσμενῆ κατάσταση, σὲ περίπτωση ἐπανάληψης τῶν ἐχθροπραξιῶν, εἴτε, τοῦλάχιστον, ἡ ὄλη πολεμικὴ προετοιμασία νὰ λειτουργήσῃ ὡς διαπραγματευτικὸ ὄπλο στὶς συνομιλίες στὴ Λωζάννη. Ἔτσι, συνεκροτήθη σὲ χρόνο ρεκόρ ἢ ὑπὸ τὸν γνωστὸ ἀρχιστράτηγο καὶ κατόπιν πολιτικὸ Θεόδωρο Πάγκαλο Στρατιὰ τοῦ Ἔβρου, ἀποτελούμενη ἀπὸ ἄνδρες μὲ ἀκμαιότατο ἠθικὸ καὶ πεποίθηση στὴ νίκη. Ἀποστολή της, σὲ περίπτωση ἐπανάληψης τῶν ἐχθροπραξιῶν, θὰ ἦταν ἡ κατάληψη τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης καὶ τῆς Κωνσταντινούπολης.

Ἐν τῷ μεταξύ, στὴ Λωζάννη οἱ διαπραγματεύ-

σεις γιὰ τὴν εἰρήνην βρέθηκαν πολλὲς φορὲς στὰ ὅρια τῆς κατάρρευσης, καθὼς ἡ τουρκικὴ πλειερά... μόνο ἀπὸ μετριοπάθεια δὲν χαρακτηριζόταν... Εἶχε ἔλθει στὴ Λωζάννη μὲ τὸν ἀέρα καὶ τὴν ἀλαζονεία τοῦ νικητῆ, καὶ μὲ κάθε εὐκαιρία ἀπεδείκνυε ἀπροκάλυπτη προκλητικότητα. Εἶναι πολλὴ χαρακτηριστικὴ ἡ στάση τοῦ ἐπικεφαλῆς τῆς τουρκικῆς ἀντιπροσωπείας Ἰσμὲτ πασᾶ (τοῦ κατόπιν Ἰσμὲτ Ἰνονοῦ), ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ πρωθυπουργοῦ τῆς Τουρκίας καὶ κατόπιν Προέδρου της μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Κεμάλ τὸ 1938, ὁ ὁποῖος ἦταν ἤδη τότε σχεδὸν κωφός, καὶ πολλὴ ἀπλῆ... ἔκλεινε ἐπιδεικτικὰ τὸ ἀκουστικὸ του, κάθε φορὰ πού ἀκούγονταν προτάσεις ἐνάντια στὶς τουρκικὲς ἀξιώσεις.

Στὸ τελευταῖο δεκαήμερο τοῦ Μαΐου τοῦ 1923, οἱ διαπραγματεύσεις στὴ Λωζάννη φάνηκαν νὰ καταρρέουν ὀριστικὰ λόγῳ τῆς τουρκικῆς ἀδιαλλαξίας. Γιὰ μία ἀκόμα φορὰ, ὁ λόγος ἔμοιαζε ἔτοιμος νὰ δοθεῖ στὰ ὄπλα. Ἡ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις τῆς Ἀθήνας τηλεγράφησε στὸν διστακτικὸ γιὰ νέες πολεμικὲς περιπέτειες Βενιζέλο ὅτι ὅλα ἦταν ἔτοιμα καὶ ἡ νίκη βέβαιη. Ὁ Στυλιανὸς Γονατᾶς, πρόεδρος τῆς ἐπαναστατικῆς κυβέρνησις, ἐνημέρωσε τὸν βασιλιὰ Γεώργιο Β΄ ὅτι ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς θὰ εἰσέβαλλε στὴ Θράκη τὴν ἐπομένη. Ὁ Γεώργιος Β΄ τοῦ ἀπάντησε:

«Ὡς συνταγματικὸς βασιλεὺς αἰσθάνομαι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐρωτήσω ἐὰν ἡ Ἐπανάστασις πιστεύῃ ὅτι ἔχει τὴν ἔγκρισιν τοῦ ἔθνους διὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἐχθροπραξιῶν».

Ὁ Γονατᾶς ἀπάντησε:

«Ἡ Ἐπανάστασις, Μεγαλειότατε, ἀναλαμβάνει πλήρη τὴν εὐθύνην διὰ τὴν ἀπόφασιν, ἀλλὰ πιστεύει ὅτι ὁ λαὸς συμφωνεῖ μαζί της».

Ὅλα ἦταν ἔτοιμα. Ὁ ἐπικεφαλῆς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων στρατηγὸς Θεόδωρος Πάγκαλος στὸν Ἐβρο ἦταν ἔτοιμος νὰ διατάξει πῦρ, καὶ ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Στόλου Ἀλέξανδρος Χατζηκυριάκος ἐπέβαινε ἤδη στὸν «Ἀβέρωφ», γιὰ νὰ ἀποπλεύσει. Τὰ εὐρισκόμενα στὸν Βόλο πλοῖα εἶχαν συμπληρώσει τὸν ἐφοδιασμό τους μὲ τροφὲς καὶ τὰ λοιπὰ ἐφόδια καὶ ἔτοιμάζονταν νὰ ἀποπλεύσουν.

Ἐν τῷ μεταξύ, στὴ Λωζάννη, ἡ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία ζήτησε συνεδρίαση γιὰ τὴν 26^η Μαΐου. Ἐνῶ ὅμως ὁ Βενιζέλος βιαζόταν νὰ ἀνέβει στὸν βῆμα, γιὰ νὰ ἀνακοινώσει καὶ νὰ ἐξηγήσει τὶς ἐξελίξεις ποὺ εἶχαν δρομοπονηθεῖ, ἡ ἀγγλικὴ πλευρὰ τοῦ ὑπέδειξε νὰ ἀφήσει νὰ μιλήσει πρῶτος ὁ ἐπικεφαλῆς τῆς τουρκικῆς ἀντιπροσωπείας Ἰσμὲτ πασᾶς, μὲ τὸ σχόλιο: *«Πιθανώτατα θὰ σὰς διευκολύνει, καὶ δὲν θὰ χρειασεῖτε μακρηγορία»*. Ὁ Ἰσμὲτ πῆρε τὸν λόγον καὶ ἐξέπληξε τοὺς πάντες, Ἕλληνας, Γάλλους καὶ Ἴταλους. Μόνο οἱ Ἄγγλοι γνώριζαν. Ἡ Τουρκία παραιτεῖτο ἀπὸ τὶς πολεμικὲς ἀποζημιώσεις καὶ ἀρκεῖτο μόνο στὸ τρίγωνο τοῦ Καραγάτς καὶ στὴν ἀπόδοση τῶν κατασχεθέντων πλοίων. Ὁ Βενιζέλος ἀπάντησε ὅτι οἱ τουρκικὲς προτάσεις γίνονταν ἀποδεκτές.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς 27^{ης} Μαΐου, κατεπιῖγον τηλεγράφημα τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Ἀπόστολου Ἀλεξανδρῆ ἀνακοίνωσε στὴν κυβέρνησιον καὶ στοὺς ἀρχηγούς τοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ Στόλου ὅτι εἶχε ἐπέλθει πρόοδος στὶς διαπραγματεύσεις στὴ Λωζάννη, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ ἐπιχείρησις πρὸς κατάληψιν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης καὶ τῆς Κωνσταντινούπολης ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλειφθεῖ.

Τὸ νέο τῆς ματαίωσις τῆς ἐπιχείρησις ἔπρεπε ὡς κεραυνὸς στὴ στρατιωτικὴ ἡγεσία. Κανένας δὲν μπορούσε νὰ κατανοήσει τοὺς λόγους τῆς ἐγκατάλειψις τῆς ἐπιχείρησις, ποὺ ἔνωσαν ὅτι ξεκινούσε μὲ τοὺς καλύτερους οἰωνούς. Ἡ ἀγανάκτησις ἦταν τέτοια, ὥστε οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ Στόλου Πάγκαλος καὶ Χατζηκυριάκος ἀπύθουναν στὴν ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία στὴ Λωζάννη ἕνα πρωτοφανὲς τηλεγράφημα, στὸ ὁποῖο δήλωναν οὔτε λίγον οὔτε πολὺν τὰ ἑξῆς:

«Ἀποδεχόμενοι κατ' ἀνάγκην, χάριν τῆς τιμῆς τῆς Ἑλλάδος, ἀτυχῆ λύσειν, ἐπειδὴ αὕτη ἐγένετο κατὰ παράβασιν ρητῆς ἐγγράφου ἐντολῆς πρὸς ΥΠΕΞ, Ἀρχηγοὶ Στρατοῦ καὶ Στόλου, πενθοῦντες ἀπὸ χθὲς, ἐκφράζουσι τὴν βαθεῖαν λύπην των, αἶροντες ἐφ' ἑξῆς τὴν πρὸς τὴν ἀντιπροσωπειάν ἐμπιστοσύνην των».

Ἐπίλογος τῆς ματαίωσις τῆς ἐπιχείρησις πρὸς κατάληψιν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης καὶ τῆς Κωνσταντινούπολης ὑπῆρξε ἡ παραίτησις τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ ἐπικεφαλῆς τῆς Στρατιᾶς τοῦ Ἐβρου Θεόδωρου Πάγκαλου στὶς 20 Ἰουνίου 1923. Στὶς 24 Ἰουνίου 1923 ὑπεγράφη ἡ ἑλληνοτουρκικὴ συμφωνία, καὶ στὶς 24 Ἰουλίου ἡ Συνθήκη τῆς Λωζάννης, ἀποτελούμενη ἀπὸ 143 ἄρθρα, μὲ προσαρτημένους πέντε εἰδικὲς συμβάσεις, ἕξι πρωτόκολλα, τέσσερις δηλώσεις, μία συμφωνία, μία τελικὴ πράξις καὶ ἀρκετὲς ἐπεξηγηματικὲς ἐπιστολές.

Ὅπως εἶναι φανερό, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίζουμε ποιά ἐξέλιξις θὰ ὑπῆρχε, ἂν ἡ σχεδιαζόμενη ἐπιχείρησις στὴν Ἀνατολικὴ Θράκη καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη εἶχε προχωρήσει – οὔτε βεβαίως εἶναι δυνατόν ἡ ἱστορία νὰ γράφεται μὲ «ἂν». Αὐτὸ ὅμως ποὺ εἶναι ἡλίχι φαινότατον, ἀπὸ τὴν ἀπλή καὶ μόνο ἔκθεσι τῶν γεγονότων, εἶναι ὅτι ἡ τουρκικὴ πλευρὰ, κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον, «τὰ χρειάστηκε». Ἐμφανικά, ὅλα κινδύνευαν νὰ τινάχθουν στὸν ἀέρα.

Βέβαια, γιὰ νὰ λῆμε ὅλη τὴν ἀλήθεια, οἱ συμμαχικὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις ποὺ ἔδρευαν στὴν Κωνσταντινούπολη πιθανώτατα δὲν θὰ ἐπέτρεπαν τὴν εἴσοδο ἑλληνικοῦ στρατοῦ στὴν Πόλη – καὶ ἀσφαλῶς, κανένας Ἕλληνας πολιτικὸς δὲν θὰ διακινδύνευε σύγκρουσι μὲ συμμαχικὲς δυνάμεις. Ὅστόσο, ἀπὸ τὴν ἄλλη, εἴτε ἡ βρετανικὴ πλευρὰ ἀπέκρυψε αὐτὴ τὴ «λεπτομέρεια» ἀπὸ τοὺς Τούρκους, εἴτε, ἀκόμη καὶ ξέχωρα ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, οἱ Τούρκοι φοβήθηκαν τὰ χειρότερα. Τὸ βέβαιο, σὲ κάθε περίπτωσι, εἶναι ὅτι ἡ τροπὴ τῶν πραγμάτων ἀποδεικνύει καὶ ἐν προκειμένῳ περὶτρανα τὴ σημασίαν τῆς ἀποτρεπτικῆς ἰσχύος, γιὰ νὰ κερδηθεῖ ὅχι ὁ πόλεμος, ἀλλὰ ἡ εἰρήνη.

* * *

Ὁ «Πόλεμος τῆς Ἀνεξαρτησίας»

Γιὰ νὰ τεθοῦν τὰ θεμέλια γιὰ μιὰ ἁρμονικὴ γειτνίασι Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, πρέπει κατὰ πρῶτον

οί δύο λαοί να καταλάβουν ό ένας τόν ἄλλο.

Αὐτὸ πού εἶναι πολὺ σημαντικό νὰ καταλάβουμε εἶναι ὅτι στὴ γείτονα χώρα οἱ ἄνθρωποι γεννιοῦνται καὶ μεγαλιώνουν, μαθαίνοντας νὰ βλέπουν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ τοὺς ἀπέναντι, τοὺς Ἕλληνας, πού νοοῦνται περίπου ὡς προαιώνιοι ἐχθροί. Καὶ δὲν εἶναι μόνον ὅτι οἱ Ἕλληνας νοοῦνται ὡς οἱ ἀγνώμονες ὑπήκοοι τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, οἱ ὅποιοι, ἐνῶ ἀπολαμβάναν ξεχωριστὰ προνόμια, δὲν δίστασαν νὰ σηκώσουν νὰ ὄπλη ἐνάντια στοὺς ἀγαθοὺς Ὀθωμανούς, νὰ

Στὴ γείτονα χώρα οἱ ἄνθρωποι γεννιοῦνται καὶ μεγαλιώνουν, μαθαίνοντας νὰ βλέπουν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ τοὺς ἀπέναντι, τοὺς Ἕλληνας, πού νοοῦνται περίπου ὡς προαιώνιοι ἐχθροί. Καὶ δὲν εἶναι μόνον ὅτι οἱ Ἕλληνας νοοῦνται ὡς οἱ ἀγνώμονες ὑπήκοοι τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, οἱ ὅποιοι, ἐνῶ ἀπολαμβάναν ξεχωριστὰ προνόμια, δὲν δίστασαν νὰ σηκώσουν νὰ ὄπλη ἐνάντια στοὺς ἀγαθοὺς Ὀθωμανούς, νὰ σπείρουν τὸν ὄλεθρο καὶ νὰ σταθοῦν ἡ ἀπαρχὴ τῆς κατάρρευσης τῆς κάποτε κραταιᾶς Αὐτοκρατορίας. Περισσότερο κι ἀπ’ αὐτό, οἱ Ἕλληνας νοοῦνται ὡς οἱ ἴταμοὶ εἰσβολεῖς, οἱ ὅποιοι βάλθηκαν νὰ σβήσουν τὴν Τουρκία ἀπὸ τὸν χάρτη – ἀλλὰ ὁ ἥρωας Κεμάλ τοὺς χάλασε τὰ σχέδια, συσπείρωσε γύρω του λαὸ καὶ στρατὸ καὶ τοὺς πέταξε στὴ θάλασσα, σώζοντας τὸ τουρκικὸ ἔθνος καὶ γιγνόμενος πατέρας τῆς νέας Τουρκίας. Εἴτε νεο-οθωμανιστὲς εἴτε κεμαλικοί, οἱ Τοῦρκοι βρίσκουν λόγους νὰ βλέπουν τοὺς Ἕλληνας ὡς τοὺς κατ’ ἐξοχὴν ἐχθρούς.

σπείρουν τὸν ὄλεθρο καὶ νὰ σταθοῦν ἡ ἀπαρχὴ τῆς κατάρρευσης τῆς κάποτε κραταιᾶς Αὐτοκρατορίας. Περισσότερο κι ἀπ’ αὐτό, οἱ Ἕλληνας νοοῦνται ὡς οἱ ἴταμοὶ εἰσβολεῖς, οἱ ὅποιοι βάλθηκαν νὰ σβήσουν τὴν Τουρκία ἀπὸ τὸν χάρτη – ἀλλὰ ὁ ἥρωας Κεμάλ τοὺς χάλασε τὰ σχέδια, συσπείρωσε γύρω του λαὸ καὶ στρατὸ καὶ τοὺς πέταξε στὴ θάλασσα, σώζοντας τὸ τουρκικὸ ἔθνος καὶ γιγνόμενος πατέρας τῆς νέας Τουρκίας. Εἴτε νεο-οθωμανιστὲς εἴτε κεμαλικοί, οἱ Τοῦρκοι βρίσκουν λόγους νὰ βλέπουν τοὺς Ἕλληνας ὡς τοὺς κατ’ ἐξοχὴν ἐχθρούς.

Εἶναι σημαντικό νὰ καταλάβουμε τὸν «ἐθνικὸ μῦθο» μέσα στὸν ὁποῖο μεγαλιώνουν οἱ Τοῦρκοι. Τὰ γεγονότα τοῦ 1919-1922 εἶναι γι’ αὐτοὺς ὁ «Πόλεμος τῆς Ἀνεξαρτησίας». Γιὰ τὴ μάχη στὸν Σαγγάριο ὁ Τοῦρκος συγγραφέας İsmail Habip

Sevük γράφει χαρακτηριστικά: «Ἡ ὑποχώρησις πού ἄρχισε στὴ Βιέννη στὶς 13 Σεπτεμβρίου 1683 σταμάτησε 238 χρόνια ἀργότερα»⁴. Ἄν θέλει κάποιος νὰ πάρει μιὰ ἰδέα γιὰ τὰ συναισθήματα πού ξυπνοῦν στοὺς Τοῦρκους αὐτὰ τὰ γεγονότα, θὰ ἄξιζε νὰ ἀναζητήσει καὶ νὰ ἀκούσει τὸ «Ἐμβατήριον τῆς Σμύρνης» (Izmir Marşı) καὶ τὸ «Ἐμβατήριον τοῦ Σαγγαρίου» (Sakarya Marşı), δύο πραγματικὰ πολὺ ὡραῖα τουρκικὰ ἐμβατήρια (σίγουρα τὰ ὡραιότερα, μαζί μὲ τὸ «Ἐμβατήριον τῆς Πλέβνας», τὸ “Plevne Marşı”), ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν λείπει καὶ κάποιος ἠυρισμὸς (θὰ βοηθοῦσε βέβαια πολὺ νὰ καταλάβαινε κάποιος τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ

4 Kate Fleet, Suraiya Faroqhi, Reşat Kasaba, *The Cambridge History of Turkey*, vol 4, Cambridge University Press, Cambridge 2008, σελ. 138.

μουσική ήξει πολλή). Ὁ ἔθνικὸς ὕμνος τῆς Τουρκίας εἶναι τὸ λεγόμενο «Ἐμβατήριο τῆς Ἀνεξαρτησίας» (İstiklâl Marşı), καὶ τόσο ἡ μουσικὴ ὅσο καὶ οἱ στίχοι του χρονολογοῦνται ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ «Πολέμου τῆς Ἀνεξαρτησίας», ἀπὸ τὴ Μικρασιατικὴ Ἐκστρατεία.

Γιὰ νὰ καταλάβει μάλιστα κανεὶς πόσο οἱ Τοῦρκοι μαθαίνουν νὰ βλέπουν ὡς ἀπειλή, πέρα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ἀκόμα καὶ αὐτὸ ποὺ ἡ Δύση προβάλλει ὡς πολιτισμὸ, ἀρκεῖ νὰ προσέξει κανεὶς τὴν ἀκόλουθη στροφὴ ἀπὸ τὸν ἔθνικὸ ὕμνο τῆς Τουρκίας:

*«Ἄν ἀπὸ τὴ Δύση μᾶς πηλακῶνει ἓνα ἀτσαλένιο
ἔωρακισμένο τείχος,
ἔχω ἓνα σύνορο σὰν τὸ γεμᾶτο πίστη σπῆθός
μου.*

*Ἔθνος, μὴ φοβᾶσαι! Πῶς μπορεῖ μιὰ τέτοια πίστη
νὰ πνιγεῖ*

*ἀπὸ τὸ τέρας μὲ τὸ ἓνα δόντι ποὺ ἀποκαλοῦν
“πολιτισμό”»⁵.*

* * *

Διεθνὴς νομιμότητα καὶ ἀναθεωρητισμός

Υπάρχει ὁμως καὶ κάτι ἄλλο ποὺ πρέπει νὰ καταλάβουμε:

Ἡ Ἑλλὰδα εὐλόγα ἐπιμένει στὸ διεθνὲς δίκαιο καὶ στὶς διεθνεῖς συνθήκες ὡς βάση γιὰ ὅποιαδήποτε συνεννόηση καὶ ὅποιοιδήποτε διάλογο μὲ τὴ γείτονα. Γιὰ παράδειγμα, σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ὀριοθέτηση τῶν Ἀποκλειστικῶν Οἰκονομικῶν Ζωνῶν (ΑΟΖ), παραπέμπει στὴ Σύμβαση τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν γιὰ τὸ Δίκαιο τῆς Θάλασσας (UNCLOS), οἱ προβλήψεις τῆς ὁποίας βέβαια εὐνοοῦν ἀπροκάλυπτα τὴ χώρα μας. Ἀλλὰ ὑπάρχει κάτι ποὺ δὲν πρέπει νὰ ἀγνοοῦμε: ὅτι ἡ σύγχρονη Τουρκία ἔχει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς οἰκοδομηθεῖ... ἀκριβῶς πάνω στὸν ἀναθεωρητισμὸ καὶ στὴν *περιφρόνηση* τῆς διεθνοῦς νομιμότητας.

⁵ Πρόκειται γιὰ τὴν τέταρτη στροφὴ:

*“Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
‘Medeniyet’ dediğin tek dişi kalmış canavar?”*

Τραγουδιούνται βέβαια μόνο τὰ δύο πρῶτα τετράστιχα, ἀλλὰ συνολικὰ ὁ ἔθνικὸς ὕμνος τῆς Τουρκίας ἔχει δέκα στροφές (ἄς μὴν τὸ μπερδεύουμε μὲ τὸν ἑλληνικὸ ἔθνικὸ ὕμνο, ποὺ ἔχει δύο στροφές καὶ μόνο, τὶς δύο πρῶτες στροφές τοῦ «Ὑμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν» τοῦ Σολωμοῦ).

Ἡ Ἑλλὰδα εὐλόγα ἐπιμένει στὸ διεθνὲς δίκαιο καὶ στὶς διεθνεῖς συνθήκες ὡς βάση γιὰ ὅποιαδήποτε συνεννόηση καὶ ὅποιοιδήποτε διάλογο μὲ τὴ γείτονα. Γιὰ παράδειγμα, σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ὀριοθέτηση τῶν Ἀποκλειστικῶν Οἰκονομικῶν Ζωνῶν (ΑΟΖ), παραπέμπει στὴ Σύμβαση τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν γιὰ τὸ Δίκαιο τῆς Θάλασσας (UNCLOS), οἱ προβλήψεις τῆς ὁποίας βέβαια εὐνοοῦν ἀπροκάλυπτα τὴ χώρα μας. Ἀλλὰ ὑπάρχει κάτι ποὺ δὲν πρέπει νὰ ἀγνοοῦμε: ὅτι ἡ σύγχρονη Τουρκία ἔχει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς οἰκοδομηθεῖ... ἀκριβῶς πάνω στὸν ἀναθεωρητισμὸ καὶ στὴν *περιφρόνηση* τῆς διεθνοῦς νομιμότητας.

Πραγματικά, ἀρκεῖ νὰ σκεφθεῖ κανεὶς ὅτι ὁ Κεμὰλ εἶχε δεδομένη τὴ διεθνή νομιμότητα, τὴν ὁποία ἀντιπροσώπευε στὰ χρόνια τῆς Μικρασιατικῆς Ἐκστρατείας ἡ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν, ἡ ὑπογεγραμμένη καὶ ἀπὸ τὴ σουλτανικὴ κυβέρνηση. Ἀλλὰ ἂν ὁ Κεμὰλ δοξάζεται στὴν Τουρκία, δοξάζεται, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἔγραψε στὰ παλιά του τὰ παπούτσια τὴ διεθνή νομιμότητα, δημιούργησε νέα δεδομένα «ἐπὶ τοῦ πεδίου», φέρνοντας τοὺς πάντες πρὸ τετελεσμένων γεγονότων, καὶ ἀπέδειξε τὴ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν κενὸ γράμμα, ποὺ ἔπρε-

πε έπειγόντως να αντικατασταθεῖ (καὶ πράγματι αντικαταστάθηκε ἀπὸ τὴ Συνθήκη τῆς Λωζάννης).

Αὐτὸ ποὺ ἔκανε τότε ὁ Κεμὰλ ἀποτελεῖ τὸ ἔθνικὸ πρότυπο γιὰ τὴ σημερινὴ Τουρκία. Μήπως αὐτὸ τὸ πρότυπο δὲν ἀκολούθησε καὶ δὲν ἀκολουθεῖ ἡ Τουρκία στὴν Κύπρο; Ἐγραψε καὶ γράφει στὰ παλιὰ της τὰ παπούτσια τὴ διεθνῆ νομιμότητα καὶ δημιούργησε νέα δεδομένα «ἐπὶ τοῦ πεδίου», ἐπιδιώκοντας νὰ φέρει τοὺς πάντες πρὸ

Ἡ ἀτυχία μας δὲν εἶναι ὅτι ζοῦμε δίπλα σὲ ἓνα «βάρβαρο λαό» κτλ., ὅπως ἀκοῦμε πολλοὺς νὰ λέμε – τέτοιες στερεοτυπικὲς θέσεις δὲν μποροῦν νὰ σταθοῦν σήμερα, καὶ ἀσφαλῶς ἀναγνωρίζουμε ὅτι ὑπάρχουν Τοῦρκοι εὐγενεῖς καὶ εὐαίσθητοι, ὅπως ὑπάρχουν καὶ Ἕλληνες... βάρβαροι. Ἄλλη εἶναι ἡ ἀτυχία μας. Ἡ ἀτυχία μας εἶναι ὅτι ζοῦμε δίπλα σὲ ἓνα λαὸ ποὺ οἱ ὅποιοι ἡγέτες του ἔχουν διδαχθεῖ ἀπὸ τὰ γεννοφάσκια τους ὅτι τὸ θεμέλιο πάνω στὸ ὁποῖο ἔχει κτισθεῖ τὸ κράτος τους καὶ ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἐξυμνεῖται ὁ ἔθνικός τους ἡγέτης εἶναι ἀκριβῶς ὁ ἀπροκάλυπτος ἀναθεωρητισμὸς καὶ ἡ ὠμὴ περιφρόνηση γιὰ τὴ διεθνῆ νομιμότητα, μὲ τὴ δημιουργία τετελεσμένων γεγονότων...

τετελεσμένων γεγονότων καὶ νὰ ἀποδείξει ἀκόμη καὶ τὶς καταδίκες τοῦ ΟΗΕ κενὸ γράμμα...

Ὅστόσο, πρέπει νὰ καταλάβουμε –καὶ νὰ δώσουμε νὰ καταλάβουν καὶ οἱ πάντες διεθνῶς– ὅτι, ἀπὸ τὴ στιγμή τοῦλάχιστον ποὺ οἱ μεγάλες αὐτοκρατορίες διαλύθηκαν σὲ ἔθνικὰ κράτη, ἓνας τέτοιος ἐξόφθαλμος ἀναθεωρητισμὸς καὶ μιὰ τέτοια ὠμὴ περιφρόνηση γιὰ τὴ διεθνῆ νομιμότητα δὲν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει νὰ γίνεται ἀποδεκτός. Γιατὶ διαφορετικά... ἀνοίγει ὁ ἀσκὸς τοῦ Αἰόλου...

Γιὰ νὰ τὸ καταλάβουμε αὐτό, εἶναι χρήσιμο νὰ πᾶμε στὸ 1938, στὴ χρονιά ποὺ θὰ ἔφευγε ἀπὸ τὴ ζωὴ ἀπὸ κίρρωση τοῦ ἥπατος ὀφειλόμενη στὸν ἀλκοολισμό του ὁ Κεμὰλ, ὁ «Κεμὰλ Ἀτατούρκ» πλῆρον (τὸ τιμητικὸ προσωνύμιό «Ἀτατούρκ», ποὺ σημαίνει «Πατέρας τῶν Τούρκων», ἀπονεμήθηκε στὸν Κεμὰλ ἀπὸ τὸ τουρκικὸ κοινοβούλιο τὸ 1934). Λίγους μῆνες λοιπὸν πρὶν φύγει ἀπὸ τὴ ζωὴ ὁ Κεμὰλ, συγκεκριμένα τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1938, στὴ ναζιστικὴ Γερμανία, ὁ Χίτλερ ὑποδέχθηκε θερμὰ μιὰ ἀντιπροσωπεῖα Τούρκων πολιτικῶν καὶ δημοσιογράφων ποὺ τὸν ἐπισκέφθηκε, γιὰ νὰ τοῦ εὐχθεῖ γιὰ τὰ γενέθλιά του, καὶ τοὺς εἶπε: «Ὁ Ἀτατούρκ ἦταν ἓνας δάσκαλος. Ὁ Μουσοσολίνι ἦταν ὁ πρῶτος καὶ ἐγὼ ὁ δεύτερος μαθητὴς του»⁶. Μαθητὴς του, ἄραγε, σὲ τί; Ἀσφαλῶς καὶ στὸν τρόπο ἀντιμετώπισης τῶν ἀνεπιθύμητων πηληθυσμιακῶν ὁμάδων... Ἄλλὰ καὶ γενικώτερα, μαθητὴς του στὸν ἀναθεωρητισμὸ καὶ στὴν περιφρόνηση τῆς διεθνούς νομιμότητας. Ὅπως ὁ Ἀτατούρκ ἔγραψε στὰ παλιὰ του τὰ παπούτσια τὴ διεθνῆ νομιμότητα, δημιούργησε νέα δεδομένα «ἐπὶ τοῦ πεδίου», φέρνοντας τοὺς πάντες πρὸ τετελεσμένων γεγονότων, καὶ ἀπέδειξε τὴ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν κενὸ γράμμα, ἔτσι ἔκανε καὶ ὁ Μουσοσολίνι, ἔτσι ἔκανε καὶ ὁ Χίτλερ μὲ τὴ Συνθήκη τῶν Βερσαλλιών καὶ μὲ κάθε ἔννοια διεθνούς δικαίου ἐν γένει. Καὶ γνωρίζουμε ποῖς εἶναι ὁ ἀσκὸς τοῦ Αἰόλου ποὺ ἀνοίξε τότε καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο...

Λοιπὸν, ἡ ἀτυχία μας δὲν εἶναι ὅτι ζοῦμε δίπλα σὲ ἓνα «βάρβαρο λαό» κτλ., ὅπως ἀκοῦμε πολλοὺς νὰ λέμε – τέτοιες στερεοτυπικὲς θέσεις δὲν μποροῦν νὰ σταθοῦν σήμερα, καὶ ἀσφαλῶς ἀναγνωρίζουμε ὅτι ὑπάρχουν Τοῦρκοι εὐγενεῖς καὶ εὐαίσθητοι, ὅπως ὑπάρχουν καὶ Ἕλληνες... βάρβαροι. Ἄλλη εἶναι ἡ ἀτυχία μας. Ἡ ἀτυχία μας εἶναι ὅτι ζοῦμε δίπλα σὲ ἓνα λαὸ ποὺ οἱ ὅποιοι ἡγέτες του ἔχουν διδαχθεῖ ἀπὸ τὰ γεννοφάσκια τους ὅτι τὸ θεμέλιο πάνω στὸ ὁποῖο ἔχει κτισθεῖ τὸ κράτος τους καὶ ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἐξυμνεῖται ὁ ἔθνικός τους ἡγέτης εἶναι ἀκριβῶς ὁ ἀπροκάλυπτος ἀναθεωρητισμὸς καὶ ἡ ὠμὴ περιφρόνηση γιὰ τὴ διεθνῆ νομιμότητα, μὲ τὴ δημιουργία τετελεσμένων γεγονότων...

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΤΣΕΝΤΟΣ

⁶ Falih Rifki Atay, *Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1981, σελ. 79.

Κάτι είδα... άκουσα... ή μούπαν

Τò τηλεφώνημα

“**Ω**ρα μεσημεριοῦ χτύπησε τὸ τηλέφωνο, συνθηματικά. Τί νά ‘θελε ἄραγε ἡ φίλη μου ἡ Βάσω; Σήκωσα τὸ ἀκουστικό καὶ τὴν ἄκουσα νὰ λέει:

– Τὸ ἀπόγευμα μὴν κανονίσεις τίποτα, γιατί θέλω νὰ τὰ ποῦμε.

– Ἐντάξει, τῆς ἀπάντησα.

Κι ἐκείνη μὲ ρώτησε:

– Στις πέντε καλὰ εἶναι;

Ἄφοῦ πῆρε τὴν ἔγκρισή μου, ἔκλεισε τὸ τηλέφωνο.

Στις πέντε ἀκριβῶς τὸ τηλέφωνο χτύπησε, τὸ σήκωσα καὶ τὴ ρώτησα ἂν εἶναι ὄλοι καλὰ.

– Καλὰ εἶμαστε, μοῦ ἀπάντησε, ἀλλὰ θέλω νὰ μοιραστῶ μαζί σου κάτι ἰδιαίτερο, ποῦ ἔζησα σήμερα, μὲ τὴ μικρούλα Βασούλα, τὴν ἔγγονή μου. Κάτσε ἀναπαυτικά, μοῦ εἶπε, καὶ ἄκουσε: Ἐκεῖ ποῦ καθόμασταν κοντὰ κοντὰ στὸν καναπὲ οἱ δύο μας, τὴν εἶδα ὅτι προσπαθοῦσε νὰ σηκωθεῖ ὄρθια. Παραξενεύτηκα, γιατί ἀκόμα δὲν περπατάει. Τὴ σήκωσα σιγὰ σιγὰ καὶ κρατώντας τὴν ἀπ’ τὰ χεράκια τῆς προσπάθησα νὰ τὴ στηρίξω στὰ μικρά τῆς ποδαράκια, κατεβάζοντάς τὴν στὸ πάτωμα. Δὲν μπορείς νὰ φαντασεῖς τὴν προσπάθεια ποῦ κατέβαλε νὰ σηκώσει τὸ ἄλλο τῆς ποδαράκι καὶ νὰ κάνει τὸ πρῶτό τῆς βῆμα, τὸ μωρό μου. Ἄφοῦ συνῆλθα ἀπὸ τὴν ἔκπληξη, τὴ βλέπω νὰ κάνει ἕνα ἀκόμα βῆμα. Τότε ἔπεσε πάνω μου, τὴν ἔσφιξα, τὴ φίλησα δακρυσμένη, κι ἐκείνη γέλασε γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς.

“Ὅλη αὐτὴ τὴν ὥρα ποῦ ἡ φίλη μου ἐξιστοροῦσε τὸν ἄθλο τῆς μικρούλας ἔγγονούλας τῆς, ἐγὼ σιωποῦσα. Ἡ φίλη μου μὲ παρεξήγησε, καὶ τότε ἐγὼ

τῆς εἶπα γελώντας ὅτι ἤμουν πολὺ συγκινημένη, καὶ γι’ αὐτὸ δὲν εἶπα κουβέντα. Ἡ φίλη μου χάρηκε καὶ εἶπε:

– Φαντάζεσαι, ἔκανε τὰ πρῶτά τῆς βηματάκια, καὶ ἤμουν ἡ πρῶτη ποῦ τὰ παρακολούθησα.

– Νά ‘σαι καλὰ, φίλη μου καλὴ, καὶ σοῦ εὐχομαι νὰ ‘σαι κοντὰ τῆς καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα καλὰ «βήματα», ὅπως ἤσουναι καὶ κοντὰ στὴν κόρη σου Μαρία, καὶ τὰ δάκρυά σου νὰ εἶναι πάντα ἀπὸ χαρά.

– Σ’ εὐχαριστῶ, μοῦ εἶπε ἡ φίλη μου Βάσω, ποῦ μαζί σου μοιράστηκα τὴν προσπάθεια τῆς ἔγγονῆς μου στὰ πρῶτά τῆς βήματα καὶ τὴν ἀνταμοιβὴ ποῦ μοῦ ἔδωσε ἡ κόρη μου, δίνοντάς τῆς τὸ ὄνομά μου.

Τὸ τηλέφωνο ἔκλεισε. Ἐμεινα μὲ τὸ ἀκουστικό στὸ χέρι καὶ σκεφτόμουνα... Ἄπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς μας χρειαζόμαστε κάποια βοήθεια... Κι

ἔνιωσα ἕνα ρῖγος νὰ διαπερνᾷ τὸ κορμὶ καὶ τὴν ψυχὴ μου. Πόσες φορὲς ἀλήθεια, στὶς δυσκολίες τῆς ζωῆς μας, ζητᾷμε τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ μας στὰ πάμπολλα καὶ ἄλυτα προβλήματά μας, καὶ δεχόμαστε μὲ πίστη καὶ ὑπομονὴ νὰ μᾶς δώσει τὴ λύση, θεωρώντας ὅτι εἶναι καὶ ἡ καλύτερη;

Βοήθησέ μας, Θεέ μου, στὴν ἀπιστία μας, γιὰ τὸ καλὸ μας.

Καλὸ καλοκαίρι,
φίλις μου ἀγαπημένες

Τὰ μικρὰ τῆς ζωῆς μας

Δὲν ἐπιτρέπεται...

Δὲν ἐπιτρέπεται... Καλύτερα, γιὰ νὰ ἀποφεύγονται οἱ ἀπόλυτες ἐκφράσεις, ὡς πῶς ὅτι *δὲν συνιστᾶται* νὰ γυρίζει κανεὶς πίσω. Νὰ κηλαίει γιὰ χαμένες εὐκαιρίες, γιὰ ξεφτισμένα ὄνειρα, γιὰ χαμένα –καμμιά φορὰ καὶ ἀδικοχαμένα– ἰδανικά. Μόνο τὸ παρόν! Καὶ κάποιιοι, ὄχι ἀγωνιώδεις στοχασμοὶ γιὰ τὸ μέλλον ὡς ἐνταχθοῦν, ἔστω, καὶ αὐτοὶ στὴ ζωὴ

ἂν εἶσαι, ὁ ἥλιος ἀνατέλλει, ὁ ἥλιος δύει, τὰ πουλιὰ κεληδοῦν, τὰ παιδιὰ χαμογελοῦν, τὰ ἀστέρια λάμπουν, κι ἓνα στοχαστικὸ φεγγάρι σκορπάει ἀπλόχερα ἀσήμια! "Ὅ,τι κι ἂν πέρασες, ρίξε το πίσω, μὴ σοῦ δηλητηριάζει τὴ σημερινὴ ζωὴ σου. Μιὰ φίλη μου ἔλεγε: «Ἔπεσα νὰ κοιμηθῶ, ἀλλὰ δὲν ἔκλεισα μάτι. Θυμήθηκα, βλέπεις, τὰ παλιά...».

Μὲ σύστημα, μὲ ἐπιμονή, ὡς διώχνουμε τὶς βασανιστικὲς ἀναμνήσεις, καθὼς δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ποὺ νὰ μὴν ἔζησε πικρὰ γεγονότα. Ἄς φέρνουμε στὴ σκέψη μας ὅτιδήποτε εὐχάριστο, ἢ κι ὡς ἀναζητήσουμε ἓνα θετικὸ συλληγοισμό, ὅπως ἂν εἶδαμε τὸ πρῶτ' ἓνα παιδάκι νὰ περνᾷ μὲ τὴ σάκα του γιὰ τὸ σχολεῖο. Ἡ προσπάθεια τοῦ παιδιοῦ, τῶν δασκάλων του, καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ὡς φέρουν τὸ καλὸ ἀποτέλεσμα, νὰ γίνῃ τὸ παιδάκι αὐτὸ ὄχι μόνο ἓνας μορφωμένος, ἀλλὰ καὶ ἓνας συνετὸς ἄνθρωπος. Κάποιος ἐργάτης δουλεύει στὴν ἀπέναντι οἰκοδομή. Ὁ μόχθος του σεβαστός. Τὸ πιθανότερο, μοχθῆ, γιὰ νὰ συντηρήσει τὴ φα-

Γιατί, φίλε μου, δὲν προτιμᾷς νὰ ζεῖς τὸ σήμερα, νὰ χαίρεσαι μὲ τὰ ἀπλᾶ ἀλλὰ πολὺτιμα καθημερινὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ; «*Αὕτη ἡμέρα ἦν ἐποίησεν ὁ Κύριος, ἀγαθλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ*» (Ψαλμ. ΡΙΖ' 24). Ὅπου κι ἂν μένεις, ὅσο φτωχὸς κι ἂν εἶσαι, ὁ ἥλιος ἀνατέλλει, ὁ ἥλιος δύει, τὰ πουλιὰ κεληδοῦν, τὰ παιδιὰ χαμογελοῦν, τὰ ἀστέρια λάμπουν, κι ἓνα στοχαστικὸ φεγγάρι σκορπάει ἀπλόχερα ἀσήμια!

μας. Αὐτὸ εἶναι ἀποδεκτό. Ἀλλὰ εἶναι μέγα λάθος νὰ κηλαίμει γιὰ τὸ «χυμένο γάλα», γιὰ πράγματα ποὺ πέρασαν ἀνεπιστρεπτί, καὶ μόνον ὥρες καὶ καλὴ διάθεση σπαταλοῦμε ὅταν τὰ ἀναπολοῦμε. Μερικοὶ μάλιστα ὑπερβάλλουν, εἰς βάρος τους βέβαια, καὶ ξαναθυμοῦνται συχνὰ ὅσα δύσκολα ἔζησαν.

Γιατί, φίλε μου, δὲν προτιμᾷς νὰ ζεῖς τὸ σήμερα, νὰ χαίρεσαι μὲ τὰ ἀπλᾶ ἀλλὰ πολὺτιμα καθημερινὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ; «*Αὕτη ἡμέρα ἦν ἐποίησεν ὁ Κύριος, ἀγαθλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ*» (Ψαλμ. ΡΙΖ' 24). Ὅπου κι ἂν μένεις, ὅσο φτωχὸς κι

μίλια του. Ἄς τὸν ἔχει ὁ Θεὸς γερό.

Μία μόνο ἐξαίρεση εἶναι χρήσιμη: ὅταν ξαναθυμόμαστε τὰ δύσκολα τοῦ παρελθόντος, γιὰ νὰ μὴν ἐπαναλάβουμε τὰ ἴδια λάθη. Μιὰ μικρὴ, σύνομη ἀναδρομή, γιὰ νὰ ἐπωφεληθοῦμε ἀπὸ τὴν πείρά μας καὶ νὰ ἀντιμετωπίσουμε ἐπιτυχέστερα περιστατικὰ ποὺ ἔρχονται καὶ ξανάρχονται, μιὰ ποὺ ἡ ζωὴ κύκλους κάνει...

Βιβλιοπαρουσίαση

Τὸ χαμόγελο.

Ἑλλη γέφυρα καὶ διεθνῆς γλῶσσα

ΜΕΡΟΠΗ Ν. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΝΙΚΟΣ Δ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΡΧΟΝΤΑΡΙΚΙ», ΑΘΗΝΑ 2023,

14Χ21,168 σελ.

Στὴν πολυγραφότατη καὶ κατὰ πάντα ἔγκυρη συγγραφέα ἐπιστημονικῶν καὶ πολλῶν ἀξιόλογων βιβλίων γιὰ τὸ εὐρύτερο ἀναγνωστικὸ κοινὸ κ. Μερόπη Ν. Σπυροπούλου, Ὁμότιμη Καθηγήτρια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, καὶ στὸν ἐπιμελητὴ σύζυγό της κ. Νικόλαο Δ. Σπυρόπουλο, ἐπίσης Ὁμότιμο Καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὀφείλομε τὸ νέο περισπούδαστο καὶ ἐπικαιρὸ γιὰ τοὺς καιροὺς μας βιβλίό της, μὲ τὸν ἐγκυρικὸ τίτλο: *Τὸ χαμόγελο. Ἑλλη γέφυρα καὶ διεθνῆς γλῶσσα.*

Τὸ βιβλίό διακοσμεῖται ἀπὸ μεγάλο ἀριθμὸ ἔγχρωμων φωτογραφιῶν διαφόρων προσώπων μὲ ἔκδηλο τὸ χαμόγελό τους καὶ μὲ τὴν ποικιλία τῶν ἐκφράσεων ποὺ ἀποτυπώνουν. Στὶς φωτογραφίες παρουσιάζονται πρόσωπα μὲ χαμόγελο ἀπὸ τὴν

ἀρχαϊκὴ ἐποχὴ, ἀπὸ τὴν τέχνη τῆς ζωγραφικῆς, ἀπὸ φυσικὰ πρόσωπα καὶ ἀπὸ τὸ ἅγιο πρόσωπο τῆς Παναγίας, σὲ δύο διαφορετικὲς εἰκόνας της. Ὅλες οἱ φωτογραφίες, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀποτελοῦν ἓνα θαυμάσιο διάκοσμο τοῦ βιβλίου, χρησιμοποιοῦνται κυρίως γιὰ τὴν ὑπογράμμιση τῶν διαφόρων τύπων χαμόγελου, ποὺ ἀναπτύσσει ἡ συγγραφέας στὸ ὅλο κείμενο τῆς ἐργασίας της.

Στὸν Πρόλογό της, ἡ συγγραφέας μᾶς ἐνημερώνει ὅτι τὸ βιβλίό εἶναι μιὰ προσπάθεια «*νὰ συγκεντρώσει, νὰ σταχυολογήσει, νὰ ὀργανώσει, νὰ ἀκουμπήσει στὸ χαρτί, ὀρισμένες σκέψεις ποὺ προέκυψαν, ὅπως καὶ κάποιες ἀντίστοιχες, ἐπιστημονικὲς καὶ μὴ, σχετικὲς γνώσεις, γιὰ νὰ ἀποτελέσουν τὰ συγκεντρωτικὰ περιεχόμενα τῶν κεφαλαίων ποὺ ἀπαρτίζουν αὐτὸ τὸ μικρὸ βιβλίο.*» Καὶ θυμᾶται κάτι σχετικὸ ἀπὸ τὴ φιλόλογο καθηγήτριά της στὸ γυμνάσιο: «*Μπορεῖ τὸ χαμόγελο νὰ καταλήγει στὰ χεῖρῃ, ὅμως νὰ ξέρετε καὶ νὰ θυμᾶστε ὅτι, πάντα, ξεκινᾷ ἀπὸ κάποιο βαθιὰ μέσα μας.*»

Στὴν Εἰσαγωγή της, κάνει μιὰ ἀναδρομὴ σὲ μιὰ περίοδο κρίσεως, μὲ ἀναφορὲς σὲ συγγραφεῖς καὶ ποιητές, ὅπως τὸν Ἱ. Μ. Παναγιωτόπουλο («*Οἱ ἄνθρωποι μὲ τὰ μαραμμένα χαμόγελα*») καὶ τὸν Κώστα Καρυωτάκη («*... Πηγαίνουν μὲ χαμόγελο πικρό.*»). Ὅμως στρέφει τὴν προσοχή της στὸ «*εὐλογημένο χαμόγελο τῆς ἐλπίδας, τῆς αἰσιοδοξίας καὶ τῆς χαρᾶς.*» Διότι τὸ χαμόγελο προκύπτει, συνήθως, «*ἀπὸ τὴν ἡρεμία καὶ τὴν καλὴ μας διάθεση, ἢ ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴν εὐτυχία ποὺ νιώθουμε μέσα μας,*» ὡς ὑπόβαθρο τῆς ἀνθρώπινης καθυσύννης. Συγχρόνως, ἐπισημαίνει τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους «*τὸ εὐχάριστο καὶ εὐγενικὸ χαμόγελο γίνεται ὄλο καὶ πιὸ σπάνιο.*» Ἀναφέρει αὐτὸ ποὺ ἔλεγε πάντα στοὺς φοιτητές της τῆς Ὀδοντιατρικῆς Σχολῆς, ὅτι «*μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ συνεισφορὰ στὴν ὑγεία, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ὑπηρετοῦμε καὶ βελτιώνουμε ἓνα ἀπὸ τὰ δῶρα τοῦ Δημιουργοῦ στὸν ἄνθρωπο, δηλαδὴ τὸ χαμόγελο, ἀφοῦ μόνο ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ χαμογελάει.*» Στὴ συνέχεια, κάνει διάκριση μεταξὺ χαμόγελου καὶ γέλιου, μὲ πρώτη δὴλωση ὅτι «*τὸ χαμόγελο εἶναι ἡ ζωγραφιὰ τοῦ προσώπου, ὅχι τὸ γέλιο.*»

Ἀκολουθοῦν τὰ ἐννέα κεφάλαια μὲ τὰ ὁποῖα ὀλοκληρῶνεται τὸ θαυμάσιο περιεχόμενο αὐτοῦ τοῦ βιβλίου. Ὅλα ἀποτελοῦν ἓνα πλήρη λόγο, διανθισμένο μὲ πλοῦσιο ὕλικὸ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη, τὴ λογοτεχνία καὶ τὴν ἀνθρώπινη σοφία.

Στο κεφάλαιο «Μορφολογία του χαμόγελου» αναφέρεται ή συγγραφέας στην επί 45 χρόνια εργασία της, ένα μέρος της οποίας ήταν «να *όμορφαίνω χαμόγελα*», και παραθέτει πέντε *μορφολογικά χαρακτηριστικά που συμβάλλουν στην καλή εικόνα του χαμόγελου*».

Στο κεφάλαιο «Τὸ Ἀρχαϊκὸ Μειδιάμα», ἀπὸ τῆς παρατηρήσεως τῆς στὸ πρόσωπο διαφόρων ἀρχαίων, κλασικῶν καὶ μὴ, ἀγαλημάτων, διακρίνει ἀρχικὰ ὅτι «τὰ κύρια καὶ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ τοῦ ἐμβληματικοῦ μειδιάματος εἶναι τὸ μέτρο καὶ ἡ ἰσορροπία», καὶ ὅτι «πηγάζει μιὰ ἔκφραση κάποιος ἐσωτερικῆς συγκρατημένης χαρᾶς».

Στὸ κεφάλαιο «Χαρακτηρισμοὶ γιὰ τὸ χαμόγελο», μὲ βάση μιὰ ἐπισήμανσή της, ὅτι «ἕνα χαμόγελο μπορεῖ νὰ ἐκφράζει ἀπὸ ἀγωνία, ἀνησυχία καὶ φόβο, μέχρι χαρὰ, εὐχαρίστηση, ἐμπιστοσύνη, ἱκανοποίηση, ἐνθουσιασμό, ἀκόμη καὶ ἀγάπη», ὀργάνωσε μὲ τοὺς φοιτητὲς τῆς μιὰ συγκομιδὴ ἐπιθέτων γιὰ τὸ χαμόγελο. Συγκεντρώθηκαν περισσότεροι ἀπὸ 200 μονολεκτικούς χαρακτηρισμούς, καὶ κάποιοι περιφραστικοί. Ὅλοι οἱ χαρακτηρισμοὶ ταξινομήθηκαν σὲ τρεῖς ὁμάδες: α) *Εὐπρόσδεκτο καὶ μὲ θετικὴ, γενικῶς, αὔρα* (π.χ., ἀγαπησιάρικο, ἀγγελικὸ, ἀγνό...), β) *Δυσερμίνευτο ἢ ἀμφίσημο, ἔως καὶ δυσάρεστο* (π.χ., ἄδηλο, ἀδιάφορο, αἰνιγματικὸ...), γ) *Ἐνοχλητικὸ, δόλιο, ἔως καὶ ἐχθρικὸ*. Διαπιστώνεται ὅτι «τὸ χαμόγελο ἀποτελεῖ μιὰ ἀδι-αμφισβήτητη διεθνῆ γλῶσσα», καὶ ὅτι «γιὰ νὰ εἶναι ἕνα χαμόγελο πραγματικὰ ὠραῖο καὶ εὐπρόσδεκτο ἀπὸ τὸν ἀποδέκτη του, πρέπει, κυρίως, νὰ πηγάζει ἀπὸ ἕνα αὐθεντικὸ ἐσωτερικὸ χαμόγελο».

Στὸ κεφάλαιο «Τὸ χαμόγελο στὴ λογοτεχνία» παραθέτει μιὰ μεγάλη σειρὰ λογοτεχνικῶν κειμένων, ἔγκριτων συγγραφέων, πού ἀναφέρονται στὸ χαμόγελο. Μεταξὺ αὐτῶν οἱ Κώστας Τσιρόπουλος, Ἀντώνης Σαμαράκης, Ἄγγελος Σικελιανός, Γιάννης

Ρίτσος, Σπύρος Μελλᾶς, Ἀνδρέας Καρκαβίτσας, Κικὴ Δημουλᾶ, Κωστὴς Παλαμᾶς καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Καὶ τὸ ἐξαιρετὸ ποίημα τῆς Μάρθας Ἰστίκογλου, μαθήτριας τῆς Γ΄ Γυμνασίου τοῦ Ἀρσακείου Θεσσαλονίκης, «Μ' ἕνα χαμόγελο».

Στὸ κεφάλαιο «Τὸ χαμόγελο σὲ τίτλους βιβλίων, μουσικῶν, θεατρικῶν καὶ κινηματογραφικῶν ἔργων», καὶ πάλι μιὰ συλλογὴ εἰκόνων γιὰ τὸ χαμόγελο.

Στὸ κεφάλαιο «Τὸ χαμόγελο τῆς Παναγίας», ἀν καὶ σπάνιο, κατάφερε νὰ ἐντοπίσει δύο εἰκόνες τῆς Παναγίας μὲ τὸν Χριστό, οἱ ὁποῖες τῆς ἐπέτρεψαν νὰ κάνει σοφὲς σκέψεις γιὰ τὸ χαμόγελο καὶ τῶν δύο: «*Πιστεύω πὼς ἔχει καὶ ἕνα μύχιο χαμόγελο αἰσιοδοξίας καὶ παρηγοριᾶς, πού τὸ μεταδίδει στοὺς πιστοὺς, ὅταν Τὴν προσκυνοῦν, ζητώντας τὴ βοήθεια καὶ τὴν προστασία Της*».

Τὸ κεφάλαιο «Σοφὰ λόγια γιὰ τὸ χαμόγελο» εἶναι μιὰ θαυμάσια συλλογὴ ἀπὸ προτάσεις γιὰ τὴν ἀξία τοῦ χαμόγελου πού βρίσκονται σὲ κείμενα ὀνομαστῶν συγγραφέων, ἀλλὰ καὶ στὸ στόμα ἄγνωστων σοφῶν ἀνθρώπων, ὅπως: «*Ὁ πολιτισμὸς ἄρχισε, ὅταν, στὸ πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου, σχηματίστηκε τὸ πρῶτο χαμόγελο*».

Καὶ στὸ τελευταῖο κεφάλαιο, «Τελικὸς λόγος», ἡ συγγραφέας κάνει μιὰ συνολικὴ ἀποτίμηση τοῦ περιεχομένου τοῦ βιβλίου, διατυπώνοντας τέσσερα βασικὰ συμπεράσματα καὶ καταθέτοντας τέλος μιὰ προτροπὴ ἀπὸ καρδιᾶς, πού λέει: «*Φροντίστε τὸ χαμόγελό σας, εἶναι μοναδικό*».

Οἱ ἀναγνώστες πού θὰ διαβάσουν τὸ βιβλίο αὐτὸ θὰ ἐκτιμήσουν πολλὴ τὸν συνολικὸ λόγὸ καὶ τὴν τελευταία συμβουλὴ τῆς βαθυστόχαστης συγγραφέως κ. Μερόνης Σπυροπούλου.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΚΑΒΟΥΛΗΣ

Κυριακή (Κική) Ἀλεβίζου-Σκαλτσῆ

Ἡ ἐκδημία τῆς Κυριακῆς Ἀλεβίζου-Σκαλτσῆ, τῆς δικῆς μας Κικῆς, τὴν 1^η Μαΐου 2023, μᾶς στέρνεσε μιὰ ἐκλεκτὴ φίλη, ἕναν σπάνιο πνευματικὸ ἄνθρωπο καὶ μιὰ ἀφοσιωμένη συνεργάτιδα τῆς χριστιανικῆς πρόνοιας.

Ἡ Κυριακή Ἀλεβίζου-Σκαλτσῆ γεννήθηκε στὴ Δάφνη Ἀττικῆς τὸ 1946, ὅπου καὶ τελείωσε τὸ ἐξατάξιο Γυμνάσιο (Πρακτικὸ Τμῆμα). Εἰσήχθη στὸ τμῆμα Ἡλεκτρολόγων-Μηχανολόγων τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου, καὶ μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν της ἐργάστηκε στὸν ΟΤΕ. Μὲ τὸν σύζυγο καὶ συνοδοιπόρο τῆς ζωῆς της Στράτο γνωρίστηκαν στὸν ΟΤΕ, ὅπου συνυπηρετοῦσαν ὡς Μηχανικοί, παντρεύτηκαν τὸ 1975 καὶ ἔζησαν μαζὶ 48 ὀλόκληρα χρόνια, δημιουργώντας μιὰ ὁμορφὴ οἰκογένεια καὶ ἀποκτώντας μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ δύο κόρες, τὴ Σταυρούλλα, σήμερα Γεωπόνο Τροφίμων, καὶ τὴν Εἰρήνη, δασκάλα παιδιῶν μὲ εἰδικὲς ἀνάγκες, ποὺ τοὺς χάρισαν πέντε ἐγγόνια.

Ἡ Κική ἦταν φίλη πολλῶν ἀπὸ μᾶς ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Γυμνασίου, συνομαδόπουλο ἀπὸ τὶς Χριστιανικὲς Μαθητικὲς Ὅμαδες καὶ ἀργότερα συνεργάτρια στοὺς Κύκλους Μπτέρων τοῦ Συλλόγου Ὁρθοδόξου Ἐσωτερικῆς Ἱεραποστολῆς «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος». Ξεκίνησε ἡ ἴδια τὸν Κύκλο Μπτέρων τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Βουλιαγμένους, τὸν ὁποῖο ἀγάπησε καὶ στὸν ὁποῖο ἔδωσε τὸν χρόνο καὶ τὴν ἀγάπη της γιὰ πολλὰ χρόνια, σταμάτησε δὲ μόνο ὅταν ἄρχισαν τὰ προβλήματα τῆς υγείας της.

Ἦταν ἄνθρωπος τοῦ αὐστηροῦ ἐλέγχου καὶ τῆς δράσης. Εἶχε βαθιὰ καὶ εἰλικρινῆ πίστη στὸν Θεό, καὶ μάλιστα κάθε χαιρετισμὸς της «Χρόνια πολλὰ» τὸν συμπλήρωνε μὲ τὴ φράση: «καὶ καλὴν Ἀπολογία». Ἀὐτὸ ποὺ τὴ διέκρινε ιδιαίτερα ἦταν ἡ διάθεσή της νὰ προσφέρει καὶ νὰ διακονεῖ τὸν συνάνθρωπο, κάτι ποὺ δὲν σταμάτησε νὰ κάνει οὔτε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀσθενείας της. Δὲν ὑπῆρχε περίπτωση νὰ τῆς πείθῃ ὅτι ἔχει κάποιο μικρὸ ἢ μεγαλύτερο χρηματικὸ ποσὸ νὰ τῆς δώσεις καὶ νὰ μὴν ἤξερε πῶς νὰ τὸ διαθέσει. Ἄνθρωπος πρακτικὸς καὶ ὀργανωτικὸς, διεκπεραιῶνε τὶς προσφορὲς της ἀθόρυβα καὶ ἀποτελεσματικά, καὶ μ' ἕνα χαμόγελο ἱκανοποίησης μᾶς ἔλεγε: «Τελείωσε κι αὐτὸ, τὰ καταφέραμε κι αὐτὴ τὴ φορά». Κάποια ἀπὸ τὶς φίλες τὴ χαρακτήρισε «σύγχρονη Ταβιθά», καὶ κάποια ἄλλη τὴν ὀνόμασε «κινούμενη Πρόνοια».

Παράλληλα μὲ ὅλα τὰ διακονήματά της, ἐργαζόταν στὴν ἐνορία της καὶ ἐπὶ σειρά ἐτῶν εἶχε ἀναλάβει τὸν

Τομέα Αἰμοδοσίας.

Ἐπίσης, παρακολούθησε τὶς ὁμιλίες τοῦ μακαριστοῦ π. Ἀντωνίου Ἀλεβιζόπουλου, στὸ πλαίσιο τοῦ Ἀντιαιρετικοῦ Ἀγῶνα, καὶ ὅταν συναντιόμασταν, μᾶς ἐνημέρωνε, ἐλκύνοντας ἔτσι κι ἐμᾶς σὲ ἕνα ἄγνωστο πεδίο, ποὺ μὲ τὸν καιρὸ ἀντιληφθήκαμε πόσο σημαντικὸ ἦταν γιὰ τὴν πίστη μας, ποὺ «βάλλεται» ἀπὸ τὶς πολλῆς σύγχρονες αἱρέσεις.

Ἀκόμη, ἦταν μέλος καὶ συνεργάτις τῆς Πανελληνίας Ἐνώσεως Γονέων (ΠΕΓ), ἀπὸ τὴν ἴδρυσή της ἀπὸ τὸν μακαριστὸ π. Ἀντώνιο Ἀλεβιζόπουλο, σήμερα ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου π. Κυριακοῦ Τσουροῦ, συνεργάτη τοῦ π. Ἀντωνίου καὶ διαδόχου του, Γραμματέα σήμερα τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν Αἱρέσεων, ποὺ ἐργάζεται κατὰ τῶν αἱρέσεων καὶ τῶν παραθρησκείων.

Ὅταν ξεκίνησαν τὰ προβλήματα τῆς υγείας της, μᾶς ἔλεγε μὲ τὸ γνωστὸ της χιούμορ: «Τώρα πρέπει νὰ προετοιμασθῶ γιὰ ἄλλες Πανελλήνιες».

Τὰ τελευταῖα διόμισα χρόνια, ὅσο διήρκεσαν τὰ θέματα τῆς υγείας της, συνδεθήκαμε πιὸ πολὺ, λόγῳ τοῦ ἀντίστοιχου προβλήματος υγείας τῆς ἀδελφῆς μου Εἰρήνης. Δὲν ξεχνῶ –καὶ τὸ καταθέτω ἐδῶ– αὐτὸ ποὺ μοῦ εἶπε: «Αἰκατερίνη, θὰ παρακαλέσω τὸν Θεὸ νὰ δώσει χρόνια στὴν ἀδελφή σου, γιὰ νὰ χαρεῖ τὰ παιδιά της, νὰ γνωρίσει κι ἐγγόνια. Ἐγὼ τὰ ἔχω χαρεῖ ὅλα αὐτὰ, ἄς μὲ πάρει ὁ Θεός». Ὁ Θεὸς οἰκονόμησε νὰ προηγηθεῖ ἡ Εἰρήνη, ἡ στάση της ὁμῶς δείχνει μεγαλεῖο ψυχῆς καὶ γνήσια Χριστιανικὴ Ἀγάπη.

Πρὸς τὸ τέλος τῆς σοβαρῆς της ἀσθενείας, ἔλεγε: «Ἦλθεν ὁ καιρὸς, ὥστε αὐτὰ ποὺ λέγαμε καὶ συμβουλευάμε γιὰ τοὺς ἄλλους νὰ τὰ κάνουμε πράξεις γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας».

Αὐτὴ ἦταν ἡ Κική, ποὺ μέσα στὴν Ἀναστάσιμη Περίοδο ὄδευσε πρὸς τὴν Ἄνω Ἱερουσαλήμ μὲ χέρια γεμάτα καὶ βλέμμα καθαρὸ. Σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς πάλης της μὲ τὴν ἀσθένεια ἦταν καρτερικὴ καὶ δὲν σταμάτησε νὰ διακονεῖ τὸν συνάνθρωπο μὲ κάθε τρόπο. Συμπαράστατες της ὁ καλὸς της σύζυγος Στράτος, ποὺ στάθηκε δίπλα της ἄγρυπνος φρουρός, καὶ οἱ δύο κόρες της Σταυρούλλα καὶ Εἰρήνη μὲ τοὺς συζύγους τους.

Χριστὸς ἀνέστη, ἀγαπημένη μας φίλη, καὶ σὲ παρακαλοῦμε νὰ πρεσβεύεις γιὰ ὅλους ἐμᾶς, ἀπὸ κεῖ ψηλὰ ποὺ βρίσκεσαι!

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΑΠΑΛΙΒΕΡΙΟΥ
ἀπὸ τοὺς Κύκλους Μπτέρων
τοῦ Συλλόγου Ὁρθοδόξου
Ἐσωτερικῆς Ἱεραποστολῆς
«Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος»

Εἰς Ἀννημόσνον

Ἑλένη Ραβάνη-Χρυσάφη

Ἡ Ἑλένη Ραβάνη-Χρυσάφη, συνταξιούχος Φαρμακοποιός, ἐνεργὸ μέλος ἐπὶ δεκαετίες τοῦ Χριστιανικοῦ Ἔργου, ἔφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ πλήρης ἡμερῶν, σὲ ἡλικία 96 ἐτῶν, στὶς 3 Μαρτίου 2023.

Ἡ Ἑλένη Ραβάνη-Χρυσάφη ὑπῆρξε μιὰ πολὺ δραστήρια φαρμακοποιὸς καὶ

συνεργάτις, μὲ πλούσια κοινωνικὴ δράση ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν Συνεργαζομένων Χριστιανικῶν Σωματείων τοῦ Συλλόγου Ὁρθοδόξου Ἑσωτερικῆς Ἱεραποστολῆς «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, τόσο στὸν ἐπαγγελματικὸ τῆς τομέα, ὅσο καὶ σὲ ἄλλους τομεῖς. Ἐπὶ δεκαετίες εἶχε ἐνεργὸ συμμετοχὴ σὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις καὶ δράσεις τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων, ἐνῶ κατὰ τὰ παλαιότερα χρόνια ὑπῆρξε ὑπεύθυνη γιὰ τὴν ὑγειονομικὴ ἐπιτήρηση τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στὴ κτήριο τοῦ Καρύτση 14.

Ἀπὸ πολὺ νέα, στὰ χρόνια τοῦ πολέμου τοῦ '40 καὶ τῆς Κατοχῆς, ἐντάχθηκε ἐνεργὰ στὴν κοινωνικὴ καὶ χριστιανικὴ δράση. Ἐνδεικτικὴ εἶναι ἡ συμμετοχὴ τῆς στὴ «Φανέλα τοῦ Στρατιώτη», στὸ πόστο ὅπου ζύγιζαν τὰ τόπια τῶν ὑφασμάτων, καὶ ὅπου ἀλλοῦ ζητήθηκε ἡ βοήθειά τῆς. Ὄταν τὸ κεντρικὸ Φαρμακεῖο τοῦ πατέρα τῆς (τότε στὴν πλατεία Καραϊσκάκη, ἀργότερα στὴν Ὀμόνοια) ἀνατινάχθηκε κατὰ τὰ Δεκεμβριανά, ἡ οἰκογένεια προσέφερε τὰ φάρμακα καὶ τὸ λοιπὸ ὑγειονομικὸ ὑλικό, ποὺ συγκεντρώθηκαν καὶ διανεμήθηκαν ἀπὸ τὴν ἴδια καὶ ἄλλα μέλη τῆς Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως καὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων κυριολεκτικὰ ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα, σὲ ἀνθρώπους ποὺ τὰ χρειάζονταν.

Ἡ Ἑλένη Ραβάνη-Χρυσάφη μεγάλωσε σὲ μιὰ ἐκλεκτὴ οἰκογένεια, ἡ ὁποία προσέφερε πολὺ καὶ πολλὰ στὴν κοινωνία, ἀλλὰ καὶ στὸ Χριστιανικὸ Ἔργο, ἀπ' ὅταν αὐτὸ ἦταν ἀκόμα ἐνιαῖο, ἀλλὰ καὶ μέχρι σήμερα, στὸ ἔργο τῆς Ἀδελφότητας Θεολόγων «ΖΩΗ» καὶ στὸν Σύλλογο Ὁρθοδόξου Ἑσωτερικῆς Ἱεραποστολῆς «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος».

Αἰωνία τῆς ἡ μνήμη!

E.T.

Ἡ ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς μπορεῖ νὰ γίνει μὲ τοὺς ἑξῆς τρόπους:

Γιὰ συνδρομὴ Ἑσωτερικοῦ

α) Μὲ κατάθεση στὴν τράπεζα Eurobank, στὸν λογαριασμὸ ποὺ διατηρεῖ ἡ Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίων ὑπ' ἀριθμ.: 0026-0201-94-0100366081 (IBAN: GR1102602010000940100366081).

Νὰ ζητᾶτε νὰ σημειώνεται ρητῶς τὸ ὀνοματεπώνυμό σας (καὶ μόνον) στὴν Αἰτιολογία.

β) Στὰ ΕΛΤΑ μὲ ταχυδρομικὴ ἐπιταγὴ στὴ διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ (Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα). Προβλέπεται ἐπιβάρυνση μὲ ταχυδρομικὰ τέλη.

γ) Στὰ ΕΛΤΑ μὲ ἔντυπο ταχυπληρωμῆς ποὺ συναποστέλλεται μὲ τὸ τελευταῖο τεύχος κάθε χρονιάς γιὰ ὅσους ἔχουν ὀφειλῆ. Σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωση δὲν προβλέπεται ἐπιβάρυνση μὲ ταχυδρομικὰ τέλη.

δ) Στὰ Βιβλιοπωλεῖα «ΖΩΗ» καὶ συνεργαζόμενα βιβλιοπωλεῖα.

ε) Σὲ κατὰ τόπους συνεργάτες καὶ ἀντιπροσώπους, οἱ ὁποῖοι καὶ θὰ κόβουν σχετικὲς ἀποδείξεις.

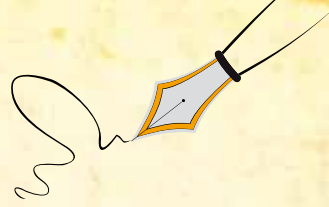
Γιὰ συνδρομὴ Ἐξωτερικοῦ

Παρακαλοῦμε μὴν ἀποστέλλετε ἐπιταγές, γιὰτὶ ἀδυνατοῦμε νὰ τὶς εἰσπράξουμε. Ἡ συνδρομὴ μπορεῖ νὰ καταθεθεῖ μὲ τραπεζικὸ ἔμβασμα. Τὰ στοιχεῖα ποὺ θὰ χρειαστεῖτε εἶναι:

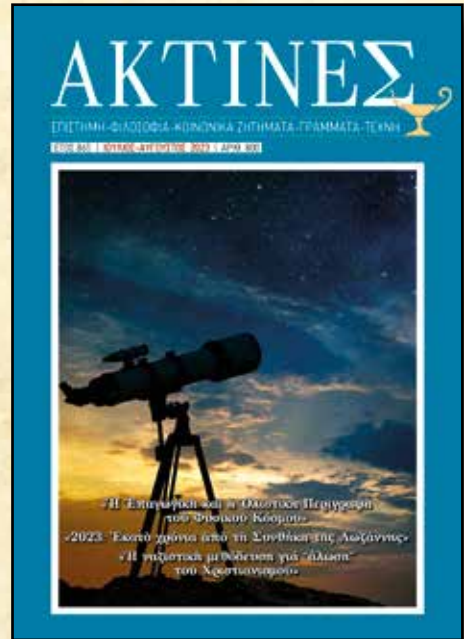
– IBAN: GR1102602010000940100366081

– BIC/Swift Code: ERBKGRAA

ΠΡΟΣΟΧΗ! Ὄταν κατατίθεται ἓνα ποσὸ στὸν τραπεζικὸ λογαριασμὸ, χωρὶς νὰ ἀναγράφεται στὴν Αἰτιολογία τὸ ὀνοματεπώνυμο τοῦ συνδρομητῆ / τῆς συνδρομητριάς (ἀκόμη καὶ ἀν ἀναγράφεται: «Κόσμος τῆς Ἑλληνίδος συνδρομῆ 2023» ἢ ὅ,τι ἄλλο), δὲν εἴμαστε σὲ θέση νὰ γνωρίζουμε ποῖα συνδρομὴ ἀφορᾷ τὸ συγκεκριμένο ποσό! Ἄν τυχὸν ἔχετε κάνει κατάθεση, ἀλλὰ ἔχετε ἀμελήσει νὰ καταγράψετε τὰ στοιχεῖά σας στὴν Αἰτιολογία, παρακαλοῦμε ἐπικοινωνήστε μὲ τὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ (κατὰ προτίμηση μὲ μήνυμα ἠλεκτρονικοῦ ταχυδρομείου), γιὰ νὰ μᾶς ἐνημερώσετε καὶ νὰ μπορέσουμε νὰ πιστώσουμε σωστὰ τὸ ποσό.

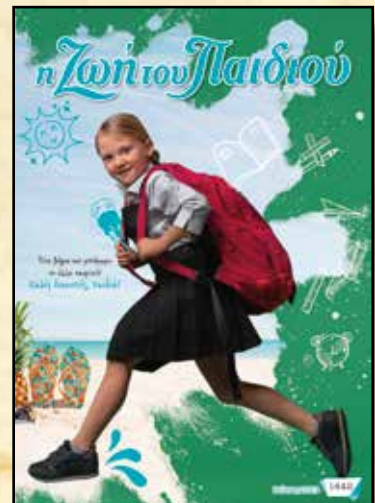
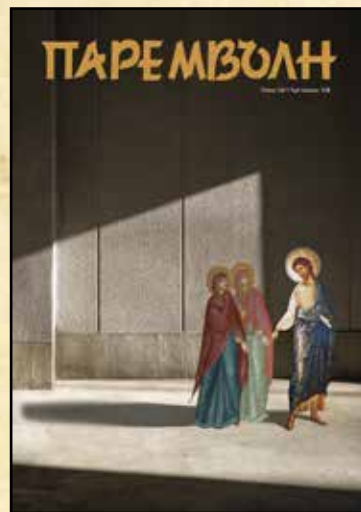

Ή αξίζει νά διαβάσετε

Τό μηνιαίο Ὁρθόδοξο Χριστιανικό Περιοδικό μέ τήν ἱστορία τῶν 100 χρόνων του κοντά στόν ἑλληνικό λαό.

Τό περιοδικό γιά τήν Ἐπιστήμη, τὰ Γράμματα καί τήν Τέχνη, μέ τό ἔνδοξο παρελθόν καί τό δυναμικό “παρών” στίς μάχες του κατά τοῦ ὕλισμου καί τῆς ἀπιστίας.

“Ένα περιοδικό – πολύτιμος συμπαραστάτης γιά ἐκπαιδευτικούς καί γονεῖς.

Νεανικό περιοδικό τῆς “Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως” – μέ τόν ἐνθουσιασμό τῆς νεότητάς καί τή σφραγίδα τῆς πίστεως καί τῆς παιδείας.

Τό μηνιαίο παιδικό περιοδικό πού κυκλοφορεῖ ἀπό τό 1946 – ἕνας πολύτιμος πνευματικός φίλος γιά τὰ Ἑλληνόπουλα.

ΠΑΗΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο
ΚΕΜΠ.ΑΘ
Αριθμός Άδειας
1754

«Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ»
ΚΑΡΥΤΣΗ 14, Τ.Τ. 10561
ΑΘΗΝΑ

Άξίζει νά διαβάσετε

Τό Όδοιπορικό τῆς Πρόνοιας

Συνεργαζόμενα Χριστιανικά Σωματεία «Ο Άπόστολος Παῦλος»

Έκδόσεις «Δαμασκός»

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ
«Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ»

ΤΟ ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Η ΚΑΤ' ΕΠΙΣΤΗΜΗΝ ΑΣΚΗΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΜΠΡΑΚΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ ΑΓΓ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ - ΜΑΛΛΑΜΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»